

Z B O R N I K
DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
XII
KNJIGA 2

REDAKTOR
Antun Miletić, potpukovnik

Odgovorni urednik
Dušan Gvozdenović, pukovnik

Izdaje
VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNİK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
XII
KNJIGA 2

DOKUMENTI NEMAČKOG RAJHA 1942.

BEOGRAD
1976.

BR. 1

**ZAPOVEST OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI
OD 3. JANUARA 1942. VIŠOJ KOMANDI 65 ZA NAROČITU
UPOTREBU ZA PREDUZIMANJE OPERACIJE PROTIV
PARTIZANA U ISTOČNOJ BOSNI¹**

R-3²

Prilog 9 K.T.B.³

*k'cy**

**Opunomoćeni "komandant u Srbiji⁴ Beograd, 3. januara 42.
Ia⁵ Br. 9/42. str. pov. Strigo poverljivo
9 *primeraka*
8. primcrak**

BORBA PROTIV USTANIKA U HRVATSKOJ⁶

3%

Bailjevac⁷

- 1. Ustanica su, prema priloženoj skici⁸, zaposeli u istočnom delu Hrvatske svoj zimski smeštaj.⁹ Oni ugrožavaju hrvatske trupe i neprestano vrše dela sabotáže. Oni sve više**

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta (dalje: AVII), Nacionalni arhiv Vašington (dalje: NAV)-T-501, rolna (dalje: r.) 247, snimak (dalje: s.) 677—80. Svi dokumenti koji se objavljuju u ovoj knjizi pisani su na nemačkom jeziku, te se iz tog razloga dalje to neće naglašavati. Međutim, ako su dokumenti pisani i na nekom drugom jeziku, redakcija će to posebno istaći.

² i ³ Redakcija nije mogla da utvrdi da li je ovo dopisano maštilom ili olovkom, jer raspoláže samo mikrofilmovanim snimkom dokumenta. Ova napomena se odnosi na sve dokumente u ovoj knjizi koji nose oznaku NAV, London, Bon i Minhen, te će se samo pisati: dopisano rukom. Skraćenica pod napomenom 3 znači: Kriegstagebuch (ratni dnevnik).

⁴ Der Bevollmächtigter Kommandierender General in Serbien. U ovoj knjizi je, kao najpribližniji i najkraći, usvojen prevod ove funkcije na naš jezik *opunomoćeni komandant u Srbiji*. No, mnogi upotrebljavaju i naziv *opunomoćeni komandujući general u Srbiji*. Međutim, ova funkcija, koju je general pešadije Franc Berne (Franz Böhme) dobio 16. septembra 1941. a 3. decembra 1941. nasledio Paul Ba-

ugrožavaju važne komunikacije kao i važne privredne objekte. Bliže pojedinosti vidi prilog 1.¹⁰

2. Da bi se sprečila ova neprijateljsika aktivnost, 342. p [lešadijska] d[ivizija] i 718. pd će od 15. 1. 1942. izvršiti napad na neprijatelja u jugoistočnom delu Hrvatske i uništiće ga.¹¹ Pri tome će hrvatske trupe vršiti podržavanje crnačkih trupa. Da bi 718. divizija bila slobodna u toku trajanja operacija, dosadašnje zadatke obezbeđivanja koje je imala ova divizija preuče hrvatske trupe.
3. Sve nemačke i hrvatske jedinice angažovane za spomenute operacije od 12. 1. 1942. god. potčinjavaju se komandantu 342. pd generail-majoru Hofmanu¹², i to:

342. pd

718. pd

7 hrvatskih bataljona

der, sastojala se u dobijenim ovlašćenjima za ugušivanje NOP-a u Jugoslaviji, u kom cilju su im bile potčinjene sve nemačke i kolaboracionističke snage i ustanove na tlu Jugoslavije. Iz toga proizilazi da je on u stvari bio *opunomoćeni komandant nemačkih trupa u NDH i Srbiji i vojnoopravni komandant u Srbiji* (dok. br. 30; kni. I, dok. br. 155, 162 i 263).

⁵ Oznaka za Operativno odeljenje (Operationsabteilung). U organizaciji nemačkih oružanih snaga sva operativna odeljenja i njihovi načelnici su imali ovu oznaku.

⁴ Reč je o istočnoj Bosni u sastavu tadašnje Nezavisne Države Hrvatske (dalje: NDH).

⁷ Dopisano rukom na margini dokumenta u visini prvog stava.

⁸ Redakcija ne raspolaže tom skicom.

* Na ovom području istočne Bosne bile su sledeće partizanske jedinice: delovi 1. proleterske NOU brigade, Romanijski, Birčanski, »Zvezda«, Ozrenski, Majevički i Kalinovički NOP odred, ukupno 6.000 do 7.000 boraca (Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda (dalje: Zbornik), tom II, knj. 2, dok. br. 97, 101, 109 i 111, tom IV, knj. 3, dok. br. 12, 14 i 33; A. Đonlagić, M. Leković: Nemačka ofanziva na istočnu Bosnu, Vojno delo, Beograd, 1962, str. 66—70).

¹⁰ Taj prilog se odnosi na situaciju i kapacitet pruge Beograd — čačak — Užice — Višegrad, dotur brdske i zimske opreme 342. i 718. pd i stanje puteva za dotur u zoni operacije (AVII, NAV-T-501, r. 257, s. 1343—8).

" Odnosi se na tzv. II neprijateljsku ofanzivu u istočnoj Bosni, koja je imala dve etape: romanijsko-birčansku i ozrensku operaciju. Prva se završila 21. januara, a druga je počela 29. januara i trajala do 4. februara 1942. Opširnije o tome vidi: dok. br. 3, 4, 5, 9, 10, 12, 17 i 20; Zbornik, tom II, knj. 1, str. 142, 143, knj. 2, dok. br. 101, 107, 108 i 138, tom IV, knj. 3, dok. br. 10, 13, 17, 19, 24, 33 i 50; Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945 (dalje: Oslobodilački rat), knjiga 1, Vojnoistorijski institut (dalje: VII), strana (dalje: str.) 169—179; A. Đonlagić, M. Leković, n.d., str. 41—187.

¹² Paul Hoffmann, komandant 342. pd od 1. novembra 1941. do 31. jula 1942 (Wolf Keilig, Das deutsche Heer 1939—1945—11 — dalje: Wolf Keilig, n.d. — str. 141).

6 hrvatskih haubičkih baterija

3 hrvatske brdske baterije

2 hrvatske inžinjerijske čete

1 hrvatska železnička četa

2 hrvatska izviđačka odeljenja.

4. Zadatak i cilj (karta 1:200.000)

342. pd nastupa sa jednim ojačanim peš. pukom iz rejonu zapadno od Užica preko Višegrada ka pravcu Rogatica i račva se u dve kolone prema severozapadu radi - pročešljanja područja pravac Mrkalji i planina Kopito.¹³

Jedan ojačani peš. puk sa dva hrvatska bataljona i četiri hrvatske baterije nastupa preko Zvornika, proširuje najpre tamošnji mostobran i nanosi poraz neprijatelju koji se nalazi na Veljoj glavi. Dalje nastupanje vrši se na Vlasenicu.

Jedan puk nastupa preko Zvornika u do-lini Done do Drinjače, zatim preko Milića do Vlasenice. Jedan bataljon ovog puka račva se kod Drinjače i stiže uz Drinu do Bratunca, a zatim se preko Srebrenice i Milića priključuje puku.

718. pd: 738. pp, bez jednog bataljona, ojačan sa dva hrvatska bataljona i dve hrvatske brdske baterije, vrši prodor glavinom preko Pala u dolini Pnače do Šajinovića i stiže, zavisno od situacije, preko Vrhlažja ili Mešića u Rogaticu. Obezbeđenje prema Goraždu je potrebno. Jedan ojačani bataljon 738. pp sa dva hrvatska bataljona i dve hrvatske haubičke baterije nastupa od Sarajeva preko Golupca, Mokrog, Sokolca u pravcu Vlasenice.

750. pp sa jednim hrvatskim bataljonom i jednom hrvatskom brdskom baterijom vrši prodor iz rejonu jugozapadno od Tuzle preko Klادنja na Olovo, ostavljajući jednu grupu kod Klادنja. Jedna samostalna grupa Hrvata — oko četiri bataljona — izvršice zatvaranje linije Visoko — Vareš — Vijaka prema istaku. S ovom grupom treba od Klادنja uspostaviti vezu.

Jedan bataljon 714. divizije, nakon zauzimanja neprijateljskih položaja na Veljoj glavi od strane jednog puka 342. pd, preuzima obezbeđenje mostobrana kod Zvornika.

¹³ Opširnije o načinu dejstva ove divizije vidi dok. br. 3.

5. Da bi se trupama koje nastupaju preko Višegrada ka Rogatici osigurao južni bok i da se ustanici koji odstupaju ne bi pustili da umaknu, jedna italijanska divizija će od 15. janiuara očistiti od ustanika rejon između Gorazda i Foče, a zatim će zatvoriti Drinu preima jugu. Uprkos tome potrebno je paziti na osiguranje boka nemačke kolone, jer je moguće pomicanje vremenskog roka kod litalijanske divizije.
6. *Vazduhoplovstvo*: Radi izviđanja i borbe protiv neprijatelja zatražena je od 10. 1. jedna izviđačka grupa i jedna borbena eskadrila, koje će ostati raspoređene na zemljištu aerodromu, a naređenja će dobijati od opunomoćenog komandanta.¹⁴ Zaihteve će postavljati vazduhoplovni oficir za vezu, koji je dodeljen 342. p. diviziji.
- Hrvatske eskadrile se neposredno potčinjavaju 342. pd.
7. *Spremnost trupa za operacije*
Trupe koje učestvuju u operacijama treba da se do 13. 1. u svojim rejoniima priokupljanja tako pripreme, da se 14. 1. mogu odmarati. Dovođenje trupa vrši se na sledeći način:
Južnoj grupi 342. pd stoji na raspolaganju pruga Lajkovac — Čaok — Užice — Dobrun s četiri male kompozicije.
Može se očekivati da ovi pokreti ne pruže ustanicima jasnu sliku o našim namerama za prelazak u napad,¹⁵ jer se u ovo vreme na srpskoj teritoriji odvija više pokreta: odlazak 113. pd, dolazak bugarskih trupa. Uprkos tome kod svih organa se najstrožije mora paziti na držanje u tajnosti svih priprema.
8. Aktivnost ustanika u rejonu oko Zvornika iziskuje posebnu zaštitu tamošnjeg mosta na Drini. Za osiguranje ovog važnog prelaza, 342. pd smesta će sprovesti potrebne mere.
9. *Veze izveštavanja* — vidi posebna naređenja — prilog 2.¹⁶
10. *Posebna naređenja za snabdevanje trupa* — vidli prilog 3.¹⁷
11. Prelazak nemačkih trupa preko hrvatsko-srpske granice vršiće se preko mostova kod Zvornika i Dobrima

¹⁴ Odnosi se na Paula Badera.

¹⁵ Detaljnije o tome vidi Zbornik, tom II, knj. 2, dok. br. 101, 105, 106 i 108, tom IV, knj. 3, dok. br. 13 i 14, tom IX, knj. 1, dok. br. 25.

¹⁶ i ¹⁷ Redakcija ne raspolaze tim priložima.

(istočno od Višegrada). Pored toga, kod Kobiljače će biti podignut pomoćni most. Ovim objektima za prelaz pridaje se naročiti značaj. Most na Drina kod Ljubovije bio je usled zadnjih operacija toliko oštećen da se na njega ne može u najskorije vreme računati ni s privremenim osposobljavanjem. Radi privremenog podizanja železničkog mosta kod Dobruna, tamo je 2. 1. 1942. upućena 3. četa 659. inžinjerijskog bataljona sa zadatkom da do 15. 1. 1942. podigne most koji se može koristiti za pešadiju, tovarna grla i laika vozila. Po mogućnosti treba most pojačati i za prelaz teških vozila.

Bader
general artiljerije

Dostavljeno:

Višoj komandi LXV	1. primerak
342. pd	2.
718. pd	3.
113. pd	4.
Nemačkom oficiru za vezu pri komandi italijanske 2. armije	6. i 7. „
Ia, Q ¹⁸	8. i 9. „
2 primerka rezerva	

¹⁸ Oznaka za Pozadinsko odeljenje (Quartierabteilung). U organizaciji nemačkih oružanih snaga sva pozadinska odeljenja, njihovi komandanti i načelnici su imali ovu oznaku.

IZVEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 5. JANUARA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O BORBI PARTIZANA PROTIV MAĐARSKIH JEDINICA KOD SENTE I PRETENZIJAMA HORTIJEVE MAĐARSKE NA BANAT¹

Poverljivo

Telegram

K.R.¹

OKW/WFSt/L³

Predmet: Prepadi na mađarsko-srpskoj odnosno hrvatskoj granici⁴

Veza: Pitanje telefonom 5. 1. upućeno kapetanu Verneru [W6rner]

Posle dužeg vremena bande su 5.1. izvršile prepad u pograničnoj oblasti kod Sente⁵ (dnevni izveštaj od 5.1.42).⁶

Na mađarsko-srpskoj odnosno hrvatskoj granici nisu angažovane nemačke jedinice, pošto do sada nije bilo za to potrebe. Hrvatske jedinice se nalaze samo u Petrovaradinu, Osijeku i Varaždinu.

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8054214.

² Oznaka za stepen hitnosti, a znači: hitno.

³ Oberkommando der Wehrmacht / Wehrmachtsführungsstab / Landesverteidigung (Vrhovna komanda Vermahta / Generalštab / Odeljene teritorijalne odbrane).

⁴ Opširnije o tome vidi Zbornik, tom I, knj. 17, dok. br. 6.

⁵ i ⁷ Reč je o borbi šajkaškog NOP odreda u Žabaljskom ritu protiv nadmoćnijih snaga mađarske vojske i žandarmerije. Odred je tom prilikom razbijen, a mađarske okupacione vlasti su u širem rejonu Žablja zavele vanredno stanje i sprovele raciju praćenu progonima i pokoljem muškog stanovništva, sve pod izgovorom da se time sprečava razvoj srpskog ustanka u mađarskom delu Bačke, što nije odgovaralo stvarnoj situaciji (Zbornik, tom I, knj. 17, dok. br. 6, 7, 8 i 9).

⁶ U izveštaju Obaveštajnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 9. januara 1942. o ovom slučaju piše: »Na mađarskoj teritoriji, uz zapadnu granicu Banata, došlo je 4. 1. 42. severoistočno od Novog Sada i zapadno od Sente do borbe između komunista i mađarskih jedinica. Bande su razbijene, a mađarske jedinice su pretrpele osetne gubitke« (AVII, NAV-T-315, r. 2243, s. 518—22).

U ostalim mestima angažovani su samo carinici koji su potrebni za graničnu kontrolu i nešto malo mesnih žandarmerijskih i policijskih snaga.

Ni za dogledno vreme nemamo na raspolaganju nemačkih jedinica za angažovanje u Banatu, a smatrali smo da to nije ni potrebno.

Izgleda da su u Budimpešti suviše potencirali tu stvar. K-t oružanih snaga na Jugoistoku smatra da oni stvaraju raspoloženje za ulazak mađarskih jedinica u Banat, a po mišljenju k-ta oružanih snaga na Jugoistoku za to ne postoji povod.

K-t oružanih snaga na Jugoistoku
(K-da 12.A)

Ia, pov. br. 75/42, 5.1.1942. u 18 č
pot. Kunec⁸
general inžinjerije

Za tačnost:
9

kapetan ,

Po otpremanju:

Ia

Ic'^o

K.T.B.

⁸ Valter (Walter Kuntze), general inžinjerije, zastupnik komandanta oružanih snaga Jugoistoka (komandanta 12. armije) od 29. oktobra 1941. do 8. avgusta 1942 (Wolf Keilig, n.d., str. 187).

⁹ Potpis nečitak.

¹⁰ Oznaka za Obaveštajno odeljenje (Nachrichtenabteilung). U organizaciji nemačkih oružanih snaga sva obaveštajna odeljenja i njihovi načelnici su imali ovu oznaku.

BR. 3

ZAPOVEST 342. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 6. JANUARA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA UNIŠTENJE PARTIZANSKIH SNAGA, SASTAV BORBENIH GRUPE, NAČIN VOĐENJA BORBE I POSTUPAK S PARTIZANIMA U ISTOČNOJ BOSNI¹

342. peš. divizija
Odelj. Ia, br. 20/42. pov.

Div. Gef. St², 6. 1. 42.
Poverljivo

ZAPOVEST ZA UNIŠTENJE NEPRIJATELJA U JUGOISTOČNOJ HRVATSKOJ³ karta 1:50.000

1) *Neprijatelj*

Ustanici⁴ — među njima i Mihailovićeви ljudi — nalaze se u zimskim skloništima u istočnom delu Hrvatske, zapadno od Drine. Sam Mihailović verovatno je preuzeo komandu u rejonu Rogatice.

Dostaviee se situacija o neprijatelju sa stanjem na dan 10.1.42.⁵

2) *Zadatak*

Neprijatelja napasti i uništiti gde se bude pojavio. Ne srne mu se ostaviti mogućnost da se u proleće opet podigne.

I pored nepovoljnog vremena jedinice će izvršiti ovaj zadatak.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, i. 250, s. 684—99.

² Divisionsgefechtsstand (divizijsko komandno mesto)

³ Reč je o istočnoj Bosni.

⁴ Vidi dok. br. 1, nap. 9.

⁵ Ovaj izveštaj je, 10. januara 1942. dostavljen kao prilog uz zapovest. U njemu se daju podaci o stanovništvu, o kolaboracionističkim formacijama, o partizanskim i četničkim jedinicama — koja područja i mesta drže u istočnoj Bosni, kojim snagama, ko su im komandanti (AVII, NAV-T-315, r. 2130, s. 653—7). U izveštaju opunomoćenog komandanta u Srbiji od 9. januara 1942. potčinjenim jedinicama (do bataljona) govori se o ustaničkim grupama u istočnoj Bosni, o njihovoj jačini, naoružanju, pripadnosti (da li su partizanske jedinice ili Dangićeve četničke jedinice), o komandantima tih jedinica kod Bijeljine, KJadnja, Zavidovića, Olova, Sarajeva, Višegrada i na planinama Majeveci, Ozrenu i Romaniji (AVII, NAV-T-315, r. 2243, s. 518—22).

J j [] *Jedinice*

j) Prema naredenju opunomoćenog komandanta u Srbiji⁶, pod mojom komandom se od 12.1.42. u 16 č nalaze: sve angažovane jedinice 342. i 718. peš. divizije, kao i dodeljene hrvatske jedinice, ove poslednje imaju 7 bataljona, 9 baterija, 2 inžinjerijske čete i 1 železmelku četu.⁷

Ove jedinice će bita podcijene na grupe — prema prilogu 1.

Moli se 718. div. da popuni sastav 738. i 750. grupe, odnosno da ih kasnije dopuni i da javi diviziji konačan sastav.

Jedinice 718. div. i hrvatskih oružanih snaga su potčinjene samo u taktičkom pogledu.

U pogledu mera koje nisu taktičke, naročito u pogledu naoružanja, snabdevanja, one su potčinjene 718. div. i hrvatskim oružanim snagama.

i) **Grupe** će dobijati moje zapovesti preko svojih divizija. **Grupe** će taktičke izveštaje slati taikode preko njih.

⁸ *Zauzimanje rasporeda za borbu*
Mjrupe će poseti ova mesta.

	<i>grupa</i>	<i>do večeri u rejonu</i>
⁹	697 ⁹	12.1.42. Meimlići — Zvornik
¹⁰	699 ¹⁰	13.1.42. Lozniica — Koviljača
		13.1.42. Vardište — Kremna — Bioska
¹¹	750 ¹²	13.1.42. Tuzla — Živinice — Lulkavac
	738 ^o	13.1.42. Sarajevo — Mokro — Pale
	zazatvataranje	13.1.42. Visoko — Vareš — Vijialka.

342. div. je već preduzela potrebne mere za 697, 699. i 698. grupu.

⁴ Vidi dok. br. 1.

⁷ Detaljnije o učešću jedinica NDH u ovoj operaciji vidi se u odluci Glavnog stožera Ministarstva domobranstva NDH od 5. januara 1942. kojom se, od 10. januara pa do završetka operacije, sve operativne formacije i druge jedinice za razna obezbeđenja 2. i 3. domobranskog zbora na području istočne Bosne stavljaju pod Višu komandu 65 za naročitu upotrebu (AVII, NAV-T-501, r. 257, s. 81315—8). Neposredno pod nemačkom komandom je bilo sedam bataljona i četiri brdske artiljerijske baterije (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 606).
⁸ U vezi s pregrupisavanjem jedinica, komandant 342. pd je 5. januara 1942. izdao zapovest s prilogom vremenskog plana pregrupisavanja i transportovanja u predviđene rejone (AVII, NAV-T-501, r. 250[^] s. 702—8).

¹⁰ i ¹¹ Ovi pukovi su pripadali 342. pd.

¹² i " Ovi pukovi su pripadali 718. pd.

- f) **Grupa 750** krenuće iz rejona Tuzle ka Kladnju i uništiće neprijatelja, za kojeg se pretpostavlja da se nalazi južno od ovog mesta. Delovi snaga će posesti i obezbediti Kladanj i uhvatiti vezu sa Grupom 697 u Vlasenici. Prilikom daljeg marševanja zauzeti Olovo pa njega i Okolinu temeljito očistiti. Obuhvatom sprečavati bekstvo neprijatelja. Za nastavljanje operacija nizvodno u dolini Krivaje pravo vreme preduzeti izviđanje neprijateljskih grupa kod Vijake (Kamensko i Ribnica) i Vulkovina. Uspostaviti vezu sa grupom za zatvaranje (broj 6/h) iz rejona Kladanj — Olovo.
- g) **Grupa 738** će u dve kolone prodirati kroz planinu istočno od Sarajeva da bi očistila rejon pozadi planine, oko Rogatice i dalje severozapadno. **Južna kolona Grupe 738** (na težištu) obuhvatiće Roimaniju — Planu s južna i najpre će odbaciti neprijatelja u dolini r. Prače kod Graibovice, Podgraiba i Prače. Sledeći cilj je da zauzme Rogaticu, napredujući severno ili južno od Prače. Tu uhvatiti vezu sa Grupom 698, koja će dolaziti sa istoka. Poslednji zadatak je da očisti rejon prema severozapadu ka putu Sarajevo — Vlasenica, desnim krilom preko Rogatice — Kuisače. Tu treba da posedne i drži Rogaticu. Italijanske snage su angažovane protiv neprijatelja u rejonu Goražda. Ipak je potrebno da se grupa obezbedi prema jugu. **Severna kolona Grupe 738** najpre će preko Golupca, Mokrog zauzeti visove Romanije — Planu koje neprijatelj drži. Prilikom daljeg napredovanja treba uništiti neprijatelja Hana — Podromanija i osvojiti Sokolac. Zatim čistiti duž puta ka Vlasenici i uhvatiti vezu s južnom kolonom Grupe 738 i sa Grupom 698, koje dolaze s juga.
- h) **Grupa za zatvaranje** linije Visoko — Vareš — Vijaka neposredno je počinjena 718. div. prema zapovestima 342. div. Gpšti zadatak: sprečiti neprijateljske snage da pobegnu ka zapadu i severozapadu. Težište je na odseku Vareš — Vijaka. Dovoljnim snagama treba uništiti neprijateljske posade u mestima Pogari, Vijaka i Kamensko.

i) **Poslednja situacija**

Za sada operacije treba da se završe u sledećim rejonima:

Grupa Zvornik	Paprača — Drimjača — Zvornik
Grupa 697	Vlasenica
Grupa 699	Zaiklopača — Milici
Grupa 698	Han-Pijesak — Mrkalji
Grupa 750	Olovo, odnosno u dolini Krivaje
Grupe 738	Žljebovi — Sokolac
Grupa za zatvaranje	Visoko — Vareš — Vijaka.

Diviziji treba najhitnije da jave kada stignu u ove rejeone. Treba očekivati dalje zapovesti.

U slučaju odlaska u mesta stanovanja «putiće se:

-sve grupe 342. div. putem Han-Pijesak, Vlasenica, Zvornik, Loznica; marš će se izvršiti prema tome gde se grupe nailaze.

Za grupe 718. div. (uključujući i Grupu za zatvaranje) iste će dobiti potrebna naređenja.

, f.

7) **Raspoznavanje**

Dostaviće se signali za raspoznavanje između kopnenih snaga i avijacije od 11. do 21.1.42.

Svetlosni znaci za raspoznavanje za naše jedinice su nepremenjeni kao što je naredila Komanda kopnenih snaga (342. pd, tablica kodova br. 9).¹⁴

Pire polaska treba se podsetiti na znake izrađene na platnima prema vojnoj tablici signala. U svakom slučaju sa sobom poneti platna.

8) **Upotreba sredstava za vezu**

Od 12.1.42. u podne ojačana četa za vezu 342 obezbediće:

a) Radio-vezu između Operativnog štaba i:

Komandnog štaba 718. div.
Opunomoćenog komandanta u Srbiji
Grupe 697
Grupe 698
Grupe 699
Grupe Zvornik.

Redakcija ne raspolaže tom tablicom kodova.

2*

Treba preduzeti mere da se prisluškiju odluke Grupe 750 i 738 718. pd.

- b) Telefonske veze između Operativnog štaba i
Grupe 697
Grupe 699
Grupe Zvornik.

Upotrebom poljskog kabla za daleke veze treba da se za-
tim isturi osa veze putem Zvornik — Vlasenica.

Grupe navedene pod b) treba da se za nju vežu.

- c) Telegrafsko odeljenje treba da se s vremena na vreme
upotrebni kod Operativnog štaba, od 12.1.42. u podne, naj-
pre u Koviiljači.

9) Avijacija

Izgleda da će se diviziji staviti na raspolaganje italijanski
bombarderi i hrvatski izviđački avioni.

Njihovu upotrebu tražiti od 342. div. Pri ovome voditi raču-
na da imamo ma raspolaganju mailo aparata i da se uspešno
mogu upotrebiti ako su poznati ciljevi i ako je dobra vidljivi-
nost.

10) Uputstvo za borbu

I u ovoj akciji biće teško uočiti neprijatelja zbog poznatih
prilika. Bliže uputstvo videti u prilogu 2.

Pre angažovanja podrobno poučiti jedinice i tumače.

11) Izveštaji¹⁵

- a) Obimnost operacija zahteva od jedinica najstrožu disci-
plinu izveštavanja.

Komandovanje zavisi od najbržeg i jasnog izveštaja o
svim bitnim događajima.

- b) Načelno grupe treba da javljaju:

polazak — stizanje na važne tačke — rejone za sme-
štaj — dodir s neprijateljem — obostrane gubitke —
držanje neprijatelja — naročite događaje i namere —
plen.

Najnovije podatke o mestima jedinica i štabova, do ba-
taljona, javiti radiom:

između 11 i 12 č.

14 i 15 č.

17 i 18 č.

- c) Snabdeti se kartama 1:50.000.

Oznake, ukoliko nisu šifrovane (radio), prema koordina-
tama (pokazivač na planu).

¹⁵ O toku operacije vidi dok. br. 1, 4, 5, 9, 10, 12, 17 i 20; Vojnoi-
storijski glasnik (dalje: VIG), Miloš Zekić, Druga neprijateljska ofan-
ziva, 2—3, 1956, str. 3—14.

Neće se izdati posebne tajne tabele za oznaku mesta.

Skreće se pažnja da se upotrebljavaju vojne signalne ta-
blice.

- d) Mesto za bacanje izveštaja iz aviona severno od Koviilja-
če 12.1.42. u 14 č.

12) Posebne mere

Sneg, planine do 1.600 m visine i veliki marševi zahtevaju
posebne mere:

- a) Ostaviti ljude i konje koji su nesposobni.
Ostaviti sve što je nepotrebno, ali uzeti poljske kuhinje.
Najobimnije se zaštititi protiv hladnoće, a izbegavati bi-
vake.

- b) Uzeti saonice i tovarnu stoku za oružje, municiju, opre-
mu, hranu.

Snabdeti jedinice krpljaima za sneg.

Obrazovati vodove konjanika i skijaških odeljenja za iz-
viđanje i za izvestavanje.

Upotrebiti duplu zapregu, po nuždi koristiti i volovske
zaprege.

- tc) Nameštanje saonica na seoska zaprežna kola mora biti
pripremljeno tako da i u slučaju jake pramenc vremena
ne bude odložen početak operacije,

- d) Jedinice treba da se same pomognu, zalažući se u naj-
većoj meri da bi se dopunile naročite mere koje je divi-
zija predvidela. Od ovoga bitno zavisi uspeh predstoje-
ćih operacija.

13) Odelo, municija, naoružanje

* Ratno, šinjel, 2—3 čebeta, svakako prema hladnoći koja će
vladati i prema snežnoj situaciji.

- Šiiafbdevanje municijom i hranom biće ograničeno količinom
HoOja se može poneti sa sobom, kako je posebno određeno.

Hitno, je potrebno imati busolu za kretanje. Jedinice pre po-
laska treba još jedanput da se praktično obuče u njenoj
upotrebi na terenu.

14) Divizijsko komandno mesto.

Komandni štab (u Valjevu) preuzeće svojiu službu 12.1.42.
u 14 Č.

Od 16 č u Koviiljači će dejistvovati Operativni štab.

Prilozi:

- 1) Sastav grupa
2) Uputstvo za borbu

Hofman
general-major
i komandant divizije

Dostavljeno prema posebnom spisku.

U vezi sa zapovešću 342. peš. div., odelj. Ia, pov. br. 20 od 6.1.1942.

Prilog 1

Sastav grupa

Grupa 697:

Komandant: komandant 697. pp

Štab: štab 697. pp

Jedinice: 1/691. pp
11/697. pp
III/697. pp
1. vod brd. baterije
2/342. airt. puka
1/342. inž. bataljona
2/202. oki. puka (13 tenkova)
3/202. oki. puika (6 tenkova)
Konjički vod 1/342. airt. puka
1 radiostanica (od 5 vati) čete za vezu 342
1 kirurška grupa sanitetske čete 342.

*Hrvati:*¹⁶

dva bataljona
četiri haubičke baterije 10,5 cm

Kolone:

kolona saonica 11/342.

Primedba: navedene jedinice označene sa / 15.1.42. doći će u sastav Grupe Zvornik, a od 2. baterije 342. art. puka sauno 1 vod.

Grupa 699:

Komandant: komandant 699. pp

Štab: štab 699. pp

Jedinice: 1/699. pp
II/699. pp
III/699. pp
3. vod brd. baterije

104

¹⁴ Odnosi se na ustaško-domobranske formacije.

8/342. art. puka
3/342. inž. bataljona
konjički vod III/342. art. puka
1 radiostanica (od 5 vati) čete za vezu 342.
1 hirurška grupa sanitetske čete 342.

Kolone:

kolona saonica 13/342.

Grupa 698:

Komandant: komandant 698. pp

Štab: štab 698. pp

Jedinice: 1/698. pp
11/698. pp
III/698. pp
2. vod brd. baterije
1. vod 4/342. art. puka
2/342. inž. bataljona
konjički vod II/342. art. puka
2 radiostanice (od 5, odnosno 15 vati) čete za vezu 342
1 hirurška grupa sanitetske čete 342.

Kolone:

kolona saonica 12/342.

: Grupa Zvornik:

Komandant: komandant 342. art. puka

B' Štab: štab 342. art. puka

Jedinice: od 13. 1. 42:

štab 1/202. oki. puka (deo)
1/741. pp (iz 714. pd) u Koviljači
štab 1/342. art. puka
hrvatska grupa za oibezbedenje kod Zvornika
1 hrvatska inžinjerijska četa zapadno od Koviljače
1 hrvatska mostova kolona zapadno od Koviljače
1 radiostanica (od 5 vati) čete za vezu 342. u Zvorniku
pola odeljena Vojne žandarmerije 342 u Zvorniku

od 15.1.42:

pola 2/342. art. puka }
2/202. oki. puka (13 tenikova) } iz Grupe 697 prema
3/202. oki. puka (6 tenkova) Isporazumu s njom
2 hrvatska bataljona I
4 hrvatske haubičke baterije J

Grupa Komandni štab (od 12.1.42. u podne):

Komandant: komandant 741. pp

Štab: štab divizije (Operativni štab)

Jedinice: štab 741. pp
11/741. pp
preostali delovi 342. pd
motociiklistieki vod za izviđanje 1/202. otkl. puika
protivavionski mitraljeski vod 1/202. oki. puka

Štabni oficiri za kontrolu marša:

komandant 11/342. art. puka	Grupe 698
komandant III/342. art. puka	Grupe 699
komandant odeljenja Vojne žandarmerije	Grupe Zvornik

Grupa Operativni štab (od 12.1.42. pre podne):

Komandant: konjički kapetan Cimerman [Zimimermann]
Operativni štab komande divizije
štab protivtenkovskog bataljona 342
pola voda protivtenkovske čete 342
biciklistički eskadron (2 motorizovana voda)
štab inž. 'bataljona 342 (delom motorizovan)
četa za vezu (ostatak) 342.

Grupa 738 (prema detaljnoj zapovesti 718. pd):

Severna kolona/Grupe 738

Komandant: komandant 1/738. pp

Štab: štab 1/738. pp

Jedinice: 1/738. pp	Hrvati: 2 bataljona
1 radio-stanica	2 haubičke baterije
718. pd	

Južna kolona 738. pp:

Komandant: komandant 738. pp

Štab: štab 738. pp **Hrvati:** 2 bataljona

Jedinice: 2 bataljona 738. pp 2 brdske baterije

Grupa 750 (prema detaljnom naređenju 718. pd):

Komandant: komandant 750. pp

Štab: štab 750. pp

Jedinice: 1/750. pp	Hrvati: 1 bataljon
11/750. pp	1 brdska baterija
III/750. pp	
1 radio-stanica 718. pd	

Grupa za zatvaranje (potčinjena 718. pd):

Komandant: hrvatski

Štab: hrvatski

Jedinice: četiri hrvatska bataljona.

10

U vezi sa zaoovešću 342. peš. div., odelj. Ia, pov. br. 20/42. od 6.1.1942.

Prilog 2
Poverljivo

UPUTSTVO ZA BORBU
(radi poučavanja jedinica)

1) *Opšti deo:*

Predstojeće operacije obuhvatiće vrlo veliku, tešku oblast. O neprijatelju ima malo izveštaja. Opet je teško da se primeti neprijatelj, što je naročito otežano usled toga što zajedno stanuju razne jugoslovenske nacionalnosti (Hrvati, Srbi, Turci¹⁷).

Situacija zahteva da se naročito planski angažuju tumači kod jedinica, da se najobimnije koriste civili koji poznaju mesta, naročito hrvatski upravni službenici.

-Divizija je tražila izvestan broj hrvatskih upravnih službenika radi pomoći jedinicama. Ali se ona uglavnom mora sama pomoći. Treba pogodno iskoristiti nacionalno neprijateljstvo različitih plemena.

¹⁷ Misli se na Muslimane.

2) *Ne treba smatrati da su neprijatelji:*

vojnici hrvatskih oružanih snaga u uniformi, oznaka na kapi je velika okrugla kokarda;
vojnici hrvatskih ustaša u uniformi, oznake na kapi U;
civilni (delimieno s vojnim šinjelom) sa dozvolom za nošenje oružja hrvatskih oružanih snaga.

3) *Treba, smatrati da su neprijatelji:*

svi stranci i stanovnici koji su se, prema izjavama, vratili tek pre kratkog vremena;
svi poznati Mihailovićevi ljudi sa ili bez oružja i municije;
svi poznati DangićeVi četnici, kao neprijatelji Hrvata, sa ili bez oružja i municije;
svi komunisti, koji se ma gde primete, sa ili bez oružja i municije;
svi oni koji prime pod svoj krov ili snabdjevaju Mihailovićeve ili Dangićeve ljude ili komuniste;
ivi oni koji učestvuju u obaveštajnoj službi neprijatelja.

Pri ovoine ne treba praviti razliku između pripadnika raznih nacija.

Da bi se utvrdilo ko je neprijatelj, koji se mnogo puta neće pokazivati sa oružjem, treba iznenadno izvršiti pretresanje i ispitivanje.

Begunce treba odmah goniti, tim više ako su to vođe. Divizija će dati naročitu nagradu ako se uhvati Draža Mihailović, za koga se veruje da je u građanskom odelu. Uporediti pode!jenu fotografiju.

4) *Postupak s neprijateljem:*

Posle kratkog saslušavanja komuniste odmah streljati, a jedino u naročitim slučajevima dovesti u diviziju.

Onoga koji učestvuje u borbi ili se bavi obaveštajinom službom, posle kratkog saslušanja, odmah streljati.

Onoga koji se protivi ili beži odmah streljati.

Ne streljati i ne voditi sa sobom žene i deou, sem ako učestvuju u borbi i vrše obaveštajnu službu

Sve opštine treba da jedinicama predadu oružje i municiju. Pojedince koji nose oružje razoružati i jedinica će ih povesti sa sobom kao zarobljene nosače: Zarobljenike koji nisu upotrebljeni kao nosači uputiti u Zvornik i Užice.

Spaliti kuće koje pokazuju nameru da se brane ili iz kojih se puca.

Ako su kuće potrebne za smeštaj jedinica, onda njih ne spaljivati.

5) *Hrvatska je prijateljska zemlja.* Jedinice moraju da ovo zmaju i treba da izbegnu prekoračenje svojih zadataka.

U vezi s ishranom na terenu treba ukazati na uputstva koja je izdalo *Odeljenje za ishranu divizije.*

BR. 4

ZABELEŠKA SA SAVETOVANJA NEMAČKIH I USTAŠKIH VOJNIH I CIVILNIH PREDSTAVNIKA U BEOGRADU OD 8. JANUARA 1942. KOD OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI O PREDUZIMANJU OPERACIJE PROTIV PARTIZANA I ORGANIZACIJI USTAŠKE UPRAVE U ISTOČNOJ BOSNI¹

OKH Hrvatske²

Ia, br. 51/42, str. pov.

STROGO POVERLJIVO

Zabeleška o razgovorima vodenim 8. januara 1942. u zgradi beogradske skupštine

A. Opšti deo

Prisutni:

od strane opunomoćenog komandanta u Srbiji:

1. ' General artiljerije Bader

Generalstabni puikovnik K e v i š⁴

5 ' Državni sekretar Turner⁵

Zamenik načelnika operativnog odelj. major Parcer⁶

od straine nemačkog generala u Zagrebu:

General-major G l e z - H o r s t e n a u

II

1 Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 246, s. 3, 705—14.

2 i 3 Dopisano rukom.

4 " Erih (Erich Kewisch), načelnik Operativnog štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji.

5 Harold Turner, šef Upravnog štaba opunomoćenog komandanta u Srbiji od aprila 1941. do 9. novembra 1942. godine.

6 Hans (Parzer)

Poslanik Kaše⁷
Potpukovnik baron fon Funk [Freiherr von Funck]
SA-standartenfirer Rckvard [Requard]

sa hrvatske strane:

Ministar za poljoprivredu Jozo Dumandžić
General-pukovnik Vladimir Lakša
Državni sekretar dr Vjekoslav Vrančić
Sekretar ministra za inostrane poslove dr Anđelko Belić
Potpukovnik Miroslav Šlaher
Generalštabni major Oskar Bestol

Poslanik Kaše postavio je tri pitanja, i to:

- 1.) Po želji hrvatske vlade treba da se odredi ličnost koja bi trebalo da uspostavi vezu vojnih vlasti sa hrvatskom građanskom upravom za vreme predstojećih operacija. U suštini bi to bio ministar Dumandžić.⁸ Ovaj je opet ovlastio

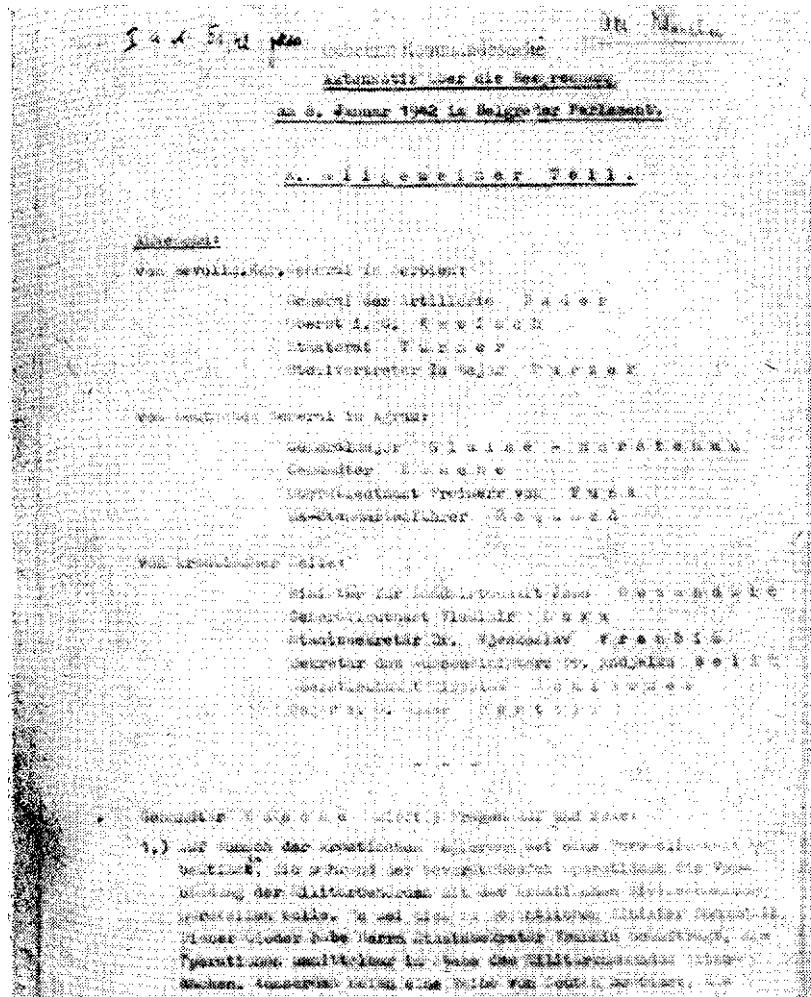
⁷ Zigfrid (Siegfried Kasche), nemački poslanik u NDH.

⁸ On je od ustaške vlade bio ovlašćen da sprovede sporazum od 30. decembra 1941. između nemačkog poslanstva u Zagrebu i predstavnik NDH, a u kojem, između ostalog, piše:

»1. U operacijskoj oblasti biće angažovan ministar Dumandžić kao najviši opunomoćenik hrvatske vlade, kome će biti potčinjene sve hrvatske ustanove, uključivši i ustaške političke organizacije, osim onih organizacija koje pripadaju hrvatskoj vojsci i ustaškoj miliciji. On saraduje s najvišim komandantom nemačkih trupa koje dejstvuju na hrvatskoj teritoriji. Njegov zadatak je da sa strane uprave potpomogne borbu svim snagama iz domena politike i privrede, kako bi se postigli brzi i temeljni uspesi [...]

3.) Za vojni postupak važe nemački ratni zakoni. — Streljanje talaca, spaljivanje kuća i naselja, zaplenjivanje pokretne ili nepokretne imovine treba temeljno dogovoriti s ministrom Dumandžićem. Treba odustati od streljanja talaca iz redova stanovništva koje se do sada držalo mirno. Kao taoci u obzir dolaze Jevreji, politički zločinci svih vrsta koji se već nalaze u zatvoru i osobe po čijem se ponašanju jasno može prepoznati njihova pripadnost ustanicima. Svršishodno je da se broj lica koja treba streljati s vremena na vreme podesi hrvatskom zakonu — 10 talaca za jednog poginulog. Stroži postupak primeniti prema situaciji [...]

6.) Posle završetka nemačkih operacija hrvatski zakoni ponovo dobijaju svoju punu snagu. Sigurnost života, stana i mesta rada mirnog stanovništva mora biti garantovana svim sredstvima. Pojave samovolje moraju se suzbiti drakonskim sredstvima. Naročito će biti potrebno da se ustaše u najvećem broju privuku na konstruktivan politički i propagandistički rad i postepeno oslobode današnjeg čisto policijskog mentaliteta. Po svaku cenu mora se izbeći pokretanje postupka protiv pravoslavni samo zbog toga što su Srbi« (AVII NAV-T-501 r. 265, s. 1400—2).

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 4

gospodina državnog sekretara Vrančića da u Štabu vojne komande neposredno učestvuje u operacijama. Osim toga je određen čitav niz ljudi koji treba da odu u divizije i puikove, kako bi tamo zastupali važne interese hrvatske civilne uprave. Zato se moli da se odredi gde ove ljude treba rasporediti i kada isti treba da se jave kod svojih komandnih mesta.

- 2.) Trebalo bi prečistiti pitanje postupanja sa civilnim stanovništvom koje se za vreme operacija zatekne na licu mesta⁹. Ono se uglavnom sastoji iz 4 grupe:
- a) Hrvata, koji su najčešće katolici
 - b) hrvatskih muslimana
 - c) pravoslavnih Srba
 - d) ustanika koji su se doselili iz prave Srbije.
- 3.) Prema odluci hrvatske vlade, za vreme trajanja operacija bi celokupna komandna vlast i pravosuđe prešli na opunomoćenog komandanta u Srbiji, odn. komandanta koga isti odredi.
- General artiljerije Bader je izjavio da je sa preduzetim merama u svemu saglasan i određuje uz pojedine tačke sledeće:

Uz tačku 1):

- r Zapovednik trupa koje učestvuju u operacijama biće general-major Holman, komandant 342. pešadijske divizije. „Xod ove divizije bi gospodin državni sekretar Vrančić morao da se stacionira. Ostali hrvatski ljudi za vezu M bi:
- k> 1 kod svakog puka, to je ukupno	5
po 2 kod svakog nemačkog bataljona, to je ukupno	30
• ' po 2 kod svakog hrvatskog i ustaškog bataljona, to je	
	ukupno 18
	53~

Ljudi za vezu predviđeni za nemačke trupe treba da se najkasnije do 13.1.42, prema pešadijskim pukovima, ra-

⁹ i ¹² Vidi dok. br. 3. U vezi sa ovim, opunomoćeni komandant u Srbiji general artiljerije Bader je 21. januara 1942. izdao sledeće naređenje:

»Streljati neprijatelja koji se bori sa oružjem u rukama. Neprijatelja sa oružjem koji se preda smatrati kao zarobljenika. Stanovnike u čijim se kućama nađe oružje, a ne učestvuju u borbi, uhvatiti i smatrati kao zarobljenike« (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 630).

sporede u 5 grupa. Sva'ka grupa treba da se sastoji od 7 ljudi za vezu (štab puka i 3 bataljona), i to:

u Koviljači	2 grupe puka
u Tuzli	1 grupa puka
u Sarajevu	1 grupa puka
u Užiu	1 grupa puka

Ostale ljude za vezu, koji su predviđeni za hrvatske jedinice, treba tako rasporediti da najkasnije 13. 1. stignu do svojih nadležnih jedinica.

Plan akcije utvrđuje:

13. 1. priprema
14. 1. ' dan odmora
15. 1. početak¹⁰

Vreme akcije je ograničeno time što glavni deo pukova koji učestvuju u akcijama treba da bude okupljen u svojim konacima na području oko Šapca najkasnije 7. ili 8. 2. Radi se, dakle, o periodu od oko 3 nedelije. Ljudi za vezu mogu uzeti i svoja kola, ali moraju računati s tim da će delimično ići i pešice. Zato poneti ratno odetlo, teške cipele, nazuvke, malo prtljaga i vuneni pokrivač. Svako bi mogao da se pobrine sam i za odgovarajuću rezervu u snabdevanju.

Usled kratkoće vremena koje stoji na raspolaganju, ne bi se moglo misliti na sistematski pretres naseljenih mesta. Zato bi iza trupa čim pre trebalo da sledi hrvatska policija, koja bi izvršila ovaj zadatak. Ekselencija Lakša je uz ovo napomenuo da su već preduzete potrebne mere i da će, osim policije, iza marš-kolona ići i poštansko i telegrafsko osoblje, tako da će odmah sva mesta biti zauzeta i početi uredno upravljanje. General Bader se zahvalio na ovom obaveštenju.¹¹

Uz tačku 2):

Tretiranje civilnog stanovništva je teško pitanje, nemoguće je da se borbene trupe opterete još i dugotrajnim

¹⁰ Vidi dok. br. 1.

¹¹ U vezi s tim, Bader je 9. januara 1942. izdao sledeće naređenje: »Nemačkim i hrvatskim jedinicama će se priključiti hrvatski upravni organi, policija, žandarmerija, ustaše, poštansko i telegrafsko ljudstvo, koji će najbrže preuzeti upravu nad okupiranim oblastima i izvršiti detaljno ispitivanje stanovništva. Do završetka akcije svi ovi upravni organi biće potčinjeni jedinicama. Upravno-tehnički raspored ovih organa narediće državni sekretar Vrančić, koji je raspoređen kod 342. pd« (AVII, NAV-T-501, r. 250/667—8).

pretresima. Opšte uzevši, morala bi da važe siedeća pravila:¹²

- a) Ko se zatekne sa oružjem u ruci, taj je neprijatelj, svejedno kojoj stranki pripada.
- b) Teže je resiti pitanje u odnosu na ostalo stanovništvo, koje — prema stečenom iskustvu — pokorno pozdravlja trupe koje dolaze, da bi po njihovom odlasku odmah ponovo prihvatilo oružje. Trupa ne može da se upusti u dugotrajne pretrese, zato će svako ko se u ovom vremenu kreće po okolini takođe biti smatran neprijateljem.
- c) Naselja bi se morala grubo pročešljati uz pomoć predsednika opštine i hrvatskih poverenika. Sumnjivi elementi, pre svega oni koji nisu iz mesta, smatraće se neprijateljem i biće odgovarajuće tome tretirani.
- d) Detaljniji pretres mesnog stanovništva je stvar hrvatske policije koja dolazi posle trupa.

Hrvatska gospoda izražavaju da ovo stanovište odgovara i njihovom.

Uz tačku 3):

Uz ovu tačku je general Bader izjavio da je pitanje potčinjenosti jasno i zadovoljavajuće. Time je nemačkim vlastima za vreme trajanja akcije sve potčinjeno, hrvatska vojska i ustaše direktno preko komandanata trupa, policija koja dolazi iza trupa i upravna služba preko državnog sekretara Vrančića i general-majora Hofmana. U nastavku razgovora o trima gore navedenim tačkama dogovorene su još sledeće pojedinosti:

Operacija na planini Ozren¹³

Pre početka stvarne operacije, 750. puk sa 3 bataljona i odgovarajućim hrvatskim jedinicama izvršice kratko čišćenje glavnog područja na planini Ozreniu na taj način što će trupe u toku 1—2-dnevnih marševa iz svojih smeštaja pročešljati sva naselja u pravcu Ozrena. U tome je poželjna i pomoć hrvatskih trupa. Temeljno pročešljavanje nije moguće s obzirom na kratko vreme koje stoji na raspolaganju. Ali je poželjno da hrvatske trupe za obezbeđenje, koje ostaju na ovom području, za vreme glavne operacije, koja sledi, napadnu Ozren-planinu po mogućstvu sa svih strana da bi na taj način vezale neprijateljske snage koje se eventualno ovde još nalaze. Ekselencija Lakša je obećao da će učiniti sve što može.

¹³ i ⁷ Vidi dok. br. 1, 3, 5, 9, 10, 12, 17 i 20.

Uostalom kod hrvatsike vojake je preovladavao utisak da se veliki deo ustanika s planine Ozrena već koncentrirao prema području oko Olova.

5.) *Smeštaj i ishrana*

General fon Glez-Horstenau je napomenuo da prema mišljenju hrvatske vlade ne treba plaćati smeštaj za vreme operacija. Nasuprot tome, rekvirirane namirnice i stoku treba plaćati, ili u kunama, ili izdati jednostavne bonove sa okruglim pečatom jedinice (broj vojne pošte) i čitljivim potpisom komandira jedinice koja je izvršila rekviriranje.

6.) Prema ratnom zakonu, oružje koje se nađe, plen je pobjednika, i nemačke trupe treba da ga skupljaju i otpreme.

Na kraju pregovora general Bader je ukazao na važnost iznenađenja neprijatelja i sve učesnike napomenuo na bezuslovno ćutanje.

Potom su, u opštim crtama, dodirnuti još neka upravno-tehnička pitanja između Srbije i Hrvatske. Pojednostavljeni ovog sastanka biće dogovorene na posebnom sastanku državnog savetnika Turnera sa prisutnom civilnom gospodom iz Hrvatske.

B. *Vojni deo*

Prisutni:	General Bader
	General fon Glez-Horstenau
	Generalštabni pukovnik Keviš
	Potpukovnik baron fon Funk
	Major Parcer
sa hrvatske	Ekselencija Lakša
strane:	Potpukovnik Šlaher
	Generalštabni major Bestol

Uz pomoć karte, general Bader je gospodi objasnio predviđene operacije pet angažovanih ojačanih pukovskih grupa i uz to napomenuo da se ovde radi o planinskom ratu, za koja nemačke trupe ovde stacionirane, u stvari, nisu opremljene. Zato je on naredio da se ostavi sve ono što nije neophodno «potrebno i da se ponese samo najpotrebnija municija, hrana i pokrivači. Svakoj četi iz tih pet pukova je, iz sopstvenih sredstava, određeno deset tovarnih životinja, koje treba da se upotrebe za prenos najpotrebnijeg kao i za dotur. Treba povesti samo minimalnu artiljeriju, i to nikako cele baterije, već samo topovski vod.

v-¹ Opšti cilj bi bio stvaranje obruča oko područja između Bučave Glave i Sdkolca. Oba južna dela nemačkih bataljona 738. puka, pojačana sa dva hrvatska bataljona i dve hrvatske brdske baterije, držaće se na raspolaganju kao rezerva na području neposredno zapadno od Rogatice i dejstvovaće prema potrebi. Obruč zatim treba, opšte uzevši, da se zatvori na području Bukova Glava — Sokolac.

Vreme trajanja ove operacije zavisi, s jedne strane, od neprijatelja i, s druge strane, od vremena. Ova operacija se skućava time što će se 342. pd otpremiti dalje, i morala bi se 10. 2. 42. ponovo okupiti na svojoj utovarnoj stanici oko Broda — Mitrovice.

Zaštitu železničke pruge Brod — Sarajevo morale bi da preuzmu hrvatske trupe, što ekscelencija Laiksa smatra kao sasvim obezbeđeno.

Komandu nad celom operacijom ima general Hofman, komandant 342. pd, kojij svoje početno komandno mesto u borbi zauzima u Koviljači. Njemu su potčinjeni general fortner¹⁴ (komandant 718. pd) i hrvatsike trupe koje učestvuju.¹⁵ General Fortner će svoje komandno mesto prebaciti u Sarajevo.

Od vazduhoplovnih snaga stajale bi na raspolaganju 2 hrvatske vazduhoplovne jedinice u Sarajevu, koje bi uglavnom mogle da preuzmu izviđanje, a delimično i borbu,

v Postavljen je i zahtev za učestvovanje italijanskih bombardera sa aerodroma u Zemunu, ali ovo još nije sigurno, pošto Italijani neće da se utvrde u Zemunu, što bi opet bilo l'ieophodno potrebno.

Zatvaranje obruča južno od železničke pruge Sarajevo Višegrad — Pljevlja trebalo bi da preuzmu Italijani. Na ludost, pri ovom blokiranju ostaje otvorena jedna linija oko Ooražda — Foče, pošto italijanska brdska divizija »Ravena«, jlooja je određena za ovo područje, stiže suviše kasno.¹⁶ Južne kolone moraju da obrate pažnju na ovu činjenicu.

Posle ovoga još će se razraditi detalji ofanzive na planinju Ozren.¹⁷

« General Bader ponovo ističe potrebu da se upravo ovaj r/ planinski masiv po mogućstvu napadne 15. 1, kako bi se sprečili partizani da dejstvuju s leđa 750. puku.

¹⁴ Johan (Johann Fortner), general-major, komandant 718. pd od 3. maja 1941. do 14. marta 1943 (Wolf Keilig, n.d., str. 87).

¹⁵ O tome vidi dok. br. 3.

¹⁶ Vidi dok. br. 17.

Ekselencija Lakša će se povodom ovog pitanja staviti u vezu sa hrvatskom Komandom 2. ikorpusa u Brodu.¹⁸

Ekselencija Lakša moli da se po završetku akcije dva nemačka bataljona ostave u Srebrenici i Rogatici, kako bi se dokumentovalo zauzimanje ovog područja od strane nemačkih trupa i zaštitio najvažniji privredni prostor oko Sarajeva.

General Bader izjavljuje da je ovo nemoguće, jer se 342. pešadijska divizija povlači, a 718. pd bi ponovo morala da ispunjava svoje prave zadatke u centralnoj Bosni.

General fon Glez-Horstenau stavio je na dnevni red i situaciju na ostalom delu hrvatskog područja. On od svojih malobrojnih trupa treba da stavi na raspolaganje dva do tri landesšicen-bataljona. Ostaje mu tako isuviše malo trupa da bi izvršio svoje zadatke, koji se sastoje u sledećem:

- a) zaštita želazničke pruge Zagreb — Beograd
- b) stražarsko odeljenje u Zagrebu (potrebno iz političkih razloga)
- c) zaštita rudnika grožđa u Prijedoru
- d) zaštita privrednog rejona oko Sarajeva, koji otprilike dopire od železničke pruge Brod — Sarajevo do Drine.

General Bader je na to odgovorio da na Istoku nemačka armija stoji u odlučujućoj borbi i da zato treba računati sa eventualnim daljnjim odvajanjem trupa. Hrvatske oružane snage mora da se tako postave da mogu same da izvrše zaštitu svoje državne teritorije. Ovome je suprotstavljeno da se hrvatska armija, jedva formirana, već šest meseci nalazi u borbama i bio bi joj neophodan odmor i ponovno organizovanje. Povlačenje 718. pd, koja celokupnom kosturu hrvatskih oružanih snaga daje pravi oslonac, opasno je. General fon Glez-Horstenau ovo odobrava i ukazuje na činjenicu da bi dalje povlačenje nemačkih trupa moglo dati impulsa za nastavak ustanka, koji bi mogao da se proširi i na južni italijanski deo, što bi u svom celokupnom dejstvu moglo da dovede do neprijatne situacije po Nemački Rajh.

Hrvati su dali sve od sebe. No pre leta ne bi se mogli smatrati ravnopravnim. I ambasador Kaše podržava ovaj stav.

Pukovnik Keviš tim više ukazuje na potrebu da se hrvatske oružane snage brzo organizuju.

Ekselencija Lakša napominje da mu nedostaje samo 1.000 oficira. Oni postojeći jedva da su obučeni, osim toga

" Reč je o 2. domobranskom zboru, sastava: 3. i 4. pješačka divizija.

im nedostaje samopouzdanje, podoficiri su ispod svake kritike vojnici su poslušni, ali su ipak samo mobilisani regruti.

Nasuprot tome, pukovnik Keviš ukazuje na važnost neprekidnog vaspitanja i obučavanja. On je novostvorene divižije, uprkos tome što već 6 meseci stoje u borbama, primirao na neprekidno obučavanje, često i mimo volje trupa. Slično bi morali da urade i Hrvati. Tamo gde trupe zajedno žive sigurno će se naći i nemačkih oficira koji će im drugargiji pružiti savet.

U nastavku, ekselencija Lakša je još jednom ukazao na to koliko je važno upravo sada da dve landesšicenčete području Prijedor — Banja Luka. U aprilu bi sve

Sada bi se jedva moglo bez ovih dveju četa.

fon Glez-Horstenau hoće privremeno, do opoziva, staviti na raspolaganje. Zatim se ukazuje na važnost Jče komandanata (oficira). I ovde ekselencija Lakša naročije da se inada da će do kraja aprila/maja ovo sa **vladati**, ali vreme dotle mora da se prebrodi i da mu se **pomogne**.

Poslanik Kaše je na dnevni red postavio pitanje folksdojčetra. Opšte je zaključeno da se hrvatski folksdojčeri mogu uvrstiti u redove 718. pd, ali ne više od oko 300 ljudi godišnje, koje bi potom trebalo zameniti novom obukom regruta.

Ovi folksdojčeri su hrvatski državljani, biće zakleti fireru poglavniku, morali bi prvu godinu dana da služe u nemačkom Vermahtu, a drugu godinu u hrvatskoj armiji. Kada P18. pd napusti hrvatsko-srpsko područje, ovi bi morali da oslobode i došli bi u hrvatske oružane snage. Drugi potapaik nije moguć, pošto postoji opasnost da se ovi ljudi Mše ne vrata u Hrvatsku. A opadanje narodnosne grupe folksbljčera u Hrvatskoj nije u smislu velikonemačke politike.

avljeno:¹⁹

Opunomoćenom komandantu u Srbiji	1 kom.
Nemaokom generalu u Zagrebu	1 kom.
Komandi kopnene vojske Hrvatske	<u>1 kom.</u>
K.T.B?	1 kom.

Navedeni tekst je dopisan rukom.
Kriegstagebuch (ratni dnevnik)

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 10. JANUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U SRBIJI I NDH, PRIPREMI OPERACIJE PROTIV PARTIZANA U ISTOČNOJ BOSNI I OBOSTRANIM GUBICIMA¹

12-R, WB-859a, K. T. B.²
Prilog 25³

Opunomoćeni komandant u Srbiji Beograd, 10. januar 1942.
Odelj. Ia, br. 244/42, pov. Poverljivo

Predmet: Desetodnevni izveštaj
2 priloga samo k-tu oružanih snaga na Jugoistoku

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. Opšta situacija i situacija kod neprijatelja

Ulaskom bugarskih jedinica autoritet Nedićeve vlade je jako okrnjen.⁴ Dosada palk nema znakova da će se ona povući. Stanovništvo je jako potišteno. Dosada nije došlo do otvorenih neprijateljstava protiv okupacionih snaga.

Inače je situacija kod neprijatelja, uglavnom u Srbiji, kao i u pograničnom hrvatskom rejonu, nepromenjena. Verovatno da godišnje doba sprečava veće neprijateljske pokrete. Izvršeno je 57 sabotaža, nešto više nego u vreme poslednjeg podnošenja izveštaja.

Težište sabotažne delatnosti nalazi se, kao i ranije, u rejonu istočno od Niša. U porastu su napadi na glavne železničke pruge u Hrvatskoj. Do sukoba između komunističkih bandi i mađarske vojske prvi put je došlo kod Novog Sada i Sente.⁵ Za situaciju kod neprijatelja i sabotažnu delatnost uporediti priložene karte.⁶

II. Sopstvene jedinice

Borbena delatnost je bila neznatna usled izdatih naređenja za pokret jedinica i usled vremenskih prilika.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 719—21.

² i ³ Dopisano rukom.

⁴ O tome vidi dok. br. 6 i 8.

⁵ Vidi dok. br. 2.

⁶ Redakcija ne raspolaže tim kartama.

i 113. pd je pripravna za upotrebu, osim motornih vozila. Ona je opremljena planskom i dopunskom zimskom odećom i formacija joj je popunjena konjima i vozilima. Transporto-

l vanje je otpočelo 7. 1.

I 342. pd je završila pripreme za operaciju u jugoistočnoj Hrvatskoj i isturila jedinice na polazni položaj.⁷ Pripreme 718. pd su u toku.

" Ostale divizije Više komande LXV otpočele su pokrete u cilju smenjivanja 113. i 342. divizije.

4r Osim bugarskih jedinica koje su već angažovane za osiguranje pruge, dosada su stigli po jedan bataljon u Jagodinu [sada: Svetozarevo], Čupriju, Leskovac i Knjaževac. Ulazak jedinica je dosada protekao bez smetnji.

III. *Sopstveni gubici i gubici neprijatelja*
s (26. 12. 41 — 5. 1. 42)

Gubici neprijatelja:

504 mrtva, od toga 252 ubijena kao mera

odmazde.

50 zarobljenih.

U Beogradu je uhapšeno 160 ljudi.

Osim toga, uhapšeno je 486 od 926 popisanih aktivnih srpskih oficira. Ostali se nisu mogli pronaći. Zbog bolesti je otpušteno 79, a 406 je transportovano u Raj'h.

• Sopstveni gubici:

Ranjen 1 nemački oficir.

1 vojnik iz ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata u Beogradu ubijen je na otvorenom putu. 6 ubiica je obešeno, odnosno streljano.

IV. *Brojno stanje u logorima*

U devet logora su se 5. 1. 42. nailazila ukupno 7.582 zarobljenika.

V. *Uprava, privreda i saobraćaj*

Srpska civilna uprava je, shodno novoj podeli nemačke vojne uprave, teritorijalno reorganizovana.

Situacija u Beogradu u pogledu ishrane poboljšala se lako time što stanovništvo samo počinje da se opskrbljuje sa sela. Pošto ovaj postupak ugrožava pravednu raspodelu i snabdevanje jedinica, protiv toga se preduzimaju mere. Banat

⁷ Vidi dok. br. 1, 3 i 4.

mora kao i ranije da isporučuje jedinicama, čime se u odgovarajućoj meri smanjuje izvoz u Rajh.

Snabdevanje ugljeni za neophodnu potrebu industrijskih pogona osigurano je za neko vreme. Snabdevanje srpske železnice ugroženo je izostajanjem vojnih vozova iz Rajha za prevoženje uglja.

Snabdevanje stanovništva tekstilnom i kožnom robom svodi se na najmanju meru. Sada se poslednje zalihe sirovina crpu za vojne svrhe.

Brodski saobraćaj na Savi i Dunavu je obustavljen zbog kretanja leda. Most na Savi u Beogradu je dva dana morao biti isključen iz saobraćaja.

Saobraćaj na putevima je katkad, na nekim mestima, bio jalko ometan snežnom vejavicom i klizavicom.

Dostavljeno:

Prema konceptu

Bader
general artiljerije

BR. 6

NAREĐENJE OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI 5Đ16. JANUARA 1942. KOMANDI 1. KRALJEVSKOG BUGARSKOG OKUPACIONOG KORPUSA U NIŠU O GRANICAMA ZAPOSEDNUTOG PODRUČJA, ORGANIZACIJI KOMANDOVANJA, ZADACIMA J ODNOSU S NEMAČKIM I NEDICEVIM VOJNIM I UPRAVNIM ORGANIMA NA TERITORIJI SRBIJE¹

K.T.B.

O.U., 16. 1. 42.

Prilog 21

Opunomoćeni komandant u Srbiji
i komandant Srbije

Odelj. Ia, Br. 367/42. pov.

Poverljivo

JP" 4 priloga (bez 1 priloga)

KOMANDI KRALJEVSKOG BUGARSKOG OKUPACIONOG KORPUSA

Niš

1) Bugarske trupe, zaposednuto područje i organizacija komandovanja

- a) Na osnovu utvrđenog sporazuma između Kraljevskog bugarskog ministarstva rata i komandanta oružanih snaga na Jugoistoku,² bugarske trupe u jačini od tri divizije (bugarski Okupacioni korpus) preuzimaju vojno obezbeđenje na području koje se graniči:

»rilog 1¹ (karta 1:200.000)

na istoku: neraačko~bugarska demarkaciona linija;
na severu: reka Tirndk kod Vražogmca (isključno) — 257 Rujište — 454 — 445 — 376 — 542 Rudina — 526 — 909 Kotol — Kot — 878 — 910 — 822 — 1040 Lučjak — 998 Labred — potok Resava do Svilajнца (isključno);

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 727—32.

² Vidi knj. 1 ovog toma, dok. br. 290 i 291. Ovaj sporazum između nemačkog komandanta oružanih snaga na Jugoistoku generala inženjerije Valtera Kunccea i bugarskog Ministarstva rata — da bugarski 1. okupacioni korpus posedne jugoistočni deo Srbije — postignut je " 27. decembra 1941. u Sofiji (Oslobodilački rat, knj. I, str. 171).

³ > 7, ⁹ i ¹⁰ Redakcija ne raspolaže priložima.

na zapadu: Morava do Lepenice — železnička pruga (uključno) — Resnik (uključno) — Desimirovac (uključno) — 320 severno od Divostina — uzvišenje 486 — Rujevica (6,5 km severno od Majdana) — lanac visova neposredno istočno od ceste i pruge Kragujevac — Kraljevo (isključno visovi) — do Morave kod železničke krivine Oukojevac — planinski greben 1237 — Ljukten (19 km južno od Čukojevca) — 1100 Lisac — 1399 Nerade — 1599 Palež 1456 Ogledna — 1139 — 1341 — 1626 — 1624 — 1789 Oštro Koplje Kačandol — cesta za Prištinu (uključno); na jugu: granice nemačkog interesnog područja prema Italiji.

- b) Ovo područje ostaje kao područje nemačke vlasti. Navedene linije služe isključivo radi utvrđivanja područja obezbeđenja bugarskih trupa s jedne strane i nemačkih trupa s druge strane.⁴
- c) Bugarski okupacioni korpus nastupa od 30. 12. 41. u dodeljeno područje i po planu smenjuje nemačke trupe.⁵
- d) Okupacioni korpus je potčinjen opunomoćenom komandantu u Srbiji.⁶

II) *Zadaci bugarskog Okupacionog korpusa*

- a) Okupacioni korpus preuzima na dodeljenom području osiguranje železničkih pruga i važne prometne ceste. Najpreča je zaštita železničkih pruga Beograd — Niš — Sofija i Niš — Skoplje. Pod kontrolom nemačkih inženjera planski se nastavlja izgradnja osmatračnica duž pruge Beograd — Skoplje. Nakon dovršenja, osmatračnice će biti predate Okupacionom korpusu. Od tada njihovo održavanje spada u njegovu dužnost.

Železnički pogoni i održavanje železničkih postrojenja ostaje u rukama srpske železničke uprave. Mešanje u tekuće železničke pogone kao i ometanje održavanja železničkih postrojenja zabranjeno je nemačkim i bugarskim trupama.

Korištenje zgrada koje pripadaju železnici kao i korištenje njene telefonske mreže dopušteno je samo u slučaju opasnosti.

Sve želje Okupacionog korpusa, koje se odnose na železnički pogon i na pitanje transporta obrađivače nemačka Transportkomandantura u Beogradu.

- b) Obezbeđenje važnih industrijskih postrojenja i pozadinskih objekata je zadatak mesne srpske zaštite privrednih

⁶ i ⁸ Vidi dok. br. 7.

⁵ Opširnije o tome vidi knj. 1, dok. br. 292.

objekata. Ukoliko njihove snage nisu dovoljne, tada će Okupacioni korpus zamoliti nemačke organe uprave za odgovarajuće pojačanje.

- c) Održavanje javnog reda zadržava kao i do sada srpska uprava i njeni izvršni organi. Ukoliko njihove snage nisu dovoljne, nadležne nemačke komandanture će zatražiti pomoć od mesnih bugarskih trupnih komandi. Tako uvedene mere vrše se u najužem sporazumevanju sa nemačkim komandanturama. Uhapšena lica i oduzeto oružje privode se nadležnoj nemačkoj komandanturi.
- d) Situacija može dovesti do neophodnosti aktivne borbe protiv ustanika od strane Okupacionog korpusa. Pri tome je ipak potrebno blagovremeno upoznati opunomoćenog komandanta u Srbiji o planiranim operacijama većeg obima (od jačine bataljona pa više).

Nemačkimmesnim službenim organima dato je uputstvo datrupama koje angažuje Okupacioni korpus stavena radi spolaganje postojeće podatke o zemljištu i o neprijatelju.

III) *Odnos bugarskog Okupacionog korpusa prema nemačkim vojnim vlastima i prema srpskim civilnim vlastima — Sudska vlast*

Politička vlast na srpskom području koje je zaposeo Okupacioni korpus ostaje isključivo u rukama nemačkih vojnih vlasti i to u rukama komandantura: Feldkomandanture 809 u Nišu sa Krajskomandanturama 838 u Kosovskoj Mitrovici, Krajskomandanturama 867 u Leskovcu i Krajskomandanturama 857 u Zaječaru, kao i Feldkomandanture 610 u Vrnjačkoj Banji sa Krajskomandanturama 833 u Kruševcu, 834 u Jagodini i Krajskomandanturama 832 u Kragujevcu. Komandanture takođe vode nadzor nad srpskom civilnom vlašću.

Nemačkim komandanturama je naređeno da u svakom pogledu pružaju podršku trupama Okupacionog korpusa. Radi toga se traži da se bugarske trupe, u svim upravnim slučajevima, obraćaju nadležnim nemačkim komandanturama.

Prilog 2⁷

Raspravljajući sa srpskim službenim organima bez učešća nadležnih nemačkih komandantura moraju se u interesu jedne organizovane upravne delatnosti izbegavati.

Razni proglašeni civilnom stanovništvu mogu se vršiti samo preko nemačkih vojnih vlasti. Mere odmazde (hapšenje talaca, streljanje i kontribucija) na teritoriji koju je zaposeo Okupacioni korpus vezane su kao i do sada za prethodno odobrenje opunomoćenog komandanta.

Suđenja po propisima ratnog suda za krivična dela Srba koja su počinili protiv pripadnika i svojine bugarskog Okupacionog korpusa pripadaju nadležnim nemačkim sudovima u feldkomandanturama.⁸

IV) *Snabdevanje*

Prilog 3"

Okupacioni korpus se u osnovi snabdeva svojim sopstvenim sredstvima i iz sopstvenih rezervi. Pozadinsko odeljenje opunomoćenog komandanta će u svim slučajevima snabdevanja savetovati i pružati podršku Okupacionom korpusu. O pojedinostima uporedi posebno naređenje za snabdevanje.

V) *Veza*

Prilog 4¹⁰

Uporedi priloženu specijalnu zapovest načelnika veza.

VI) *Oficiri za vezu*

Radi stalnog ličnog održavanja kontakta sa štabom opunomoćenog komandanta umoljava se Okupacioni korpus da u Beograd uputi jednog stručnjaka za pitanja transporta, jednog oficira za vezu kao i jednog intendantskog službenika.

Opunomoćeni komandant upućuje kap. Frezea [Frehse]¹¹ u Niš kao oficira za vezu u Štabu bugarskog Okupacionog korpusa.

VII) *Izveštavanje*

Okupacioni korpus će svakodnevno do 11 sati javljati telegrafskim ili radio-putem sledeće:

1) *Situacija kod neprijatelja*

- a) U celini (npr. pojava, pokreti, opšti zaključci o bandama, nova ustanička područja),
- b) Važne pojedinosti (prepađi na bugarske trupe, demonstracije, dela sabotaže itd. kao i štete i gubici naneseni u tim slučajevima).

2) *Borbena aktivnost sopstvenih trupa*

- a) Veći poduhvati, jačine bataljona na više.

⁸ On je u Operativnom štabu opunomoćenog komandanta u Srbiji do tada bio na dužnosti u Intendantskom odeljenju s funkcijom intendantskog savetnika i titulom doktora (AVII, NAV-T-315, r. 2242, s. 796-7).

b) Pojedinačni poduhvati manjih sastava (pri tome navesti sopstvene i neprijateljske gubitke, kao i zapljenjeni materijal).

3) *Izmene u smeštaju*

(od jačine čete pa napred)

4) *Sopstvene namere*

Dostavljeno:¹²

Bader
general artiljerije

BR. 7

SMERNICE KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 17. JANUARA 1942. O ODNOSU BUGARSKIH OKUPACIONIH TRUPA PREMA USTANOVAMA VERMAHTA U OKUPIRANOJ SRBIJI¹

Poverljivo!

S m e r n i c e²

o odnosu bugarskih posadnih trupa u Srbiji prema ustanovama Vermahta³

- 1.) Komandant bugarskih posadnih trupa u Nišu⁴ potčinjen je u taktičkom pogledu nemačkom opunomoćenom komandantu u Srbiji u Beogradu. Nemački opunomoćeni komandant može upotrebiti bugarske trupe i za druge taktičke zadatke sem onih navedenih pod tačkom 2 ili ih privući za upotrebu izvan određenih posadnih oblasti, samo po odobrenju ko-

20

« .¹² Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i jedinica kojima je ovo naređenje (umnoženo u 53 primerka) dostavljeno.

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-77, r. 884, s. 5633891—3.

² Vidi dok. br. 29. Ove smernice nisu datirane i potpisane, već su propratnim aktom komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, br. 2/42. pov. od 17. januara 1942, dostavljene opunomoćenom komandantu u Srbiji (AVII, NAV-T-77, r. 884, s. 5633890).

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 6 i knj. 1 ovog toma: dok. br. 289, 290, 291, 292; Boro Mitrovski, dr Venceslav Glišić, Tomo Ristovski: Bugarska vojska u Jugoslaviji 1941—1945, Međunarodna politika, Beograd, 1971, str. 35—62.

⁴ Asen Nikolov

mandanta oružanih snaga na Jugoistoku, koji će prethodno pribaviti saglasnost Kraljevskog bugarskog ministarstva rata. Svi ostali bugarski komandanti u označenoj oblasti potčinjeni su bugarskom glavnom komandantu u Nišu i isključivo od njega primaju naređenja.

- 2.) Zadatak bugarskih posadnih trupa je održavanje javnog mira i bezbednosti u pomenutim oblastima, naročito obezbeđenje železnica.
- 3.) Za prestupe stanovništva protiv bugarske armije nadležni su bugarski ratni sudovi, a za represalije protiv stanovništva u takvim slučajevima nadležni su bugarski trupni komandanti. Prestupi ovakve vrste se kažnjavaju na isti način i istim merama represalija kao što je to do sada bio slučaj kod prestupa protiv Vermahta.
- 4.) Za prestupe stanovništva koji su upereni protiv Vermahta nadležni su nemački ratni sudovi. Takođe i za mere represalija protiv stanovništva u takvim slučajevima nadležne su ustanove nemačke vojne uprave po dosadanjem. Bugarski trupni komandanti potpomažu nemačke ustanove u ^provođenju takvih mera.
- 5.) Prestupi stanovništva koji nisu direktno upereni ni protiv bugarske armije, ni protiv Vermahta, već deluju ili mogu delovati na obe sile, npr. sabotaže i rušenje srpskih saobraćajnih postrojenja, kažnjavaju se od strane bugarskih trupnih komandanata ako se oni dese u toku borbenih operacija. U ostalim slučajevima nadležni su nemački ratni sudovi i ustanove nemačke vojne uprave. U spornim slučajevima odluke donosi opunomoćeni general ili organ koga on ovlasti.
- 6.) Prestupe i sva ostala kažnjiva dela pripadnika bugarske armije ili bugarskih civilnih lica na okupiranoj oblasti raspravljaju bugarski ratni sudovi; prestupe i kažnjiva dela pripadnika Vermahta ili nemačkih civilnih lica raspravljaju nemački ratni sudovi.
- 7.) Od strane srpskih sudova kažnjavaju se sva ostala kažnjiva dela, ukoliko ne podležu, zbog povrede nemačkih interesa, pod nemački ratni sud ili, zbog povrede bugarskih interesa, pod bugarski ratni sud.
- 8.) Dosadanje izdate naredbe od strane nemačkih ustanova ostaju i dalje na snazi. Nadležne nemačke ustanove mogu i dalje izdavati naredbe čim se radi o propisima za održavanje javnog mira i bezbednosti. Ako i bugarski

trupni komandanti žele da izdaju naredbe ovakve vrste, onda treba da se obrate na nadležne nemačke ustanove. U slučajevima koji ne trpe odlaganje, mogu bugarski trupni komandanti i sami da izdaju svoje naredbe. Prepis naredbe dužni su da dostave nadležnoj nemačkoj ustanovi. Nadležne nemačke ustanove izdaju u bugarskoj okupacionoj oblasti naredbe za održavanje javne bezbednosti u sporazumu sa bugarskim trupnim komandantima. Za uputstva koja se izdaju srpskim upravnim ustanovama, s čijim sadržajem treba da su upoznati i bugarski komandanti, primenjuje se u osnovi niže navedeni postupak. Izdavanje nekog neposrednog uputstva sa bugarske strane srpskim upravnim ustanovama samo je u tom slučaju dozvoljeno ako nadležno nemačko mesto nije dostižno, a okolnosti ne trpe nikakvo odlaganje. U tom slučaju treba prepis izdatog uputstva dostaviti nadležnoj nemačkoj ustanovi.

Nemački opunomoćeni komandant u Srbiji može zatražiti ukidanje naređenja koja su izdata sa bugarske strane, ako su nemački interesi ugroženi ili su pak povređeni.

Nadležne nemačke ustanove objasniće stanovništvu da su bugarske trupe posele oblast samo u cilju održavanja javnog mira i bezbednosti i da stanovništvo ima da sačuva mir.

- 10.) Napred navedeni postupci regulisanja, ukoliko ne postoji neki izuzetak, ostaju u nadležnosti ustanova nemačke vojne uprave. Ovo mesto treba posebno da nadzire i dalje celu srpsku upravu sa svim njenim pomoćnim organima, uključujući tu i srpsku policiju. Zahtevi bugarskih trupnih komandanata za angažovanje srpske policije treba da se upućuju preko nemačkih ustanova, - ako ne postoji opasnost od odugovlačenja. Nemačka ustanova treba u principu da odgovori ovim zahtevima.
- 11.) Nadležne nemačke ustanove su obavezne da u dosadašnjem obimu i dalje imaju uvid nad srpskom privredom, kao i u njeno uključivanje za ratne potrebe. Snabdevanje bugarskih trupa, ukoliko se ne vrši iz Bugarske, reguliše nemački opunomoćeni komandant u Srbiji neposredno sa glavnim komandantom bugarskih jedinica.
- 12.) Bugarske i srpske carinske vlasti ostaju na svojim dosadanjim mestima. Pripadnici bugarske armije i bugarski vojni transporti ne podležu carinskoj kontroli pri dolasku iz Bugarske na okupiranu oblast i obratno.

Vojni Jkurs iznosi za sada u početiku jedan lev = 0,66 dinara = 3,25 nemačkih pfeniga. Za određivanje nekog drugog kursa mora se tražiti saglasnost od nadležnog mesta.

- 13.) Pitanje posadnih troškova ostaje da se reši posebnim postupkom.
- 14.) Železnički saobraćaj ostaje i dalje isključivo pod nemačkom upravom i nadzorom, mešanje s neke druge strane treba da izostane. Korišćenje javnih sredstava saobraćaja u Srbiji od strane bugarskih trupa podlože istim odredbama kao i za Vermaht.
- 15.) Nemački opunomoćeni komandant određuje koje se nadležne ustanove nemačke vojne uprave podrazumevaju u smislu ovih odredaba.

BR. 8

PREDLOG OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 19. JANUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU DA SE ODGOVORNOST ZA ODRŽAVANJE SIGURNOSTI I REDA PRENESE NA NEDICA I SPRECI DALJE PROŠIRENJE BUGARSKOG POSADNOG PODRUČJA U SRBIJI¹

WB 2617²

Opunomoćeni komandant u Srbiji Beograd, 19. I 1942.
Ia, 'br. 65/42, str. pov.

Sadržaj: Telegram komandantu oružanih snaga na Jugoistoku Ia, br. 188/42, str. pov. od 16. I 42.

— N: 65/42 — *Koncept*
Kog[ard]³

IASTUPNIKU KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU GOSPODINU GENERALU INŽINJERIJE KUNCEU

Solun

j- U vezi s pitanjem komandanta oružanih snaga na Jugoistoku iznosim svoje mišljenje kao što sledi:

i* Iz toga da je u Srbiji postavljena Nedićeva vlada⁴, koja je nedavno potvrđena od vlade Rajha, zaključujem da komandant Srbije koji je odgovoran za političke i vojničke **mere** mora pre svega pokušati da s tom vladom uspostavi u zemlji normalan tok života, tj. mir i red. Jer samo tada može „Rajh sa sigurnošću izvući koristi iz zemlje i održati vezu s jugom.

Ja stojim na stanovištu, koje odgovara mojem mišljenju u vezi s pismom ministra predsednika Nedića od 31. XII 1941⁵, da *vladu Nedića treba održati* po svaku cenu. *Ona*

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 7, s. 1111—3.

² i ³ Dopisano rukom.

⁴ Vidi dok. br. 5 i 6.

⁵ Milan Nedić, predsednik kolaboracionističke vlade u Srbiji, u tom pismu je pretio ostavkom ukoliko se proširi bugarsko poseda-Uje Srbije. Ministarstvo inostranih poslova Nemačke, međutim, saopštilo je Nediću da ne podnosi ostavku, već da i dalje ostane na vlasti i saraduje s Vermahtom (AVII, Bon-2, s. 877—9).

se mora u najširim razmeraima učiniti odgovornom za mir i poredak u zemlji. Ja imam 'utisak da se ministar predsednik Nedić iskreno trudi da radi pozitivno.

Ako se takav zahtev postavi vladi, mora joj se dati i mogućnost da upravlja i Vlada. Ako se vlada bude stalno opterećivala, onda je od nje nemoguće očekivati pozitivan rad.

Prvi ulazak bugarske vojske još je izdržala⁶, i uprkos tome jakom opterećenju na našoj je strani.

Proširenje bugarskog posadnog područja na polovinu Srbije vlada neće podneti. Teško će tada uspeti sve preduzete mere, koje su u toku, da bi se učvrstila srpska uprava zajedno sa vojnom upravom, formirala državna policija i carinske službe. Upozoravam izričite.) na novčane teškoće i poteškoće snabdevanja usled daljeg ulaska bugarskih snaga. Prema dosadašnjim iskustvima, ovo bi imalo za posledicu haos u Srbiji.

Ja izričito odvracam od namera da se proširi bugarsko područje. Hapšenje vlade posle ostavke neće ništa pomoći, već samo povećati ogorčenje i nemire. »

Ja predlažem sledeće:

Pošto SS-divizija verovatno neće stići u predviđenom roku, mora se i dalje računati sa slabim nemačkim okupacionim snagama. Odgovornost za održavanje sigurnosti i reda treba u prvom redu preneti na srpsku vladu, s pratljom da će Bugari proširiti posadno područje ako ne nastupi mir u zemlji. Srbi treba u prvom redu da krvare i ginu za svoju zemlju. Mi treba da sačuvamo svakog čoveka.

Vladi stoje na raspolaganju dobrovoljački odredi⁷ (pomoćna žandarmerija) i vladi verni četnički odredi.⁸ Pošto su iz Hrvatske upućena 2 landesšicen-bataliona, to će od nemačkih snaga biti slobodan 721. pp⁹, sada angažovan na železničkoj pruzi Beograd — Niš, za upotrebu u rejonima 113. i 717. divizije (npr. sa po 1 bataljonom u Užiu, Kraljevu, [Kosovskoj] Mdtrovici).

⁴ O tome vidi dok. br. 6 i 7 i knj. 1 ovog toma: dok. br. 291 i 292.

⁷ O vrstama ovih kvislinških formacija, brojnom stanju i naoružanju vidi dok. br. 9, 25 i 31.

⁸ Misli se na četnike Koste Pećanca. Vidi dok. br. 43 i knj. 1 ovog toma: dok. br. 145.

⁹ Ovaj puk pripadao je 714. pd.

Ja molim da se u smislu prednjega na mene prenese odgovornost, i odobri da pre svega sami Srbi budu privučeni u najvećem obimu za smirenje zemlje, i da se o ulasku Bugara razmisli samo u slučaju da zataje vlada i njene snage.

Bader
general artiljerije

BR. 9

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 20. JANUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O OPERACIJI PROTIV PARTIZANSKIH I ČETNIČKIH SNAGA U ISTOČNOJ BOSNI I OBOSTRANIM GUBICIMA I O BROJNOM STANJU I NAORUŽANJU NEDIĆEVIH ORUŽANIH FORMACIJA U SRBIJI¹

K.T.B. Ia, 45/42. pov.

Prilog 39²

WB-859 b³

Opunomoćeni komandant u Srbiji Beograd, 20.1. 42.
Ia, br. 494/42 Poverljivo

Predmet: 10-todnevni izveštaj

2 priloga⁴ (samo komandantu oružanih snaga na Jugoistoku)

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. Opšta situacija i situacija kod neprijatelja

Uglavnom nepromenjeno. Ulazak Bugara i dalje se odija bez trvenja. Držanje jedinica srpske pomoćne policije i Jtnika Koste Pećanca prema Bugarima do sada lojalno.

Na području Srbije jače bande nalaze se još samo na sipsko-crnogorskom graničnom području južno od Užica, u rejonu jugozapadno od Valjeva, i u rejonu jugozapadno od Niša.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 2⁷⁵⁶—8.

² i ³ Dopisano rukom.

⁴ Redakcija ne raspolaže tim prilogima.

Prvu spomenutu bandu drži u šahu jedan jači srpski dobrovoljački odred, protiv druge dve bande srpska pomoćna policija priprema operacije.

Na hrvatskom graničnom području dosadašnja saznanja o neprijatelju potvrđena su posredstvom operacija koje se sada tamo izvode. Ponuda komandanta bosanskih četnika, majora Dangića⁵, 342. pd da se sklopi neka vrsta »pakta o nenapadanju« odbijena je.⁶ Delovi Dangicevih četnika, u jačini 500 ljudi, dobrovoljno su prišli nemačkoj jedinici. Manje grupe pružile su otpor, izgleda da glavnima, prema naređenju, izbegava borbeni dodir s nemačkom vojskom. Ustaše pojačarim bezobzirnim terorom teraju i Hrvate u redove četnika.

O pojedinostima neprijateljskih dejstava uporedi priloženu kartu.⁷ Prilog 1.

II. Sopstvene i potčinjene jedinice

1.) 342. i 718. pd krenule su 14.1. da unište ustanike na hrvatskom graničnom području.⁸ Pre toga, za sada, obustavljena je operacija protiv neprijatelja na planini Ozrenu⁹ zbog nadmoćnosti neprijatelja, terenskih poteškoća, izdaje angažovanih hrvatskih jedinica i priprema za operaciju 15.1.»

342. pd sa 2 ojačana puka, koji su krenuli iz Zvornika preko Drinjače — Milića, odnosno Velje glave, stigla je u Vlasenicu. Treći puk je napredovao iz Višegrada preko Pešurića do Rogatice.

718. pd je jednim pukom, koji je krenuo iz Tuzle, dostigla Kladanj a drugim, koji je nastupao u dve kolone preko Pala, odnosno Golupca, dostigla je Podgrab, odnosno Ljeljen.

Operacije koje su izvele grupe iz Zvornika i Višegrada protekle su po planu. Jači otpor neprijatelja utvrđen je samo na Veljoj glavi i brzo je slomljen. Veliki sneg, terenske pote-

⁵ Jezdimir. Zvaničan naziv njegove četničke komande od 17. novembra 1941, kada je formirana, glasi: »Komanda operativnih jedinica istočne Bosne« (AVII, četnička arhiva (dalje: Ča), reg. br. 16/2, k. 170). U januaru 1942. ova komanda se proširuje i dobija nov naziv: »Komanda operativnih jedinica istočne Bosne i Hercegovine. Od 6. februara 1942. umesto ove komande pojavljuje sa »Operativni štab« (AVII, Ča, reg. br. 1/16, k. 231).

⁴ U obaveštenju Štaba Rogatičkog četničkog odreda od 15. januara 1942. o rezultatima pregovora s Nemcima u Višegradu piše da je dogovoreno da između četnika i Nemaca ne sme biti nikakvih sukoba, što svi četnici i komandiri četa treba da prime k znanju (AVII, Ča, reg. br. 1/1—1, k. 232).

⁷ i ¹⁰ Redakcija ne raspolaže tom kartom.

⁸ i ⁹ Vidi dok. br. 1, 3 i 5.

škoće i prepreke na putevima jako su ometali nastupanje grupa od Tuzle i Sarajeva.

Do sada javljeni gubici kod neprijatelja: 70 mrtvih, 643 zarobljena. Zapjenjeno: 400 pušaka, 8 puškomitraljeza, 1 minofeacač, 2 artiljerijska durbina, municije, 1 tenk nemačkog porekla. Sopstveni gubici: 9 mrtvih, 47 ranjenih (uključno i operacija na planini Ozren).

2.) Ostale divizije nisu imale borbenih dejstava, smene jedinica odvijaju se po planu. Transportovanje 113. pd privodi se kraju.

3.) Bugarske jedinice su do sada okupirale mesta na području Srbije prema priloženoj karti.¹⁰ Prilog 2.

Pitanja u vezi sa dejstvima bugarskih jedinica u Srbiji, regulisana su aktom pov. br. 367/42. od 16.1.42.¹¹

4.) Posle završenog formiranja i opremanja 2. ruskog bataljona za zaštitu privrednih objekata — ovaj je potčinjen 04. pd i upućen za preuzimanje osiguranja u Boru, Zaječaru, Negotinu i Požarevu.

III. Srpski naoružani odredi

Ovi su, prema podacima srpskog Ministarstva unutrašnjih poslova, 17.1. imali sledeća brojna stanja i naoružanja:

Jedinica	Brojno oficira	stanje vojnika	puško- mitraljeza	Naoružanje			meta- ka
				puša- ka	1 pišto- lja	ručnih bombi	
Odredi žandarmerije	305	3481	40	2722	—	834	190.965
»Odredi pomoćne žandarmerije	282	3838	55	3857		867	290.435
»Dobrovoljački odredi (Ljotić),	127	3702	81	3098	31	1162	125.344
(Četnički odredi koje Isnabdeva K-da žandarmerije.	72	7963	77	7910	196	1867	226.309
Ukupno	786	18984	253	17587	227	4730	833.053

Vidi dok. br. 6.

IV. Sopstveni gubici i gubici neprijatelja¹²
(u vremenu od 6.1. do 15.1)

Soipstveni gubici: 9 mrtvih, 48 ranjenih.

Gubici neprijatelja: 191 mrtav, od toga 185 streljano za odmazdu.

U Beogradu 247 uhapšenih.

V. Uprava, snabdevanje i saobraćaj

Od poslednjeg izveštajnog perioda nije 'bilo promena.

Saobraćaj na putevima u zemlji mestimično jako otežan usled velikog snega.

Dostavljeno:

¹³

Bader
general artiljerije.

BR.

22

IZVEŠTAJ KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU OD 21. JANUARA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA TERITORIJI SRBIJE I OBOSTRANIM GUBICIMA I O POČETKU OPERACIJE 342. I 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE U ISTOČNOJ BOSNI¹

Strogo poverljivo!

14 primeraka

K R TELEGRAM

9. primerak

O.K.W./W.F.St./L

O.K.H./Gen. St. d.H²/Oper. odelj.

O.K.H./Gen. St. d.H./Organ. odelj.

O.K.H./Gen. St. d.H./Grupi za Bliski istok i Balkan (upravi Cepelin)

Ob.d.L./L.F.St.³

Komanda 12. armije

22. jan. 1942.

u 14.00

primerak 1, pril. —
br. 31254/42, str. pov.

Pregled situacije na području komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (zaključen 20.1.1942)

Opšta situacija na području k-ta oružanih snaga na Jugoistoku u vreme za koje se podnosi izveštaj karakteriše se:

- 1.) početkom akcije čišćenja u jugoistočnoj Hrvatskoj,⁵
- 2.) porastom britanske aktivnosti na istočnom delu Sredozemnog mora.

¹² U prilogu izveštaju Operativnog odeljenja opunomoćenog komandanta u Srbiji od 9. januara 1942. o obostranim gubicima od 26. decembra do 5. januara 1942. piše: »Gubici neprijatelja: 504 mrtva, od toga 252 streljana za odmazdu, i 50 zarobljenih. U Beogradu je od 26. 12. 41. do 5. 1. 42. uhapšeno 160 lica. Sopstveni gubici (26. 12. 41. — 5. 1. 42): 1 oficir je ranjen i 1 vojnik jedinice za zaštitu privrednih objekata je ubijen« (AVII, NAV-T-315, r. 2243, s. 518-22).

¹³ Zbog ograničenog prostora, izostavljena su imena komandanta i odeljenja kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, iNAV-T-312, r. 465, s. 8053707—11. Na margini prepisa originala rukom je dopisano nekoliko datuma, parafa i raznih oznaka.

² Oberkommando des Heeres, Generalstab des Heeres (Komanda Kopnene vojske, Generalštab).

³ Oberbefehlshaber der Luftwaffe, Luftwaffenführungsstab (Komanda vazduhoplovstva, Generalštab vazduhoplovstva).

⁴ Štambilj primaoca.

⁵ Odnosi se na područje istočne Bosne. O tome vidi dok. br. 1, 3, 5 i 9.

O *pojednostima:*

I. *Srbija:*

1.) *O situaciji uopšte i o situaciji kod neprijatelja*

Situacija kod neprijatelja je uglavnom nepromenjena. Broj incidenata, osobito prepada na opštine, nešto se povećao u odnosu na poslednje razdoblje za koje se podnosi izveštaj, a naročito u rejonu Niša.⁶ Ponovo su potvrđene vesti o prisustvu jačih bandi u planini Zlatiboru (južno od Užica) i kod Valjeva.⁷

Predviđeno posedanje od strane Bugara teče po planu.⁸ Nedić vidi da je njegov položaj otežan ulaskom bugarskih jedinica. Međutim, do sada ne postoje znaci za povlačenje.

Dosada lojalno nastrojeni Srbi (i jedinice) očito su razočarani proširenjem bugarskog područja. Ostaje da se sačekaju dalje posledice.

Prvi neznatni sukobi na srpsko-mađarskoj granici (Novi Sad i Senta).⁹

2.) *Sopstvene jedinice:*

Borbeni zadaci su mali usled vremenskih prilika.

113. div. je kompletirana, osim motornih vozila, i spremna je za borbena dejstva. Transportovanje prema istoku počelo je 7.1. a završiće se verovatno 30.1.

Od bugarskih jedinica dosada je stigla oko jedna i po divizija. Ulazak jedinica se do sada odvijao bez smetnji.

3.) *Sopstveni i neprijateljski gubici (od 26.12.41—5.1.42):¹⁰ Neprijateljski*

gubici: 504 mrtva, 50 zarobljenih.

Osim toga, od 926 aktivnih srpskih oficira, koji su poimence obuhvaćeni, uhapšeno je 486, a preostali se ne mogu pronaći. Zbog bolesti itd. otpušteno je 79, a 407 je transportovano u Rajh.

⁴ U niškom i leskovačkom okrugu u januaru 1942. su dejstvovali: Jablanički, Leskovački, Babički, Vranjski, Toplički, Nišavski i Ozrenski NOP odred — oko 1060 stalnih boraca; i isto toliko u mesnim pomoćnim jedinicama (Zbornik, tom I, knj. 3, dok. br. 3, 6, 7 i 8).

⁷ U to vreme od 31. decembra 1941. do 20. januara 1942. akcije je izvodila Podgorska četa Valjevskog NOP odreda (Zbornik, tom I, knj. 3, dok. br. 15).

⁸ Vidi dok. br. 6, 7 i 8.

⁹ O tome vidi dok. br. 2.

¹⁰ Vidi dok. br. 9, nap. 11.

Sopstveni
gubici:

1 nemački oficir je ranjen,
1 ruski vojnik iz jedinice za zaštitu privrednih objekata u Beogradu ubijen je na otvorenom putu. Šest ubica je obešeno, odnosno streljano.

4.) *Situacija u pogledu ishrane malo se poboljšala. Brodski saobraćaj na Dunavu i Savi obustavljen je zbog kretanja leda.*

II. *Hrvatska:*

1.) *Opšta situacija je i dalje zaoštrena. I u italijanskoj okupacijskoj zoni komanda italijanske 2. armije opisuje situaciju kao ozbiljnu.*

Situacija u ustaškoj oblasti¹¹ uglavnom je onakva kako je izvešteno 5.1.42. Prepadi i sabotaze se vrše kao i do sada.

Hrvatske jedinice¹² su se delimiono dobro borile zajedno s nemačkim jedinicama, ali najčešće, angažovane same, nisu mogle imati uspeha.

2.) 342. i 718. divizija su, zajedno sa slabijim hrvatskim snagama, 15. 1. [42] otpočele čišćenje jugoistočne Hrvatske.¹³ Pokreti u cilju opkoljavanja, znatno otežani lošom vremenskom situacijom, tdkli su do sada po planu.

Italijanska divizija »Ravena«, određena za zaprečavanje jugozapada, dosada nije stigla.¹⁴ Otuda operacija verovatno neće imati pun uspeh. Italijanske vazduhoplov-

¹¹ Misli se na istočnu Bosnu.

¹² Reč je o ustaško-domobranskim jedinicama NDH.

¹³ O tome vidi dok. br. 1, 3, 5 i 9.

¹⁴ Prema zahtevu komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, trebalo je da italijanske snage 5. i 6. armijskog korpusa 2. armije posednu italijansko-nemačku demarkacionu liniju i zatvore sve pravce kojima se partizanske snage, pod pritiskom 342. i 718. pešadijske divizije, pokušale prebaciti na italijansku okupacionu teritoriju. Međutim, 7. januara 1942. je general Vitorio Ambrosio (Vittorio Ambrosio) opunoćenom komandantu u Srbiji generalu Baderu predložio da se operacija protiv NOP i DV Jugoslavije u istočnoj Bosni odloži zbog neopućnosti blagovremenog dolaska divizije »Ravena«. Pošto su Nemci ovaj predlog odbili, general Ambrosio je 10. januara izdao naređenje 16. armijskom korpusu da najkasnije do 15. januara zapreči demarkacionu liniju, a guvernera Crne Gore zamolio da alpskim jedinicama iz Višegrada naredi zaprečavanje i sadejstvo s nemačkim snagama radi zasedanja drumskog čvora Mesići. U cilju sadejstva s nemačkim trupama, guverner Crne Gore je angažovao samo alpski bataljon »Val i Fela«. Opširnije o tome vidi Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 33 i 145, v-tom XIII, knj. 1, dok. br. 203, knj. 2, dok. br. 9 i 16.

ne snage, koje su obećane za pomoć, angažovane su suviše kasno (prvi put 21.1)¹⁵, a Hrvati od 15.1.

- 3.) Italijanski stav prema ustaničkom pokretu stavlja u pitanje trajni uspeh nemačkih borbi. Dosadašnja neaktivnost Italijana prema ustanicima, otvoreno otkazivanje italijanske pomoći u akciji koja se sada vodi u Hrvatskoj i stav hrvatske vlade prema ustaškom pokretu dovode dotle da broj ustanika stalno raste. Njihovo sklanjanje u italijansku okupacionu zonu čini nemogućim brz poraz ustanka u Hrvatskoj.

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku moli za odgovarajući politički utlicaj i smatra da je potrebno namingenovanje jednog komandanta koji će biti odgovoran za uspostavljanje reda u Hrvatskoj. Preduslov za ovo je da mu se potčine sve italijanske, hrvatske i nemačke snage koje bi se angažovale za ugušivanje ustanka, kao i da se razoružaju sva lica koja poseduju oružje i organizacije (i ustaše), osim oružanih snaga i policije

- 4.) Privredna situacija je nepromenjena.

Za tačnost:
Resler [Rossler]
poručnik

Pot.
Kunce
general inženjerije
k-t oružanih snaga na Jugoistoku,
Ia/Ic
br. 99/42 str. pov. od 21.1.42

DOSTAVLJENO:

¹⁷

¹⁵ Komanda italijanske 2. armije je obećala učešće dvanaest borbenih aviona u operaciji u istočnoj Bosni. Međutim, prvo borbeno poljevanje tri borbeni aviona je vršeno 23. januara 1943, ali su se dva aviona odmah vratila zbog kvara na motoru a treći je bombardovao Vlasenicu, u kojoj su se od 17. januara 1942. nalazile nemačke jedinice. Prilikom tog bombardovanja četiri nemačka vojnika su poginula a dvanaest je bilo ranjeno, jedan civil je poginuo a 11 ih je ranjeno (AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8054143-4; A. Đonlagić i M. Leković, n.d., str. 132—133).

¹⁶ Izostavljeno se odnosi na Grčku i istočno Sredozemlje.

¹⁷ Zbog ograničenog prostora izostavljena su imena komandi i komandanata kojima je ovaj izveštaj dostavljen.

BR. 22

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA VERMAHTA ADOLFA HITLERA OD 22. JANUARA 1942. O POSTAVLJENJU KOMANDANTA SS I POLICIJE I NJEGOVIM ZADACIMA NA TERITORIJI SRBIJE¹

Prepis — uz Pot. I M 986 G.
2.3.42. Prepis

Firer i vrhov. komandant Vermahta Firerov Glavni stan
OKW/WFSt 22. januara 1942.
Qu (3) br. 0264/42. pov.

1.) Na teritoriji komandanta u Srbiji postavljen je jedan komandant SS i policije.²

2.) Komandant SS³ i policije, sa svim svojim potčinjenim osobljem, potčinjen je lično i neposredno komandantu u Srbiji.

3.) Komandant SS i policije vrši na području komandanta u Srbiji sve poslove (shodno planu raspodele poslova fMinistarstva unutr. poslova) ikoji spadaju u nadležnost rajhsfirera SS i šefa policije u Ministarstvu unutrašnjih poslova,

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, London-3, s. 298921—3.

² Na ovu dužnost je postavljen August Majsner (Meysner), general-potpukovnik SS i policije. On je 30. januara 1942. obavestio sve -Svoje potčinjene da je stupio na dužnost komandanta SS i policije na području opunomoćenog komandanta u Srbiji (AVII, NAV-T-501, r. 266, s. 1170—1).

U svom dopisu od 13. februara 1942. on Milanu Nediću piše:

»Po naređenju vođe i vrhovnog komandanta vojske preuzeo sam poslove komandanta SS i policije na području opunomoćenog komandanta u Srbiji. U tom svojstvu meni su potčinjeni komandant policije pukovnik Maj [Andreas May], komandant službe bezbednosti, viši vođa dr šefer [Emanuel] i vođa nemačke narodnosne grupe dr Janko [Sep] sa svojinu službenim nadležstvima. U moj delokrug potpadaju pre svega policijska pitanja i u tome pogledu imam prema srpskim vlastima, ma i srpskoj policiji pravo upućivanja i nadzora. Ovo naročito važi u odnosu na novo organizovanje i upotrebu srpske policije. Dokle god ustanički pokret u Srbiji iziskuje jedinstveno vođenje vojničkih operacija, opunomoćeni general u Srbiji raspolaže srpskom policijskom snagom i njegova lična naređenja, koja se putem nadležnih vojnih mesta prenose srpskoj policiji, merodavna su i moraju se izvršavati. Ja Vas molim da o prednjem izvolite obavestiti Vašu gospodu ministre i da naredite da se sva pitanja policijske prirode i sva pitanja koja se odnose na nemačku narodnosnu grupu od sada upute na mene, odnosno na moje službeno nadležstvo — komandant SS i policije na teritoriji opunomoćenog generala u Srbiji [...]«

³ Sturmstaffeln (jurišni odredi)

kao i poslove drž. komesara za učvršćenje nemačke narodnosti.⁴

Prilikom vršenja gore navedenih poslova ima pravo nadzora i naređivanja srpskim vlastima i policiji. Naročito mu spada u dužnost nadzor, izgradnja i upotreba srpskih policijskih snaga.

4.) Komandant SS i policije u Srbiji primaće uputstva:

a) za vojno obezbeđenje zemlje i sve vojne operacije — od komandanta u Srbiji;

b) za policijsku delatnost i učvršćenje i aktiviranje nemačke narodnosne grupe da bude korisna — od rajbsfirera SS i šefa nemačke policije.

5.) Komandant SS i policije ima zadatak da od tamošnjih folksdojčerskih dobrovoljačkih jedinica formira SS trupe.

6.) Kad se ukaže potreba da se protiv ustaničkog pokreta u Srbiji preduzmu zajedničke vojne operacije, vojni komandant u Srbiji raspolaže svim SS i policijskim trupama na svome području. Izvršenje ovakvog zadatka se pretpostavlja svim ostalim zadacima policijskih snaga.

7.) Komandant u Srbiji ima na svaki mogući način da potpomaže snabdevanje, smeštaj i održavanje pokretljivosti angažovanih trupa SS i policije.

8.) Komandant SS i policije izveštava komandanta u Srbiji o svim osnovnim merama i održava tesnu vezu sa šefom vojne uprave.

Pot. Adolf Hitler
F.d.R: fon Tipelskirh,⁵
generalštabni potpukovnik

⁴ Organizacioni štab policije poretka (OP), angažovan od 17. februara 1942, ukazom od 5. januara 1942, je preimenovan u Komandu policije poretka (Bdo) pri komandantu SS i policije u Srbiji (HSSPF).

Za izvršenje svih policijskih zadataka, na teritoriji Srbije, bile su prvo tri a zatim, od 23. novembra 1942, četiri policijske oblasne komande, sa sedištem: I u Nišu, II u Beogradu, III u Kraljevu i IV u Sapcu, a u okviru njih 1—4 policijska okružna nadležstva.

U Banatu se nalazilo Policijsko okružno nadležstvo 1, sa sedištem u Zrenjaninu, koje je 1944. preimenovano u Policijsku oblasnu komandu Banat. Od policijskih snaga, u Srbiji su se nalazili 5. policijski puk i 64. policijski bataljon, a već u maju 1942. formirano je pet četa pomoćne policije, koje su bile potčinjene 64. policijskom bataljonu. Ukazom od 28. juna 1942. formirana su, od folksdojčera iz Banata, tri bataljona pomoćne policije (Schriften des Bundesarchivs-3, H.-I. Neufeldt, I. Huck, G. Tessin, »Zur Geschichte der Ordnungspolizei 1936—1945, Koblenz, 1957, Deo II, str. 68—71).

⁵ Kurt (Kurt Tippelskirch)

BR. 26

ZAPOVEST VIŠE KOMANDE 65 ZA NAROČITU UPOTREBU OD 24. JANUARA 1942. GODINE 718. PEŠADIJSKOJ DIVIZIJI ZA »ČIŠĆENJE« OD PARTIZANA PLANINE OZREN U ISTOČNOJ BOSNI¹

Viša komanda LXV za naročitu upotrebu
Odelj. Ia, br. 138/42. pov.

St. Qu.², 24.1.1942.

Poverljivo!

ZAPOVEST ZA ČIŠĆENJE OBLASTI OZREN³
(karta 1:100.000, sekcije 60, 61, 77, 78)

1) Bande drže zonu između Spreče na severoistoku, od Lukavca do Doboja, Bosne na zapadu, od Doboja preko Majjlaja do Zavidovića, na jugu je granica Turija i Krivaja (»oblast Ozren«).⁴ Pojedini položaji su ojačani lakim betonskim objektima u vidu otpornih tačaka, čiji je front okrenut pre-severu i zapadu. Detalje o verovatnom stanju kod neprijatelja daje prilog 1 (karta, orvene oznake).⁵

2) Hrvatske snage⁶ su zatvorile dolinu Spreče i Bosne. prilogu (karta, plave oznake) označena su mesta i približnopoložajii koje drže hrvatsike oružane snage.

3) 718. pd, koju će zaključno do 2. februara 1942. ojairati 697. pp 342. pd⁷, dobila je zadatak da očisti neprija-

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. -250, s. 619—21.

² Stabsquartier (mesto štaba ili komandno mesto).

³ Oponomoćeni komandant u Srbiji je 22. januara 1942. izdao zapovest za produženje operacije u istočnoj Bosni, s ciljem da se platiđna Ozren očisti od partizana. U tom cilju on je naredio da se 342. pd povuče u svoj raniji rejon razmeštaja i pripremi za ukrcavanje koje počinje 10. februara 1942, a na 718. pd, ojačanu sa 697. pp 342. ~d i ustaško-domobranskim snagama, preneo izvršenje ove operacije AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 763^x1).

⁴ Na tom području je dejstvovao Ozrenski NOP odred (Zborik, tom IV, knj. 3, dok. br. 57 i 68).

⁵ Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

⁶ Misli se na domobranske jedinice NDH. O tome vidi dok. br. nap, 7.

⁷ Komandant 342. pd je 24. januara 1942. izdao zapovest za svlačenje svojih jedinica u rejon Valjevo — Obrenovac — Ub. •jom je regtilisano: vraćanje jedinica privremeno pridodatih diviziji, 'rivremeno stavljanje 697. pp pod komandu 718. pd., redosled povlačenja i kretanja divizijskih grupa i 1. tenkovskog bataljona 202. oklopnog puka i način obezbeđenja držanjem mostobrana kod Zvor-aika (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 622—5).

teljske snage u oblasti Ozren, polazeći sa opšte linije Lukavac — Zavidovići.

Komandant ojačane 718. pd je general-major Fortner.⁸

4) Polazeći od pretpostavke da će se 738. pp moći preneti železnicom od Sarajeva do Zavidovića, doći će u *nove polazne rejone*:

a) *Grupa Istok* (697. pp sa 1. vodom brdske baterije i jednom kolonom tovarnih grla Više komande LXV; 750. pp s jednom hrvatskom brdskom baterijom i jednom kolonom tovarnih grla Više komande LXV):

u rejon južno od Spreče i Turije, između D. Bučika i Kovaljaca (prema prilogu 1).

U rejon za priobupljanje mora stići do 28.1.42.

b) *Grupa Zapad* (738. pp s jednom hrvatskom brdskom baterijom i jednom kolonom tovarnih grla Više komande LXV):

u rejon Keserovići — Sulići ka zapadu do istočno od puta u dolini Bosne između Stavaka i Kazića.

U rejon za prikupljanje mora stići do 29.1.42.

5) *Napadne zone grupa*:

a) *Grupe Istok*: desno krilo preko položaja i mesta zapadno od Spreče, odnosno od železničke pruge zapadno od Spreče,⁹ levo krilo opštim pravcem Milino Selo — Ozren Manastir k. 295 — Gostilj k. 639 — Doboj.

Nastupanje će početi 29.1.42.

b) *Grupe Zapad*: desno krilo preko Tornjaka (oko 6 km istočno od Maglaja) — Filipova — G. Rakovac — Petrovići — Lazulkići — Ivanovići — Doboj.

Nastupanje će početi 30.1.42.

6) *Izvršenje napada*:¹⁰

Treba težiti da se neprijateljske otporne tačke zauzmu brzim obuhvatima (upotrebiti protivoklopne topove protiv pojedinih bunkera!), da se međuprostori očiste od pripadni-

⁸ Johan (Johann Fortner). Kao ratni zločinac, osuđen je na smrt i pogubljen 1947. u Jugoslaviji.

⁹ U izveštaju komandanta 718. pd od 7. februara 1942. o ovoj operaciji, koja je trajala od 29. januara do 4. februara 1942. piše: pošto 697. pp nije izvršio naređenje da svoj polazni položaj za napad zauzme tako što će mu granica na desnoj strani biti r. Spreča, 750. pp je bio primoran da se pomeri udesno, tako da granica s leve strane nije uvek mogla da bude obezbeđena (AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 295—7).

¹⁰ Opširnije o toku ove operacije vidi dok. br. 5, 10, 17, 19 i 26; A. Đonlagić i M. Leković, n.d., str. 146—191; Todor Vujašinović: Ozrenski partizanski odred, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1962, str. 214—261; Ahmet Đonlagić, Mišo Leković, Druga etapa druge neprijateljske ofanzive, VIG, br. 4/1957, str. 29—65.

ka bandi, a neprijatelju da se osnovica za ponovno preduzimanje banditske delatnosti oduzme na taj način što će se prigrabiti njegove zalihe oružja i hrane.

7) *Mere za zatvaranje koje će preduzeti hrvatske oružane snage*:

a) Prilikom izvršenja ove akcije delovi hrvatskih oružanih snaga, koji se nalaze na odsecima Spreča i Bosna, a koje treba da pojača po jedan bataljon iz mostobrana Zvornika i iz posade Tuzle, imaju sledeće zadatke:

— napadima i demonstrativnim napadima da vežu neprijatelja na njegovim položajima;

— da mu spreče da preko rečnih odseka pobegne ka istoku i zapadu.

Viša komanda [LXV] je naređena za preduzimanje ovih mera izdala neposredno hrvatskoj komandi divizije¹¹ u Tuzli. Dok bude trajala ova akcija, komanda divizije biće potčinjena komandantu 718. pd general-majoru Fortneru.

b) 750. pp dovešće u rejon Lukavac hrvatski bataljon koji je angažovan u zoni puka. Za vreme svoga napredovanja Grupa Istok će ovaj bataljon upotrebiti da bi ojačala zatvaranje doline Spreče.

Komandant 718. pd može, ako to bude dozvoljavala situacija na železnici, da u dolinu Bosne, u rejon Zavidovići, radi izvršenja istog zadatka, privuče i delove onih hrvatskih jedinica koje su sada dodeljene 738. pp.

8) *Komandno mesto* 718. pd za vreme akcije biće u Zavidovićima.

9) Komanda korpusa će izdati posebna naređenja za spostavljanje veza i za snabdevanje.

¹¹ Dostavljeno:

"718. pd (radi znanja 750. pp i za 738. pp)

\ 342. pd (radi znanja 697. pp)

Opunomoćenom komandantu u Srbiji

Odelj. Ia (koncept)

¹² Hrvatskoj komandi divizije u Tuzli.

Bader

artiljerijski general

¹² Reč je o domobranskoj 3. pješadijskoj diviziji 2. domobranskog zbora.

ZABELEŠKA OPERATIVNOG ODELJENJA VIŠE KOMANDE 65 ZA NAROČITU UPOTREBU OD 26. JANUARA 1942. SA SASTANAKA OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI S NEMAČKIM GENERALOM U ZAGREBU, NEMAČKIM POSLANIKOM U NDH I PAVELICEM ODRŽANIH 23. JANUARA 1942. U ZAGREBU U VEZI S VOJNO-POLITIC-KOM SITUACIJOM I DALJIM MERAMA U ISTOČNOJ BOSNI¹

Prepis

Viša komanda LXV za naročitu upotrebu
Odelj. Ia

St. Qu. 26.1.1942.

P r o m e m o r i j a

o konferencijama opunomoćenog komandanta u Srbiji kod nemačkog generala u Zagrebu, kod poslanika pri hrvatskoj vladi, kao i kod predsednika hrvatske vlade i maršala hrvatske vojske 23. 1. 1942. u Zagrebu.

1) Konferencija kod nemačkog generala u Zagrebu

Opunomoćeni komandant u Srbiji (opunomoćenik) obaveštava D.Gi.A.² o opštoj situaciji: Rezultat operacija u rejonu Rogatica — Vlasenica — Zvornik kao i na granici srpske teritorije. Apstrahirajući onih, otprilike, 6000 izbeglica koji su se prikupili u okolini Kos. Mitrovice, u najnovije vreme hiljade izbeglica Srba pokušavaju da se presele na srpsku teritoriju, jer se na hrvatskoj teritoriji osećaju ugroženima. Prijem te velike mase izbeglica u Srbiji je nepodnošljiv iz ekonomskih razloga. Zbog toga je neophodno potrebno uspostavljanje mira u istočnoj Bosni, tj. na području zapadno od Drine, do Save na severu i Bosne na zapadu.

Na osnovu te situacije opunomoćenik smatra potrebnim da se to područje, do daljeg, proglasi operacijskim područjem³ i da se tu, pod njegovo rukovodstvo, postavi jedan nemački vojni komandant. Kao komandant dolazi u obzir komandant 718. pd, general-major Fortner. Zatim se poka-

¹ Snimak neoverenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 552—5.

² Deutscher General in Agram (nemački general u Zagrebu).

³ Vidi dok. br. 14, nap. 4.

zuje potreba za osnivanjem nekoliko nemačkih komandantura (otprilike u Kladnju, Bijsijani, Vlasenoi, Rogatici a predviđa se u sadašnje vreme i u Višegradu, Ikoji su posele italijanske trupe).

Planirane mere nikako ne treba da uzrokuju bilo kakvu izmenu dosadašnje politike na hrvatsko-srp:skom području. Hrvatske trupe, koje su do sada bile smeštene na budućem operacijskom području, mogu tamo i da ostanu. One će, međutim, biti potčinjene nemačkom vojnom komandantu. Isto to važi i za hrvatsku policiju i žandarmeriju kao i za provizornu civilnu upravu.

Angažovanje ustaša moralo bi biti potpuno isključeno, posto mir u zemlji ne bi mogao da bude zagarantovan ako bi oni produžili sa svojom dosadašnjom aktivnošću.

Postavljanje jednog nemačkog vojnog komandanta predstavljalo bi prvi stepen predviđenog razvoja. Nemačkog vojnog komandanta bi trebalo u dato vreme da zameni jedan hrvatski vojni komandant, sve dotle dok se, kao treća faza, ne bi pokazalo pogodnim da se uspostavi samostalna hrvatska civilna uprava.

Opunomoćenik je nakon tih izlaganja zamolio D.G.i.A. njegov lični stav kao i za njegovo mišljenje o tome kako se predviđa stav hrvatske vlade.

D.Gi.A. general-major fon Glez-Horstenau je izjavio se potpuno silaže sa stavom opunomoćenika. Samo na sani način se uspostavljanje reda i mira pokazuje moguće. On smatra da će i hrvatska vlada priznati potrebu izvršavanja planirane mere. Teškoće bi mogle nastati samo u slučaju što bi iz pripajanja budućeg operacijskog područja došlo do komandanta Srbije mogla nastati bojazan u pogledu mog uspostavljanja Velike Srbije. Zbog toga bi bilo preporučljivo da se između budućeg vojnog komandanta i hrvatske Vlade uključi D.G.i.A.

Opunomoćenik nema ništa protiv sprovođenja tog predloga. Na to D.G. i.A. u detaljima predlaže: Italijanski uticaj operacijskom području mora da bude suzbijen, pojedina granama unutrašnje uprave treba pridati nemačke oficire za održavanje veze.

Nadovezujući na to, između opunomoćenika i D.G. i.A. iskurtjovano je još o nekim pitanjima, koja ne stoje u srednoj vezi s glavnom svrhom konferencije u Zagrebu.

Na primer, opunomoćenik negira mogućnost izdavanja vojnih izveštaja u hrvatskoj štampi o prošlim i budućim akcijama. Opunomoćenik negira mogućnost razmene komanda-

nata između hrvatske vojske i nemačkih okupacionih trupa. Možda bi, međutim, mogla da bude 'produbljena obuka oficira u domenu 17. vojnog okruga (u Štokerau).⁴

2) Konferencija kod nemačkog poslanika Kašea

Opunomoćenik najpre izjavljuje da svoja izlaganja daje sa stanovišta vojnika. Prilikom borbenih dejstava zapadno od Drine postignuti su izvesni rezultati.⁵ 342. pd, kao bitan sastavni deo nemačke okupacione armije na srps'ko-hrvatskom području, sledi 113. pd za upotrebu na drugom mestu.⁶ Uostalom treba biti načisto s tim da su, kao i uvek; do sada, tako i pri poslednjoj akciji, neprijateljske bande doduše bile razbijene, ali nisu bile uništene. Hrvatska civilna vlast gotovo nigde i ne postoji. Velik deo stanovnika zemlje je nestao iz sela i gradova. Više hiljada njih, pre svega žene i deca, pokušalo je da pređe preko Drine na srpsko područje. Usled toga situacija na srpskom području postaje još teža nego do sada.

Iz te situacije opunomoćenik izvodi zaključak Ikoji je opisan pod 1) i u detaljima ga objašnjava nemačkom poslaniku.

Na ta izlaganja opunomoćenika, nemački poslanik izjavljuje da se potrebama koje je opunomoćenik opisao ne protivi. On bi, međutim, pozdravio ako se pri planiranom regulisanju ne bi govorilo o nekoj vojnoj upravi, nego samo o nemačkom vojnom komandantu. To bi znatno olakšalo izvršenje, dolk uvođenje nemačke vojne uprave kao i potpuno isključenje ustaša sa operacijskog područja zahteva odobrenje firera. Na to opunomoćenik izjavljuje da on postavljanje nemačkog vojnog komandanta, od kojeg bi hrvatska civilna uprava bila zavisna u svim načelnim pitanjima, smatra dovoljnim, pa, dakle, nemačku Vojnu upravu ne smatra upotrebnom.

Zatim je usledila duža diskusija u pogledu pitanja ostavljanja ustaša na operacijskom području. Dok nemački poslanik to smatra potrebnim iz političkih razloga, opunomoćenik, a isto tako i D.G. i.A. naglašava da, na osnovu prikupljenih iskustava, nastavljanje aktivnosti ustaša potpuno onemogućava uspostavljanje sredenih prilika i smirivanje stanovništva. Nemački poslanik na to predlaže da ustaše koje se nailaze na operacijskom području stupe pod komandu

⁴ Ovaj nemački 17. vojni okrug se nalazio na teritoriji Austrije.

⁵ Vidi dok. br. 9 i 10.

⁶ O tome vidi dok. br. 4, 10, 12 i 25 i knj. 1 ovog toma: dok. br. 213, 232, 242, 264, 272 i 292.

vojnog komandanta, da od njega dobijaju sve direktive i da treba da se suzdrže od svake političke aktivnosti. On preporučuje da ministar koji treba da bude postavljen na čelo civilne uprave dobija direktive od hrvatske vlade, no da se u svim bitnim pitanjima ima da prilagodi vojnim potrebama. Na to opunomoćenik primećuje da, prema dosadašnjim konstatacijama, na prostranim područjima uopšte ne postoji hrvatska civilna uprava, tako da nju treba potpuno nanovo izgraditi.

Opunomoćenik još naglašuje da je angažovanje žandarmerije i policije neizostavno, pogotovu tamo gde su razne nacionalnosti zbijene zajedno. D.G. i.A. smatra da rešenje pitanja: da se svaki stanovnik zemlje, bez obzira kojoj narodnosnoj grupi pripada, može ponovo osećati kao punopravni građanin hrvatske države — predstavlja odlučujući problem za umirenje zemlje.

3) Konferencija kod vođe hrvatske države, poglavnika dr Pavelića, u prisustvu maršala Kvaternika

Opunomoćenik i tu izveštava o okolnostima koje u sadašnje vreme vladaju na području između Drine, Bosne i Save, kao i o merama koje on nalazi za potrebne u cilju umirenja te zemlje. U kratkoj diskusiji vođa države se izjasnio da je saglasan sa izloženim predlogom opunomoćenika.

Kao posledica toga⁷, komandant 718. pd general-major Fortner, pod komandom opunomoćenog komandanta u Sr-

⁷ Sporazum između opunomoćenog komandanta u Srbiji i predstavnika Pavelićeve vlade, sklopljen 23. januara i dostavljen komandantu 718. pd generalu Johanu Fortneru 18. februara 1942, u celini glasi:

»1. Istočna Bosna — sa granicama: na severu Sava i Bosna, na zapadu Bosna, na jugu demarkaciona linija prema Italiji, na istoku Drina — ostaje do daljnijega operacijsko područje pod komandom opunomoćenog komandanta u Srbiji. Suverenitet države Hrvatske ostaje nedirnut.

2. Komanda se prenosi na komandanta 718. pd, general-majora Fortnera. Mesto štaba divizije: Sarajevo.

3. Zadatak nemačkog komandanta divizije u istočnoj Bosni je da se, u zajednici s nemačkim generalom u Hrvatskoj i hrvatskom vladom, saobrazno raspoloživim snagama, brine za ponovno uspostavljanje mira i reda u zemlji. Najviši princip mora biti, da na teritoriji koja se nalazi pod nemačkim uticajem, mogu Hrvati, Srbi i Muslimani jedni pored drugih živeti kao punopravni građani u miru i sigurnosti. Ko bude ugrožavao život drugoga, biće najstrože kažnjen na osnovu presude prekog Vojnog suda.

4. Nemačkom komandantu divizije potčinjavaju se sve nemačke i hrvatske jedinice koje su razmeštene u istočnoj Bosni. Ukoliko

biji, dobija izvršnu vlast. Civilna uprava ima u svim pitanjima koja dodiruju vojno pravo naređivanja da radi po direktivama vojnog komandanta. U ostalim stvarima ona prima direktive neposredno od hrvatske vlade. Hrvatska vojska, kao i policija, žandarmerija i ustaše potčinjavaju se vojnom komandantu i rade po njegovim direktivama. Sada kao i ranije, posrednika između vojnog komandanta, s jedne strane, i hrvatske vlade i Vermahta, s druge strane, predstavlja nemački general u Zagrebu.

F.d.R.
pot. Munkel [Munckel]
generaištabni pukovnik

104

BR. 14

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 26. JANUARA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI, POLITIČKIM PLANOVIMA PAVELICA U NDH I ODNOSIMA SA ITALIJOM¹

Telegram²
26.1.1942.
u 14,30 č

Strogo poverljivo

Nemački general u Zagrebu

- KR
- 1.) OKW, odelj. za inostranstvo
 - 2.) OKH, odeljenju vojnih izaslanika
 - 3.) Operativnom štabu ratnog vazduhoplovstva, odeljenju vojnih izaslanika pukovnika Šmita [Schmidt]
 - 4.) Komandantu oružanih snaga na Jugoistoku, Ia
- Na znanje: Opunomoćenom komandantu u Srbiji*

to iziskuje vojna situacija, nemački komandant divizije izdavače naređenja o upotrebi i dejstvu *žandarmerije i policije*.

5. Nemački komandant divizije, u zajednici s jednim državnim sekretarom koga hrvatska vlada odredi kod nemačkog komandanta divizije, vodi će brigu za izgradnju hrvatske uprave.

6. Navedeni sporazum stupa odmah na snagu« (AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 854—5).

¹ Snimak telegrama (pisan na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 268, s₂ 515—8.

Iz zaglavlja telegrama objavljeni su samo najhitniji podaci.

Uređenje u istočnoj Bosni

Prva faza akcije pacifikacije u istočnoj Bosni završena je 23. 1. razgovorima koji su vođeni u Zagrebu, najpre između opunomoćenog komandanta u Srbiji i mene, zatim između opunomoćenog k-ta u Srbiji i nemačkog poslanika i najizad između ove dvojice i poglavnika, kao i maršala Kvatermika.³ Po želji opunomoćenog komandanta u Srbiji, oblast Drina — Sava — Bosna — demarkaciona linija ostaje do daljnjeg nemačka operacijska zona⁴, u kojoj će kao komandant funkcionirati komandant 718. pd.⁵ Ovome su pored nemačkih potčinjeni i svi hrvatski vojnici odredi i ustaška milicija, koji su anigazovani na tom prostoru. Hrvatske civilne vlasti ostaju u svojoj funkciji ili se opet formiraju tamo gde su proterani od strane ustanika. Njihovo rukovođenje u pomenutoj oblasti preuzima jedan hrvatski civilni komesar, koji istovremeno stupa i kao organ za vezu kod nemačkog komandanta i ovome stoji na raspolaganju za ostvarivanje vojnih interesa. Ovo rešenje, koje je najradije i sa iskrenom zahvalnošću primijeno od strane Hrvata, s jedne strane ni na koji način ne »dira u suverena prava hrvatske države, a s druge strane ne »san« odgovara našim vojnim prohtevima nego i pruža mogućnost da se Hrvatima pomogne u administrativnoj izgradnji ove oblasti i da se donekle zajemči mir i sigurnost onim elementima pravoslavne veroispovesti koji su voljni za rad, ali ikoja su možda ugroženi od izvesnih hrvatskih krugova. Uopšte uzev, ova oblast je od građanskog rata prilično stradala, mesta su često nenaseljena, delom i opustošena. Na raznim mestima prikupili su se begunci raznog porekla, čije skrivanje sigurno neće biti lako. U pojedinim mestima na srednjoj Drini (Srebrenica itd.), posle odlaska nemačkih odreda, psetno se ponovo uočavaju manje skupine ustanika. Područje fe? veoma prostrano, nepregledno i osobito teško za kontrolu

³ Vidi dok. br. 4 i 13.

⁴ Posle završetka operacije u istočnoj Bosni zaključen je s vladom NDH, 23. januara 1942, sporazum sledeće sadržine:

»Istočna Bosna ostaje do daljnjeg operacijska zona pod komandom opunomoćenog komandanta u Srbiji. Komanda se prenosi na komandanta 718. pd, general-majora Fortnera. Njemu spada u dužnost zadatak da se, u srazmeri s raspoloživim snagama, a u vezi s nemačkim generalom u Zagrebu i hrvatskom vladom, stara za uspostavljanje mira i reda u zemlji. Komandantu nemačke divizije potčinjavaju se svi delovi nemačkih i hrvatskih jedinica u istočnoj Bosni. Oni će se u vezi sa državnim sekretarom pri komandi nemačke divizije, koga će naimenovati hrvatska vlada, starati za izgradnju hrvatske uprave« (AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8054109).

Johan Fortner, general-major

pri oštrom zimskom vremenu. Zato je neizvesno da li će nemački pokušaj, kolji se preduzima, potpuno uspeti. Njega 'bezušlOvno diktira situacija.⁶

Unutarpolitički planovi poglavnika

Kako je poglavnik juče saopštio našem poslaniku, on ima nameru da na dan godišnjice osnivanja države sazove Sabor, koji u oktobru 1918. godine nije normalno raspušten, a Ikoji će biti sastavljen od tadašnjih, još živih, članova Sabora, kao i od članova srpske Skupštine iz 1938. godine, koji sada žive na sadašnjoj hrvatskoj teritoriji, i od poglavnikovih najbližih savetnika (otprilike jedno tuce »doglavnika« ustaškog pokreta). Filtriranje obeju prvomavedenih grupa preduzeće predsednik Vrhovnog suda. Ovaj Sabor treba provizorno da ovaploti narod u njegovoj celini i imaće samo savetodavnu ulogu, a u decembru će se po drugi put sazvati. U međuvremenu bi se trebalo povezivati i sa staležima nacije (bez obzira na verispovest), pri čemu bi se ubuduće i Sabor mogao sastaviti od predstavnika tih staleža. Sastav staleža je onakav kako se to pokazalo u Austriji 1934—38. god. Dakle, nimalo lak zadatak. Ipak, planovi poglavnika pokazuju da je on težio da svoju mladu državu, opterećenu najvećim hipotekama, postavi na uređene ikoloseke iz stadijuma jedne dalom veoma krvave i svirepe revolucije. Nadam se da će imati snage i da će pronaći potrebne pomagače da realizuje svoje namere.

Italija na hrvatskom području

Povlačenje generala Ambrozija iz Komande 2. armije (Sušak) i njegovo pozivanje na čelo Generalštaba Kopnene vojske, prema izveštaju našeg V. O.⁷, nije izvršeno bez dramatičnih propratnih okolnosti. Ambrozio se veoma nerado odvojio od svoje dužnosti i u jednom oproštajnom govoru, koji je držao u prisustvu hrvatskog V.O., on je otvoreno osudio otpor merodavnih hrvatskih komandi, pre svega »onih koji okružuju poglavnika«, protiv italijanskih narnera za prodiranje. Naš oficir za vezu, pukovnik Rorbah [Rohrbach], uspeo je da ovaj incident kasnije izglati time što je postigao da Ambrozio⁸ ublaži oštrinu svojih izjava o Hrvatima. U stvari, Ambrozio je u hrvatskim vladinim krugovima smatran kao naročiti protivnik hrvatske nezavisnosti. Pred našim oficirom za vezu ge-

⁶ O situaciji u istočnoj Bosni vidi Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 24, 33, 37 i 50 i 50; Todor Vujasinović, n.d., str. 229—251.

⁷ Verbindungsoffizier (oficir za vezu)

⁸ Vitorio (Vittorio Ambrosio), general armije.

neral se pre nekoliko sedmica izrekao za pode'lu Hrvatske između Nemačke i Italije, pri čemu je priželjkivao da Italija u svoj posed potpuno dobije oblast južno od demarkacione linije. Sa generalom Ambrozijom u itallijansku Komandu Kopnene vojske dolazi, bez sumnje, jedan jak politički general.

U Dubrovniku je u protekloj sedmici umesto neprispelje divizije »Ravena« iskrcana jedna alpska divizija, čiji su prednji delovi dostigli Kaliinovik a da se prethodno nisu probili u područje Foča — Goražde, kako je to bilo ugovoreno. Italijanska avijacija je 23.1. bomibardovala Vlasenicu, koju smo mi i Hrvati zaposeli, kojom prilikom je izgubilo život nekoliko nemačkih vojnika, a više ih ranjeno.⁹ Opunomoćeni komandant u Srbiji je za oblast severno od demarkacione linije zabranio start aviona. Do sada mi nije polazilo od ruke da stupim u kontakt sa generalom Gksiiijom da bih mu saopštio o kobnom nesporazumu.

U akciji čišćenja u istočnoj Bosni sudelovalo je oko 300 alpicjlista iz Višegrada koji su se priključili našoj koloni koja je tamo nastupala.¹⁰ Ovaj odred je ugovorio da maršuje iza naših jedinica, ali se posle dostizanja Rogatice nije mogao posrenuti na to da skrene u pravcu juga na izvođenje jedne samostalne akcije. Ova iskustva bi možda, na žalost, potvrdila Ivaiteiniikovo shvatanje da je sastav italijanske 2. armije jako »^juiren i da je duče možda i zbog toga smamo Ambrozija. ŽKvaternik se žali na nepovoljan utiicaj Italijana na njegove &dinice.

^«dilicijski general Kozelshi" je, na traženje italijanskog poslanika, smenjen sa svoje dužnosti vođe »fašističke misije pri fpistaškom pokretu«. Na njegovo mesto je došao vladin savetnik Balestra di Moto!a [Balastra di Mottola].

⁹ Vidi dok. br. 10, nap. 14.

¹⁰ ^c Prema sporazumu između komandanta italijanske 2. armije V* opunomoćenog komandanta u Srbiji, u operaciji koja je 15. januara 1942. počela protiv partizana u istočnoj Bosni trebalo je da italijanske jedinice zatvore prebacivanje partizanskih snaga preko nemačko-s-italijanske demarkacione linije na jug, što je, prema zahtevu opunomoćenog komandanta u Srbiji Paula Badera, za uspeh operacije bilo od presudnog značaja. Međutim, od strane Italijana u operaciji su učestvovali: »1 alpski bataljon, koji je pratio 698. pp [342. pd] od Višegrada samo do Rogatice, i 2 bataljona crnokošuljaša, koji su samo uV demonstrirali u Foči.« Divizija koja je trebalo da zatvara demarkacionu liniju »Ravena« ili »Taurinenze« nije uzela učešća u operaciji zbog nemogućnosti blagovremenog dolaska, tj. transportovanja, kako je general Ambrozio obavestio opunomoćenog komandanta u Srbiji, generala artiljerije Badera (Zbornik, tom XIII, knj. 1, dok. br. 203, knj. 2, dok. br. 9 i 16; AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8054143-4).

¹¹ Eudenio (Eugenio Coselschi)

Vatarnik je r. 0 da T 0 pozvan u Italiju u sedmodnevnu posetu koja je s italijanske strane odložena i ponovo planirana za 12. februar.

5 pmeraka Nemački general u Zagrebu
1. praimerak generalu Br. 2/42 str. p 61 26.1.1942.
2- „ načelniku. Pot. Glez
3. „ nemačkom poslanstvu
4- „ k-tu oružanih snaga na Jugoistoku, Ia
5- „ original

BR. 15

DIVIZIJA OD 26. JANUARA
1942. VIŠOJ KOMANDI 65 ZA NAROČITU UPOTREBU O
AKTIVNOSTI PARTIZANA, I O ZADACMA,
ISKUSTVIMA I NAMERI OVE DIVIZIJE NA PODRUČJU BEOGRADA I
TOČNE SRBIJE¹

704 pešadijska divizija štab, 26.1.1942.
Odelj. Ia br. 87/42. pov.

2 priloga Poverljivo

Višoj komandi LXV za naročitu u/potrebu

Predmet: Izveštaj o situaciji na divizijskom području.

O situaciji na području divizije izveštava se sledeće:

1. Sopstvena situacija

Zadatak divizije je da štiti:

- a) grad Beograd
- b) železnaku prugu Beograd — Niš do Ralje odnosno V. Orašja
- c) rudnike ug'lja Kostolac — Klenovik — Cirikovac
- d) rudnik u Boru
- e) Gvozdena vrata

Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-315, r. 2241, s. 872—7.

Uz to, pored divizijskih jedinica,² diviziji stoje na raspolaganju:

3. bataljon 433. pp³

1 ruski bataljon za zaštitu privrednih objekata.⁴

Za trenutno angažovanje divizije uporediti prilog 1.⁵ Divizijski rejon osiguranja obuhvata prosečno dubinu od 60 km i širinu od 120 km. Pošto su za osiguranje grada Beograda angažovani samo 724. pp, 3. bataljon 433. pp i artiljerijski divizion 654. art. puka bez jedne baterije, onda za osiguranje ostalog divizijskog područja i za ispunjenje zadataka osiguranja navedenih gore pod b) i e) na raspolaganju stoje samo 734. pp i ruska jedinica za zaštitu privrednih objekata. Ove jedinice 734. pp sada su toliko udaljene jedna od druge da će komandi puika veoma naškoditi loše veze. I u slučaju borbe koja treba da otpočne biće naročito otežano jedinstveno komandovanje. Naročito sada nije moguće da se otpočne bezuslovno potrebno plansko izvidanje divizijskog područja, pošto su jedinice, koje su jedna od druge dosta udaljene, u stanju da izviđaju samo u blizini svojih kantonmaršala. Međuprostor, međutim, ostaje nedokučen, a time i slobodna teritorija partizana na kojoj mogu da rade ono što žele. Pokretne jače rezerve, oslobođene od službe osiguranja, < ne stoje sada na raspolaganju diviziji. One bi mogle da u' me- " đuprostoru vrše nasilno izvidanje. Tek kada postoji jedno takvo izvidanje, a tikne i odgovarajući izveštaji o protivniku, može se očekivati približavanje ovom uspehu. "Pri tom, međutim, nedostaje planski vođena organizacija neinačke obaveštajne službe. Ne treba tragati za onim najmanjim. Akcije divizije se oslanjaju samo na podatke agenata,

² Formacijski sastav i brojno stanje 704. pd 15. januara 1942: JStab 704. pd — 112, 724. pp — 2100, 734. pp — 2084, 654. art. — 551, 14. izv. bat. — 315, 704. inž. četa — 178, 704. četa za vezu — 163, 704. četa — 85, 704. mes. četa — 33, 704. veter. četa — 118, 704. odelj. ^pozadinu — 31, 704. voj. bol. — 72 i 704. odelj. za poštu — 18 *nika. Ukupno je ova divizija imala 5.860 ljudi: 170 oficira, 4 zontfirera (starešina specijalista), 50 službenika, 868 podoficira i 4.768 nika (AVII, NAV-T-315, r. 2245, s. 987: Antun Miletić, Prilog prou- ainju nemačkog sistema komandovanja i okupacionih snaga na ju- "lovenskom ratištu u 1942. godini, VI, br. 1/1974, str. 193—194 i

³ Ovaj puk je pripadao 164. pd.

⁴ Opširnije o upotrebi ovih jedinica vidi dok. br. 37 i 71. For- ja Ruskih jedinica za zaštitu privrednih objekata bila je sledeća: Bataljona, u svakom bataljonu četiri čete od po sto ljudi i po £ protivtenkovski vod. U tim jedinicama su mnogi ruski oficiri Vseg Vrangellovog korpusa služili kao podoficiri i vojnici (AVII, -T-501, r. 257, s. 1189-90).

i ' Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

izjave stanovništva, izveštaje komande mesta 11/378,⁶ a ovi podaci su uglavnom netačni, preterani, mada ne i potpuno neupotrebljivi. Novoustanovljena komanda mesta 11/378. raspolaže sa samo 5 žandarma, koji se ne mogu upotrebiti za obaveštajnu službu, odnosno za ovo se mogu upotrebiti samo u ograničenoj meri. Većina akcija koje je divizija izvela ograničenim snagama ostala je dosada bez značajnijeg uspeha, pošto u mestima, koja je prema izveštajima navodno zauzeo neprijatelj, nije zatečen neprijatelj i, što je najvažnije, nisu pronađeni neprijateljsko oružje, skrivena skladišta itd.

2. Situacija kod neprijatelja

Situacija na području divizije nije se u potpunosti smirila. Delatnost bandi se smanjila jedino usled požnjevenih kukuruznih polja, opalog šumskog lišća i nastupanja zime. Prema izveštaju predsednika opštine iz Lučice — 4 km južno od Požarevca — 120 naoružanih partizana izvršilo je prepad na pomenuto mesto,⁷ razoružalo seosku stražu i streljalo jednog Srbima koji se zalagao da umiri partizane. Mada se sumnja u izveštaj da je bilo 120 partizana, prepad je pokazao da su neprijateljske snage još aktivne. Tako i u Majdanpeku — 60 km jugoist. od Požarevca — postoji zimska baza bandi. Tačno mesto na šumovitom neprohodnom terenu nije se moglo utvrditi, pošto bande svoje sklonište često menjaju, a stanovništvo, iz straha od odmazde, ništa ne izjavljuje.

U prepadu na Lučicu više je opasna okolnost što su se partizani navodno pojavili u žandarmerijskim uniformama. Mada je prošle godine ustanicima pošlo od ruke da se prepadima na žandarmerijske stanice dočepaju uniformi 'službenika, malo je verovatno da se u izloženom slučaju moglo raditi samo o takvim zapjenjenim uniformama, štaviše, divizija veruje da ovde nije potpuno nezainteresovana srpska pomoćna policija. Diviziji se dostavljaju nepotvrđeni izveštaja o tome da su jedinice ustanika prešle u jedinice srpske pomoćne policije i da su se tamo na neobjašnjiv način sklonile. Tako je 724. pp dostavio neposredno Višoj komandi izveštaj o tome da se jedan bivši ustanik danas angažuje kod srpske pomoćne policije kao oficir.

Takvi prepadi — kao u Lučici — noi/bežni su, jer se ne mogu svuda postaviti osiguranja. Samo, neobjašnjivo je što je-

dinice srpske pomoćne policije ne mogu da ustanove takva grupisanja na području koje ne kontrolišu oružane snage i što nisu u stanju da to spreče, kao i što se takve rascepkane bande mogu slobodno kretati. Komanda mesta 11/378 nije mogla da da nikakvo obaveštenje o ovome, pošto ni ona nema pregled srpske pomoćne policije.

Divizija se nije mogla oteti utisku da ove jedinice rade ono što žele, jer srpska vlada nema više kontrolu nad svojim jedinicama. Izgleda da su ove jedinice više ili manje sklone uticajima drugih krugova, da bi u svako doba još neko drugi mogao da ih obrati.

Jer samo tako može se objasniti ono što je u izveštaju naveo jedan agent: da je jedan oficir srpske pomoćne policije izjavio da među jedinicama nema sukoba, jer je u proleće 1942. planirana jedna zajednička akcija velike razmere, pod komandom Mihailovića, za koju je potreban svaki Srbin. Bilo bi možda značajno pretpostaviti da se ove težnje ispoljavaju sa znanjem srpske vlade, u najmanju ruku sa znanjem organa koji su bliski vladi ili čak sa dopuštanjem komande srpske pomoćne policije. Uočava se da srpska pomoćna policija ne odgovara zahtevima krajskomandanta za dostavljanje izveštaja o jačini Mjernih snaga, naoružanju i zadacima i, očigledno, planska pramena komandanata pomoćne policije, rukovodena iz Beograda, čini da je jednostavno nemoguća saradnja s pomoćnom policijom. Ovaj željeni darmar može imati samo za cilj da se organima okupacionih trupa uskrati uvid u namere komande srpske pomoćne policije, da bi se sprečilo prevremeno upoznavanje planova koji bi sigurno mogli biti u suprotnosti s postignutim sporazumima i obećanjima. Gledano sa ovog stanovišta, gore pomenuta vest o akciji predviđenoj za proleće dobija veću vrednost.

3. Zaključci

- Prema iskustvima iz prošle godine može se očekivati da ustanici dejstvom većih jedinica nemačkog Vermahta nisu uništeni nego samo rascepkani i da će koristiti zimu da bi se ponovo prikupili, rasporedili i preoružali. Oni će zatim ponovo u proleće prilikom ponovnog oživljavanja borbenih jedinica u Rusiji odmah otpočeti sa akcijom velikih razmera, možda onom najavljenom u tački 2, ili će početi time , o će pokušati da prekinu puteve za dotur, da onemogućavaju rad objekata koji se osiguravaju i da vrše prepade na ^;jnale vojne smeštajne prostorije. Pri tom im je stalo do toga na mesta gde vrše prepade domame jače snage, da im iz- „oegnu i da ih navedu na gonjenje i nastupanje u neposrednu i"

⁴ Ta komanda je bila u Požarevcu.

⁷ Akciju je, 14/15. januara 1942, izveo Požarevački NOP odred. un J^e Pⁿ to m razoružao seoske straže i spalio opštinsku arhivu.

šumu u rasutom stroju, kako bi zatim tamo opkolili pojedine jedinice i izvršili prepad na ostavljene snabdevačke jedinice. Ovo se ni u kom slučaju ne sme dogoditi. Ugled nemačkog Vermahta ne podnosi takva opterećenja. Zato divizija, uz razmatranje gore opisanih prilika i na osnovu iskustava prikupljenih u borbi sa ustanicima, predlaže siledeće:

1) *Nosioci oružja*

Oružje nosi samo nemački vojnik. Drugi — uključujući srpsku pomoćnu policiju — smeju da nose oružje samo ako imaju dozvolu overenu od nemačkog Vermahta. Ako neko i pored toga nosi oružje, onda je on očigledno protivnik Vermahta i prema nijemu postupati kao prema takvom.

2) *Kontrola nosilaca oružja*

Isprave za ovlašćenje nosilaca oružja izdaje nadležni krajskomandant. On je time u stanju da proverava jačinu, naoružanje itd. jedinica čiji pripadnici imaju dozvolu da mogu da nose oružje.

Na području divizije pritajeni su oni koji su snabdeveni oružjem, koji su posedovali isprave i koje je srpska vlada upućivala na divizijsko područje s nekakvim zadacima, a da o tome nije bio obavешten krajskomandant. Time se dopušta da se bez ikakvog izbora upućuju organi koji se više ne mogu kontrolisati i koji imaju svoj stvarni cilj.

3) *Angažovanje ove novonaoružane pomoćne policije*

Kod kraj'skomandanta će se formirati i stanica u kojoj će se proveravati angažovanje srpske pomoćne policije, što se mora dovesti u sklad sa angažovanjem jedinica. Pomoćna policija ne sme izvesti nijednu akciju dok se prethodno ne obavesti krajskomandant.

4) *Pojačanje Feldžandarmerije*

Krajiskoemandant Požarevca zasada raspolaže s pet žandarma. Za kontrolu svih događaja na području krajskomandanture to je potpuno nedovoljno. Divizija zahteva da se krajskomandantu stavi na raspolaganje još žandarma.

5) *Angažovanje divizije na drugom mestu*

Uzimajući u obzir veličinu rejona osiguranja, diviziji je stalo to toga da se železnice i putevi čvrsto drže u rukama kako bi se mogli vršiti dotur, dovlačenje pojačanja, dovoz i odvoz produkata fabrika. Zato je potrebno da se osnuje samo

nekoliko, ali zato jakih, baza koje su dorasle svim zahtevima. Ove baze moraju

a) da budu sposobne da se u svako doba brane od svih napada, da budu tako jake da mogu da izdvoje snage koje su u stanju da nastupaju prema napadaču da bi nuu nametnule

c) da se uzajamno pomažu da bi protivnika mogle napasti u obuhvatu. Do sada izvedeni frontalni napadi ostali su bez uspeha. Za opkoljavanje nije bilo dovoljno snaga, a diviziji se nikada pravovremeno nije moglo uputiti pojačanje. Kada bi potom pojačanje stiglo, onda bi se protivnik već ponovo povukao.

Zato divizija zahteva da se u cilju osnivanja potrebnih baza razmotri sledeći novi raspored snaga divizije:

a) *Smena 724. pešadijskog stražarskog puka* u Beogradu od strane landesšicen-jedinica. Povećanje zaštite grada * Beograda jednim pešadijskim dopunskim pukom koji bi se • dovukao iz domovine. Ovaj pešadijski dopunski puk, koji će osobito obučiti, pruža već svojim prisustvom zaštitu i ve se angažovati u slučaju nužde.

b) *Angažovanje 724. pp*: posle izvršene smene 724. pp poredi tačku 1 a) i b)) angažulju se za osiguranje grada *rada i za zaštitu železničke pruge Beograd — Niš do ice M. Ivanča — Ralja.

Jedan bataljon nailazi se u rejonu Umka — Ostružnica -, (14—20 km južno od Beograda).

Zadatak: Zaštita grada Beograda ka zapadu i jugu. Jedan bataljon nalazi se u rejonu Ripanlj — Ralja (20—30 fjm južno od Beograda).

Zadatak: Zaštita železničke pruge Beograd — Niš do stanice Ralje.

Jedan baitailjo-n stoji na raspolaganju puku u rejonu Beli Potok — Vrčin (12—20 km jugoist. od Beograda) kao rezervni bataljon i osigurava železničku prugu Beograd — Niš do stanice M. Ivanča.

» c) *Angažovanje 734. pp*

734. pp angažuje se na ostalom divizijskom području i preuzima osiguranje objekata pomenutih pod tač. 1 c—e, kao što sleduje:

Jedan bataljon ojačan jednom grupom ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata.

Zadatak: Zaštita rudnika uglja u rejonu Kostolac — Klenovik — Ćirikovac od strane Ruskih jedinica za zaštitu

privrednih objekata. Bataljon služi za pojačanje zaštite privrednih objekata. U svako doba može se upotrebiti i za druge svrhe.

Jedan bataljon ojačan dvema grupama ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata.

Zadatak: Zaštita rudnika u Boru od strane obaju grupa ruske jedinice za zaštitu privrednih objekata. Uz to još i dve čete bataljona kao pojačanje, štab bataljona i dve čete za osiguranje Gvozdenih vrata.

Jedan bataljon kao pokretna rezerva stoji na raspolaganju peš. puku. Smešten je u rejonu zapadno od Požarevca. Ovaj bataljon garantuje zaštitu železničke pruge Beograd — Niš od strane M. Ivanča do stanice V. Orašje. Ovaj novi raspored pored osnivanja šest jakih baza (uporedi prilog 2):⁸

- 1) Rejon Urnka — Ostružnica
- 2) Rejon Ralja — Ripanj
- 3) Rejon Belii Potok — Vrčin
- 4) Rejon zap. od Požarevca
- 5) Rejon Požarevca
- 6) Rejon Bor — Gvozdena vrata

koristi što svakom pešadijskom puku odsada bezuslovno na raspolaganju ostaju potrebni bataljoni za podršku. Ovi bataljona za podršku mogu se upotrebiti za izvođenje planskog izviđanja, a zatim za nastupanje prema protivniku. Time se otklanja ograničenje pešadijskih pukova na samo lokalno osiguranje. Nastupanjem sopstvenih snaga protivniku se nameće akcija. Teške čete pešadijskog bataljona izdvajaju se iz svake stražarske službe i time se potpuno mogu posvetiti svojoj posebnoj obuci. Postoji i mogućnost da se svaki bataljon neko vreme izdvoji iz stražarske službe, da se zameni rezervnim bataljonom i da se upotrebi kao bataljon za podršku da bi se doveo na obuku.

Borovski⁹

⁹ Hajnrh (Heinrich Borowski), general-major, komandant 704. pd od 22. aprila 1941. do 30. avgusta 1942 (Wolf Keilig, n.d. str. 41).

BR. 26

IZVEŠTAJ NEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI ITALIJANSKE 2. ARMIJE OD 26. JANUARA 1942. O GLEDIŠTIMA KOMANDANTA OVE ARMIJE ZA LIKVIDIRANJE GLAVNIH USTANIČKIH ŽARIŠTA NA TERITORIJI JUGOSLAVIJE¹

Prepis

Nemački štab za vezu O-U., 26.1.1942.
pri Komandi italijanske 2. armije

Strogo poverljivo

IZVEŠTAJ

o prvom prijemu načelnika nemačkog Štaba za vezu kod S.E.² Roate³.

S.E. Roata primio je 26.1.1942. pre podne prvi put načelnika nemačkog Štaba za vezu.

Posle kratke razmene informacija o završetku akcija „sšćenja u istočnoj Bosni,⁴ ekselencija Roata se vrlo opširno osvrnuo na pitanje Balkana.⁵

¹ Snimak neoverenog prepisa dokumenta (pisanog na mašini), u -AVII, NAV-T-501, r. 265, s. 935—8.

² Sua Eccellenza (njegova ekselencija)

³ Mario (Roatta), general korpusa, od 20. januara 1942. komandant italijanske 2. armije. Do tada je bio načelnik Generalštaba Kopnene vojske.

⁴ Opširnije o tome vidi dok. br. 10, 12, 14 i 17.

⁵ O situaciji u NDH i u italijanskim okupiranim zonama (drugom ili demilitarizovanom zonom italijanske okupacione vlasti su nazivale deo teritorije koji se protezao od anektirane ili prve zone do linije Zdhovo — Tounj — Hum (k. 863) — Plitvički Ljeskovac — Prijeboj — pl. Plješivica — Mazin — Trubar — Jadovnik — Šator — Vel. Golijska — Cincar — Dragnić — Maiovan — Ljubuša — Prenj — Lisac — Bjelašnica — Troglav (k. 1248), a trećom zonom područje između demilitarizovanog dela i demarkacione linije, koja se uglavnom protezala linijom pl. Plešivica — Kravarske gorice — Pokupsko — Trepča — Cemernica — V. Vranovina — Bosanska Bojna — Ljubina — Miška Glava — Trnovo — Razboj (k. 590) — Kozica — Stričići — Radaljica (k. 1080) — Gustovare — trnovo — k. 1052 — Ljuša — Kopčić — Suhe jele — Vuković — pl. Bjelašnica — Tahorina — Gorazde — Rudo) vidi Zbornik tom XIII, knj. 1, dok. br. 14, 19 i 20, knj. 2, dok. br. 1, 9, 13 i 16.

On zastupa gledište da će u proleće situacija da bude vrlo teška alko se pre toga ne likvidiraju glavna žarišta ne, mira:

U tom cilju postoje prema italijanskom gledištu tri mogućnosti:

1) Sveobuhvatna, zajednička i koordinirana akcija italijanskih, nemačkih, hrvatskih i bugarskih snaga, koje bi pod jedinstvenom komandom izvršile koncentričan napad u cilju razbijanja ustaničkih centara. Razna manja lokalna žarišta bi se tada raspala sama od sebe.

On smatra da bi takva akcija dala najbolje i najtrajnije rezultate. Ali za takvu akciju bio bi potreban veliki broj jedinica. Ne očekuje uspeh od delimičnih akcija, pošto se nakon njihovog završetka ustanici za kraće ili duže vreme opet oporave.

2) Povlačenje svih italijanskih jedinica s područja Dinarskih planina, uz zadržavanje manjeg broja dobro utvrđenih garnizona, nešto slično ranijim kaštelima. Manji garnizoni bi bili napušteni a održavanje veze bi bilo ograničeno samo na velike puteve.

Sve žrtvovano područje bi bilo prepušteno samom sebi. Na taj način ne bi moglo da se postigne umirenje zemlje, ali bi italijanske jedinice bile pošteđene većih gubitaka.

3) Sklapanje sporazuma sa srpskim stanovništvom u većem obimu nego do sada a u slučaju potrebe i na račun hrvatske države. Naše niže komande su sa odobrenjem komande armije već do sada sklapale ovakve sporazume u manjem obimu, koji su se pokazali korisnim.⁶

Samo zahvaljujući tome bilo je moguće da se, naročito u južnom području, manji eksponirani garnizoni održe bez borbe.

Najzad postoji još jedna mogućnost slična onoj kada magarac izgadni između gomila sena, pošto ne može da se odluči s koje gomile će da jede.

Načelnik štaba za vezu dao je o tim predlozima sledeće mišljenje:

uz 1) Ovaj predlog je bez diskusije najefikasniji pa prema tome i najbolji. Ali on zahteva velike snage kojima nemačka strana sada jedva raspolaže. Stoga bi trebalo da se za-

⁶ O saradnji predstavnika Komande italijanskog 6. armijskog korpusa s predstavnicima četničkih formacija majora Boška Todrovića, majora Jezdimira Dangića, vojvode Ilije Trifunovića i Dobroslava Jevđevića, vidi Zbornik, tom II, knj. 3, dok. br. 122, tom XIII, knj. 1, dok. br. 138 i 205; AVII, italijanska arhiva (dalje: I.a.), reg. br. 116, k. 322, Ca, reg. br. 19/4 i reg. br. 57/1, k. 170, reg. br. 7/6, 8/7 i 22/6, k. 231, NAV-T-501, r. 266, s. 174/6.

dovoljnimo većim delimičnim akcijama koje bi se izvodile uzastopno.

Komandant armije je na to odgovorio da u tom slučaju ne treba da se zavaravamo u pogledu konsekvenci. Kao posledica može da bude stvaranje jednog velikog povezanog ustaničkog područja na Balkanu i gubitak velikih saobraćajnica i privrednih područja.

uz 2) načelnik Štaba za vezu je dao kratku primedbu da bi u tom slučaju mogli da budu ugroženi i veći garnizoni.

Na tu primedbu nije dat odgovor. Izgleda da ova mogućnost nije uzeta ozbiljno u razmatranje.

uz 3) U pogledu mišljenja komandanta armije da će Hrvati da budu načelno protiv ovog predloga, načelnik Štaba za vezu je zauzeo stanovište da bi se podesnim načinom pregovaranja možda ipak mogle da stvore mogućnosti za njegovu razmatranje. U svakom slučaju takav sporazum, prema njegovom mišljenju, ne bi smeo da bude na štetu hrvatskog državnog područja.

S.E. Roata je u daljim razmatranjima izneo mišljenje da je bilo pogrešno da se stvara država koja je u osnovi neprijateljska prema Italiji. Bolje bi bilo da se čitav Balkan za vreme rata smatra za neprijateljsko područje i da se prema »me tako tretira. Tada ne bi bilo potrebno da se kao sada upregovara u rukavicama.

U svakoj pojedinoj državi mogle su da se podržavaju i nade za budućnost, koje bi se ostvarile posle rata, kao što je npr. stvaranje »velike Bugarske« ili »obnovljene Jugoslavije« ili »velike Hrvatsike« ili »povećane Mađarske«.

On sam, S.E. Roata, ne bi se ustručavao da te zemlje privuče velikodušnim obećanjima, kojih kasnije ne treba da se pridržavamo.

Na primer, Hrvatskoj bi mogao mirne duše da se obeća Celovec ili Grac.

Na primedbu načelnika za vezu da bi takav postupak bio vrlo problematičan i da bi mogao da izazove razne teškoće, Roata nije uopšte odgovorio i izgleda da je uopšte nije uzeo u obzir.

Naprotiv, on je dalje naveo da se ne bi mnogo premišljao da, na primer, Francuskoj obeća Siciliju, da bi dobio pravo na prolaz kroz Tunis, li da se na to obaveže usmeno i pismeno.

Kasnije je uvek lako naći izgovor za izmenu 'takvog obećanja. Na primer, u tom cilju mogu da se najme razbojnici, koji bi u određeno vreme fingirali atentat na nekog italijanskog državnika na francuskoj teritoriji. Na taj način bila bi stvorena nova situacija u 'kojoj bismo dobili određene ruke.

Na kraju eks. Roata je dao još jedno upoređenje s područja političkog humora, ikoje je sadržalo iste tendencije. Drugih svedoka ovog razgovora nije bilo.

F.d.R.d.A.
Gerling [Görling]
službenik.

Pot. Rorbah

BR. 17

IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 27. JANUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI, OBOSTRANIM GUBICIMA, SADEJSTVU I ODNOSIMA SA ITALIJANIMA I USTAŠAMA I DALJIM MERAMA POSLE ZAVRŠETKA PRVOG DELA OPERACIJE U ISTOČNOJ BOSNI¹

75/42²

Prilog 53³
Strogo poverljivo⁴

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA
NA JUGOISTOKU

27. 1.42.

Veza: Br. 287/42 str. pov. od 26.01.42.⁵

Uz tačku 2):

- a) U operacijskom području nalazi se približno 10.000⁶ Dangićevih četnika i oko 3.000 komunista, četničke jedinice su dobro obučene, no ipak nisu potpuno uniformisane, poseduju puške i mitraljeze. Mada su zapljena četiri topa, nije se mogla utvrditi art. vatra. Postoji volja za odbranu kao i pouzdanje. Prikupljene jedinice se pojavljuju samo ukoliko bivaju sazvane; inače četnici žive rasuti po mestima kao mlirni stanovnici. Neki delovi Dan-

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501 r 247, s. 783—6.

² ³ ⁴ Dopisano rukom.

⁵ Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

⁶ Početkom 1942. u istočnoj Bosni je pod neposrednom komandom majora Jezdimira Dangića bilo oko 4500 četnika (AVII, ča reg. br. 25/3, k. 15 a).

gićevih četnika imali su naređenje da se ne bore protiv nemačkih trupa.⁷ Iz ovog razloga se njih oko 400 predalo našim trupama.

- b) Nemački gubici: 25 mrtvih, 131 ranjen, 1 nestao, povređenih i bolesnih 50, promrzlih u svim stepenima 297. Neprijateljski gubici: mrtvih 521, zarobljenih 1.431. Kod naših trupa jako je istrošena odeća i obuća (naročito obuća), te motorna vozila koja su bila s trupama; postoji ja'ka potreba za konjima. Plen: četiri topa sa 343 granate, jedan minobacač, 22 mitraljeza, 855 pušaka, 72 mine, 33 konija i tovarna grla i oko 600 komada stoke.

Iz neprijateljskog zarobljeništva je oslobođeno: 168 Hrvata i "104 Italijana.

- c) Sadejstvo s hrvatskim trupama nakon savladavanja početnih teškoća je zadovoljavajuće. Hrvatski oficiri za vezu koji su postavljeni kod nemačkih trupa bili su dobro obučeni i energično su dejstvovali. Hrvatske trupe nisu za samostalnu upotrebu zbog oskudne obučenosti, opreme i naoružanja, te zbog pomanjkanja oficira i pogodnih podoficira. Sadejstvo s hrvatskim vazduhoplovstvom je zadovoljavajuće.

Od strane Italijana planirane' akcije na južnom krilu, u -rajonu Foča — Goražde, nisu mogle biti izvedene zbog kasnijeg dolaska divizije »Taurinense«. Sa italijanske strane postoji velika predusretljivost, uikoliko se ne radi o borbi. Angažovanje italijanske avlijacije dovelo je, na žalost, do njihovih gubitaka, o kojima je javljeno.⁸

Saradnja s hrvatskim i [talijanskim aficirima za vezu je dobra. Državni sđkretar Vrančić, koga je hrvatska vlada uputila u 342. pd, radio je energično. No ipak njegov Upravni aparat nije bio odgovarajuće pripremljen za zadatke i delomično je stigao sa zakašnjenjem. Vojna žandarmerija pojavljivala se u civilnom odelu nenaoružana.

- d) Ustanlidi su se vesto uklanjali ispred nastupajućih nemačkih trupa u prostranim rejomima teškog područja i, prema izveštajima, ponovo se vraćaju u svoja mesta. Hrvatske trupe koje su ostale na očišćenom području ne mogu ih sprečiti, jer su u borbi slabije. Može se očekivati da akcije ustanika protiv Hrvata ponovo započnu. Prema nemačkim trupama stanovništvo se odnosi prijateljski i u pojedinim krajevima sa zabrinutošću je osetilo

⁷ Vidi dok. br. 9, nap. 5 i 23.

⁸ Vidi dok. br. 10 i 14.

njihov odlazak, jer se plaše da će Hrvati nastaviti zverstva. Prema izveštajima trupa, to je već počelo.

Kod Kosovske Mitrovice i južno od Zvomika stigle su hiljade 'izbeglica bez hrane i smeštaja, te postoji velika opasnost od zaraze. Ove izbeglice ponovo prouzrokuju 'uznemirenost na srpskoj teritoriji.

- e) Za pacifikaciju područja je potrebna stalna odgovarajuća posada nemačkih trupa. Za ovo bi došle u obzir rezervne jedinice. Kratkotrajne operacije dosadašnje vrste i jačine neće nikad moći dovesti do trajne pacifikacije, pošto se ustanici, koja su jako učvršćeni među stanovništvom, po ovakvom terenu vesto uklanjaju i po završetku operacija opet nastavljaju svOju raniju aktivnost. Što se tiče vremena za operacije, mora se ukazati na potrebu povoljnijih vremenskih prilika. U poslednjoj operaciji su upotrebljene snage bile previše velike u odnosu na postignute uspehe.

U interesu pacifikacije svaka je upotreba ustaša na ovom području isključena, zbog postojećih velikih suprotnosti. Po sporazumu s hrvatskom vladom pokušaće se da se dovede do mira u istočnoj Bosni na taj način što će se celokupno područje do daljnjega smatrati kao operacijsko područje i ostaje pod komandom opunomoćenog komandanta u Srbiji. Komandant 718. pd treba da u uskoj vezi s hrvatskom vladom ponovo organizuje upravu zemlje. Sve hrvatske jedinice koje se nalaze u istočnoj Bosni ostaju taktički potčinjene komandantu 718. pd.

Opunomoćeni komandant u Srbiji
Ia, br. 75/42. str. pov.

BR. 22

IZVEŠTAJ NEMAČKOG GENERALA U ZAGREBU OD 30. JANUARA 1942. OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI O OSIGURANJU ŽELEZNICKOG TRANSPORTA I EKSPLOATACIJI RUDNIKA U OKOLINI PRIJEDORA I JAJCA¹

POVERLJIVO

Nemački general u Zagrebu
Ia, br. 0341/42, pov.

Zagreb, 30.1.1942.

Veza: naređenje komandanta oružanih snaga na Jugoistoku (k-de 12.A) Ia br. 0316/41, str. pov. od 20.12.1941.

Predmet: osiguranje Prijedora
i Jajca.

Opunomoćeni komandant u Srbiji

Primljeno: _____ Br. 864, pov.

Prilozi:

Odelj. Ia zavedeno

odelj. Ia br. 200/42, pov.

OPUNOMOĆENOM KOMANDANTU U SRBIJI

Beograd

Prema izveštajima kojima se ovde raspolaže, izvlačenje gvozdene rude iz rudnika u okolini Prijedora za sada nije moguće, s jedne strane zbog oskudice uglja, a s druge strane što nije izvodljivo transportovanje gvozdene rude železničkom prugom Prijedor — Bos. Novi — Suinja. Saobraćaj na ovoj pruzi može se sada redovno održavati samo * uz pomoć jednog oklopnog voza, jer upotreba Oklopnog voza <• uslovljava da se kolosek pri svakoj vožnji mora opravljati na više mesta.

Transportna ikomandantura u Zagrebu će sada izvršiti 1 pokušaj da oklopnim vozom transportuje u Prijedor 60 tona

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 250, s. 1082. Na margini originala je dopisano rukom nekoliko datuma, parafa i oznaka.

Stambilj primaoca.

uglja (4 vagona). Snabdevanje životnim namirnicama 923. landesšicen¹bataljona, koji stacionira sa dve čete u Prijedoru i jednom četom u Ljubiji, za sada je obezbeđeno, pošto je jedan transport životnih namirnica za deset dana stigao u Prijedor. Pored toga, postoji mogućnost da se u slučaju nužde snabdevanje vrši putem kupovine za gotov novac.

Prividno ne postoji pretnja ili opasnost za landesšicen-bataljon, pošto u tom rejonu nije dolazilo do napada na nemačke trupne jedinice.

Kako za osiguranje ugroženih železničkih linija ne stoji na raspolaganju nikakve druge nemačke snage i pošto akcija čišćenja, koju je u vremenu od 25—26. 11. 41. preduzela 718. peš. divizija sa četM nemačka bataljona i jednom četom, deset hrvatskih bataljona (domobrinskih i ustaških) i pet bater. i jednim vodom Hrvat, artiljerije, nije imala trajnijeg uspeha,³ ja ću još *jedanput izaći pred hrvatsko Ministarstvo rata* s molbom da posveti veću brigu zaštiti železnica. Ali, zbog male borbene vrednosti hrvatskih trupa, nisam u stanju da u tom pogledu obećam neki realan uspeh.

Zbog nedostatka jedinica moralo se odreći zaštite nemačkih rudarskih postrojenja u *Jajcu* pomoću nemačkih jtrupa. Osiguranje postrojenja koja, prema navodima nemačkog oficira za privredu, nisu bezuslovno potrebna privredi mora biti prepušteno Hrvatima. Pri tome, po mome mišljenju, zavisi samo od ustanika⁴ da li će i kada hteti da zauzmu *Jajce*. Ne može se očekivati od Hrvata da tamo pruže otpor vredan pomena.

Na uvid posle
dostavljanja, W.O.⁵

Nemački general u Zagrebu
Glez

³ 0 ovim akcijama protiv 2. krajiškog NOP odreda u selima oko Prijedora i u planini Kozari vidi Zbornik, tom IV, knj. 2, dok. br. 66, i 190, knj. 3, dok. br. 38.

⁴ U okolini *Jajca* u to vreme dejstvovao je 3. krajiški NOP odred (Zbornik, tom IV, knj. 3, dok. br. 76).

⁵ Wirtschaftsoffizier (oficir za privredu). Na toj dužnosti se nalazio major Jozef Sart (Josef Schhardt).

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ OPUNOMOĆENOG KOMANDANTA U SRBIJI OD 30. JANUARA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU O VOJNO-POLITIC-KOJ SITUACIJI NA TERITORIJI SRBIJE, REZULTATIMA OPERACIJE 342. I 718. PEŠADIJSKE DIVIZIJE, DALJIM MERAMA, OBOSTRANIM GUBICIMA I PLENU U ISTOČNOJ BOSNI¹

WB-859 c³

K.T.B.²
Prilog⁴

Opunomoćeni komandant u Srbiji
Odelj. Ia, br. 722/42, pov.

Beograd, 30.1.42.

Predmet: 10-todnevni izveštaj
2 priloga (samo k-dantu oružanih
snaga na Jugoistoku)

Poverljivo

KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU

I. Opšta situacija i situacija kod neprijatelja

1.) Opšta situacija uglavnom nepromenjena.⁵

2.) Broj sabotaža i prepada u jugoistočnom području Srbije bio je manji, nasuprot tome na nemačkom interesnom području Hrvatske veći nego u poslednjem izveštajnom periodu. Javljeno je ukupno 36 slučajeva.

3.) *Srpsko područje*: jače bande pojavile se oko Niša i Kuršumlije, slabije oko Brijanja i Stuble (14 km severozapadno od Leskovca), kao i oko Kokin Broda (8 km severno — severozapadno od Nove Varoši) i povremeno u rejonu severno od Višegrada. Banditske grupe pod komandom dr Pantića⁶ i Borote pojavile se u okolini Kastojevića (10 km severoistočno od Bajine Bašte).

4.) *Istočno hrvatsko područje*: opšta slika o držanju i namerama Dangićevih ljudi još nije potpuno jasna. Dangićeve jedinice izbegavaju borbe s nemačkim jedinicama.⁷

¹ Snimak originala (pisan na mašini) u AVII, NAV-T-501, r. 247, s. 790—2.

² i ⁴ Dopisano rukom.

⁵ O tome vidi dok. br. 9, 10 i 18.

⁶ Miloš

⁷ Vidi dok. br. 17 i 23.

Stečena iskustva iz operacije 342. pd i 718. pd potvrdila su očekivanu sliku neprijatelja u rejonu borbe. Neprijatelj je samo pojedinačno stupao u borbu; vremenska situacija i za napadača težak teren takođe su mu omogućili da (se s većim delovima povuče u planine i neprohodne šume. Tr^ba pretpostaviti da će ove grupe posle odlaska nemačkih (jedinica ponovo pokušati da nastave sa svojom aktivnošću. Područje prikupljanja razbijenih baradli treba u ovom momentu tražiti u rejonu 25 km severno i sevoroistočno od Sarajeva.

Na području sasvim istočno i jugoistočno od Zenice povećavaju se terorističke akcije komunista (prepadi, pljačke, regrutovanja).

Rejon »planine Ozren« postao je polazna baza za nedela partizana u rejonu zapadno i jugozapadno od Doboja do Teslića.

Na ostalim područjima nije bilo značajnih promena situacije kod neprijatelja.

Prilog:

Karte o situaciji kod neprijatelja i aktima sabotaze daju se u prilogu.⁸

II. Sopstvene i potčinjene jedinice

1.) Završena je operacija koju su izvele 342. i 718. pd s pridodatim hrvatskim snagama na području jugoistočne Hrvatske.⁹ Jedinice su postigle postavljene ciljeve. Ukupni gubici za vreme operacija dati su u odelj'ku V.

2.) Nastaviće se operacija protiv neprijatelja na području Ozrena (trougao Spreča — Bosna, Doboj — Zavidovići — Lukavac) koja je za vreme prošlog izveštajnog perioda prekinuta zbog pripreme za akciju u južnoj Hrvatskoj. Ovaj zadatak prenet je ojačanoj 718. pd.¹⁰ Snage podcijene u dve grupe krenule su 29.1. odnosno 30.1. s linije Zavidovići — Lukavac prema severu i zapadu, dok hrvatske snage zatvaraju dolinu Spreče i Bosne i treba da spreče izvlačenje neprijatelja.

⁸ Redakcija ne raspolaže tim kartama.

⁹ O toj operaciji vidi dok. br. 9, 10 i 17. U izveštaju Zigfrida Kašea od 29. januara 1942. Ministarstvu spoljnih poslova u Berlinu se navodi: »Operacija dveju nemačkih divizija u istočnoj Bosni je završena za svega nekoliko dana. Na žalost, general Bader je brzo preduzeo povlačenje divizije upućene iz Srbije, tako da pojedine akcije nisu sprovedene do kraja a pojedina mesta su pre vremena napuštena« (AVII, London 20, s. 3120033).

¹⁰ Vidi dok. br. 12, 17 i 21.

3.) Kod ostalih divizija nije bilo većih borbenih dejstava. Na više načina izvršeni pretresi za pronalaženje ustanika koji su se vratili kućama — doveli su da se izvrši 80 hapšenja. Završeno je prebacivanje 113. pd[ivizije]. 717. peš. divizija vrši pregrupisanje u novom rejonu.

4.) Na novim područjima koje su poseli Bugari nije došlo do značajnih izgređa. Držanje Pečančevih četnika prema bugarskim jedinicama i dalje je bilo lojalno, Košta Pečanac lično je stupio u vezu sa 1. bugarskim okupacionim korpusom i izrazio je spremnost za saradnju.

5.) Brojno stanje 3. ruskog bataljona za zaštitu privrednih objekata, koji se nalazi u formiranju, iznosi 300 ljudi, a »sibirnog bataljona« 600.

III. Srpski naoružani odredi

1.) Srpski odredi vodili su u izveštajnom periodu 8 uspešnih borbi protiv komunističkih bandi. Ustaničnici su pri tome izgubili: 75 poginulih, 21 zarobljen, 4 ranjena; srpski odredi su imali 2 poginula i 2 ranjena.

2.) Brojno stanje i naoružanje nije pretrpelo značajne promene.¹¹

IV. Snabdevanje

Situacija u pogledu snabdevanja bila je dobra. Nasurot tome uprava nailazi na velike poteškoće u pitanju oružja i municije kod skladišta koja su neposredno potčinjena ustanovama. Potrebno je da se Odeljenju za pozadinu hitno stavi na raspolaganje jedna četa za dotur za stražarsku službu i radove. Dalje se predlaže da se ona skladišta koja sada imaju samo prilkomandovano ljudstvo popune stalnim ljudstvom. Za to je potrebno: za skladište oružja u tvrđavi Beograd, skladište municije u Rakovici i skladište municije u Rumi po jedan vatrogasac i po 10 ljudi radne snage kao i po jedan kamion (3 t.).

V. Gubici i plen od 16. do 25.1.42.

Sopstveni gubici:

	Mrtvih:	Ranjenih:	Nestalih:	Obolelih:	Promrzlih:
Nemačkih	25	125	1	64	337
Hrvatskih	15	35	5	24	167
	40	160	6	88	504

¹¹ Vidi dok. br. 9.

Gubici neprijatelja:

BR. 26

Mrtvih:	Ranjenih:	Zarobljenih:
761	33	1471

od toga: 25 odmazda

Oslobođeno zarobljenika:

Hrvata:	168
Italijana:	104
	~272

U Beogradu od 16. do 25.1.42. 107 uhapšenih.

Plen:

topova	4	goveda	544
art. municije	334	ovaca	731
minobacača	1	koza	115
mina za MB	24	radio-aparata	2
miitaljeza	6	motocikla	2
puškom! traljeza	17		.
pušaka	949		
puš. municije	72.763		
u 13 sanduka			
.ručnih bombi	228		
bajuneta	134		
mina	72		
tovarnih grla	8		
konja	26		

Dostavljeno prema konceptu.

Bader,
general artiljerije

ZAKLJUČCI S KONFERENCIJE U NEMAČKOM POSLANSTVU U ZAGREBU OD 31. JANUARA 1942. NEMAČKIH I USTAŠKIH VOJNIH I CIVILNIH PREDSTAVNIKA O NAČINU PRESELJENJA SRBA IZ LOGORA NA TERITORIJI NDH U SRBIJU¹

Nemačko poslanstvo Zagreb, 31. januar 1942

i

Pri kraju [konferencije 31. januara 1942. (konačno su utvrđene sledeće tačke:

I

1.) Hrvatska vlada je izrazila svoju spremnost da sva zahtevana lica preseli u Srbiju.²

2.) U slučajevima preseljenja iz nekog logora preseliće se i članovi porodice. Kao članovi porodice smatraće se ona lica koja se prema nemačkom shvatanju smatraju kao članovi porodice koji imaju pravo na izdržavanje.

3.) Uhapšenici smeju da ponesu sa sobom u Srbiju samo one stvari koje imaju pri sebi u logoru.

Članovi porodice imaju pravo da onu pokretnu imovinu kojom porodica raspolaže kao i gotov novac koji imaju ponesu sa sobom u Srbiju. U pitanju promene kuna u dinare, hrvatska vlada će dati p.pukovniku gospodinu Saberu [Schacher] u Zemunu odgovarajuća uputstva.

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, London — 7, s. 301789—92.

² Vidi dok. br. 13. Konferencija je počela 23. januara 1942. na zahtev opunomoćenog komandanta u Srbiji da se 1.400 Srba iz koncentracijskih logora NDH prebace u Srbiju. Konferenciji su prisustvovali:

od strane opunom. komandanta u Srbiji kapetan *Julius Kalmar*, od strane NDH — Državne direkcije za red i bezbednost *dr Aleksandar Benak*, od strane K-de Štaba za vezu pri opunom. komandantu u Srbiji šturmbanfirer *Vilhelm Bajsner*, od strane Nemačkog poslanstva u Zagrebu štabartenfirer *Vili Rekvard* (*Willi Requard*) i dr *Krajner* (*Kreiner*) (AVII, London — 7, s. 301785—8). U vezi sa sastavom ove komisije bilo je oprečnih mišljenja, tako da je komandant Upravnog štaba *Harold Turner* 21. januara 1942. uputio nemačkom poslaniku u Zagrebu, SA-obergrupentireru *Zigfridu Kašeu*, pismo u kojem se zalagao za rešenje tih nesuglasica i za brzo prebacivanje Srba, s napomenom da je on pokazao veliku predusretljivost u pogledu povratka oko 8.000 Hrvata i Muslimana iz Srbije i NDH (AVII, London — 7, s. 301644—7).

4.) Nepokretna imovina koja pripada porodicama, kao što su nepokretna imanja, uloženi kapital itd., pripada hrvatskoj državi ako se više članova porodice ne nalaze na hrvatskoj teritoriji. U slučajevima gde članovi porodice ostaju na hrvatskoj teritoriji, imovina preseljene porodice će se prepisati na one članove porodice koji ostaju, da bi se dotičnim zajamčila eventualno oduzeta mogućnost egzistencije.

5.) Lica za koja je utvrđeno da su komunisti ili su de- lovala na strani ustanika, odnosno krivično gonjeni, neće se preseljavati i ostaju u hrvatskim koncentracionim logorima.

6.) Lica koja su samo sumnjiva za takvu delatnost biće predana komandantu Srbije kome će dati podatke o okolnostima da bi se moglo obezbediti njihovo dalje osmatranje i praćenje.

7.) Lica koja su bolesna ili sumnjiva da su zaražena neće biti preseljena, već će se u pojedinim slučajevima prema lekarskom mišljenju kasnije preseliti.

II

Tehnički će se preseljenje izvršiti na sledeći način:

1.) Sredstva potrebna za transport će na zahtev šturmbanfirera Bajsnera [Beismer] staviti na raspolaganje hrvatska vlada.

2. Članove porodice će Hrvat. Državna direkcija za red i bezbednost obavestiti i otpremiti na mesta ukrcavanja koja naznači šturmbanfirer Bajsnier.

3.) Lica koja budu iz logora preseljena primiće jedna komisija koju će sačinjavati

a) od strane komandanta Srbije kapetan gospodin Kalmar,

b) od strane Hrvat. Državne direkcije za red i bezbednost gospodin dr Aleksandar Bena'k,

c) od strane komandanta Štaba za vezu pri komandantu Srbije šturmbanfirer gospodin Bajsnier,

d) od strane nemačkog poslanika u Zagrebu štandartenfiier Rekvard

i jedan oficir koga će odrediti komandant Srbije. Ljudstvo za pratnju do Zemuna daće hrvatska Vlada, a od Zemuna komandant Srbije.

4.) Uhapšenima će hranu do granice izdati hrvatska vlada, članovi porodice se moraju snalabdevati iz sopstvenih sredstava.

5.) Prilikom predaje uhapšenika mogu da se po snorazumu s komandantom logora u transport uvrste i ona lica

za koja naročito interesovanje ima komandant Srbije a koja nisu uvedena u dosada postojeće spiskove lica određenih za transport (ipak lica navedena pod I 5) i 6) ne dolaze u obzir). Članovi porodice ovih lica će takođe što je moguće pre biti fransportovani.

U pogledu članova porodice koji se nalaze u Italijanskoj okupacionoj zoni važe odredbe tač. 6) akta od 23. januara 1942.

6.) Spiskovi koje je podneo komandant Srbije biće obrađeni na sledeći način:

a) Na osnovu logorske kartoteke biće utvrđeno ko se od navedenih osoba nalazi u ovim logorima.

b) Prema kartoteci umrlih biće ustanovljeno koje je od navedenih lica već umrlo.

c) Na osnovu postojećih akata biće utvrđeno ko je komunist ili kriminalac.

d) Sva lica čiji se ostanak na osnovu ovih kartoteka, [^]isključena su iz preseljavanja komandantom logora, ne može da utvrdi

Sve pobliže pojedinosti će urediti šturmbanfirer Bajsnier, dr Benak i kapetan Kalmar.

Na kraju je zaključeno da je isključena svaka mogućnost povratka u Hrvatsku lica preseljenih u Siihiju. Pri tome je utvrđeno da je ovim zaključena akcija preseljenja 1 Hrvatske u Srbiju. Pojedinačne intervencije mogu da se ihe samo u slučajevima koji su od političkog značaja za -njj.lajh. Ove intervencije će komandant Srbije preko opuno- HppKićenika slabi Nemačkom poslanstvu u Zagrebu, koje će 'odlučivati o njihovom daljem sprovođenju.

pot. Rekvard

IZVOD IZ MESEČNOG IZVEŠTAJA OPERATIVNOG ODELJE-
NJA KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA NA JUGOISTOKU
OD 31. JANUARA 1942. O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI
U SRBIJI, HRVATSKOJ I BOSNI, PRIPREMI I IZVOĐENJU
OPERACIJE PROTIV PARTIZANA U ISTOČNOJ BOSNI I
OBOSTRANIM GUBICIMA¹

Komandant oružanih snaga na Jugoistoku

(K-da 12. armije)

Odeljenje Ia, Str. pov. 11/43

H.Qu., 31. 1. 1942.

*Izveštaj o radu odeljenja Ia
za period od 1. 1. do 31. 1. 1942. godine*

1.1.: ...²

Iz dnevnog izveštaja k-ta oružanih snaga na Jugoistoku od 2.1.1942.:

Srbija: Jača banda severoistočno od Užica.

Hrvatska: Staljne borbe sa bandama na celom području između Save i granice nemačke i italijanske interesne zone.

3.1.: . . . ?

Iz dnevnog izveštaja k-ta oružanih snaga na Jugoistoku od

Srbija: Ponovo nemiri oko Vailjeva.

4.1.:

Pril. 3.

Prebacivanje tri landesšicen-bataljona iz Hrvatske u Srbiju

Pregrupisavanje snaga u Srbiji nameće potrebu da se u januaru prebace tri landesšicen-bataljona iz Hrvatske u Srbiju. Zato su nemačkom generalu u Zagrebu date instrukcije da obezbedi da hrvatske jedinice preuzmu dosadnje zadatke ova tili bataljona. Glavnom stožeru⁵ treba tom prilikom takođe dati uputstva: da ubuduće snage pod njegovom komandom

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 8053239—65.

² 3 \ 7 8 17 18 20 23 K 27 28 29 32 39 43 47 i ⁵¹ Izostavljenno se ne odnosi na Jugoslaviju.

⁵ Misli se na Glavni stožer Ministarstva domobranstva NDH.

mioraju sve više preuzimati vojne zadatke u Hrvatskoj. Preostala dva nemačka landesšicen-bataljona u Hrvatskoj treba pretežno angažovati za zaštitu železničke pruge Zagreb — Beograd. Nemački general u Zagrebu treba da k-ta oružanih snaga na Jugoistoku i opunomoćenog k-ta u Srbiji izvesti: koji su bataljoni predloženi za upućivanje, a ovaj neposredno naređuje u pogledu mesta i vremena dolaska i izveštava k-ta oružanih snaga na Jugoistoku o namerama i izvršenju zadatka,

6

Iz dnevnog izveštaja od 5.1.:

Hrvatska: Nastavljaju se borbe sa bandama u rejonu Sarajevo — Tuzla — Banija Luka i oko Bosanskog Novog.

Iz dnevnog izveštaja od 6. i 7. 1.:

Hrvatska: Borbe sa bandama između Save i nemačko-italijanske granice interesnih zona traju s nesmanjenom žestinom.

10.1:

«Pril. 14.

folksdojčerske SS-jedinice u Srbiji

Opšta situacija na području Jugoistoka zahteva jedinstveno mgažovanje snaga. K-t oružanih snaga na Jugoistoku narneraiva da iz Srbije izvuče delove 717. divizije i prebaci ih u Sohm čim stignu folksdojčerske brigade.⁹ Dalje uravnoteženje snaga vršiće se prema razvoju situacije. Zato k-t oružanih snaga na Jugoistoku telegramom moli OKW i OKH:

1) da se jasnije naredi pitanje potčinjavanja SS-brigada koje se formiraju u Srbiji, tako da opunomoćeni k-t u Srbiji njima raspolaže isključivo za taktičku upotrebu;

2) za stalno obaveštavanje o formiranju i dolasku u - Srbiju.

Situacija

> Srbija: Ponovo jače bande na Zlatiboru. Pregrupisavanje | 342. pd za operacije u južnoj Hrvatskoj.

Hrvatska: Nastavljaju se borbe sa bandama.

Ustanici opkolili Jajce.¹⁰ De'lovi 718. pd izvode operaciju na

⁹ Odnosi se na SS-diviziju »Princ Eugen«. Vidi dok. br. 105, 110, 116, 120, 127, 139, 141 i 173.

¹⁰ U rejonu Jajca je dejstvovao 3. krajiški NOP odred.

Ozrenu (jugoistočno od Doboja) kao uvod u akciju čišćenja oko Sarajeva¹¹ i svugde nailaze na neprijatelja.

11.1:

Pril. 15

Banat

Na telefonsko pitanje OKW od 7. 1: koje su policijsko-žandarmerijske snage u Banatu i da li se može intervenisati naoružanim folksdojčerima, k-t oružanih snaga na Jugoistoku je, na osnovu izveštaja primljenih od opunomoćenog komandanta u Srbiji, saopštio OKW/W.F. St.: koje se policijsko-žandarmerijske snage nalaze u Banatu, kao i carinarnice.¹³ Postoji veoma mala mogućnost da se poveća broj naoružanih folksdojčera. Do sada Mađari nisu izrazili želju da se pojača kontrola granice.

14

Situacija

Srbija: Aktivnost bandi u rejonu oko Niša, na području zapadno-jugozapadno od Valjeva i na Zlatiboru. Srpska žandarmerija vodi borbu sa bandama.

Nastavlja se po planu pregrupisanje 342. pd radi operacije u južnoj Hrvatskoj.

Hrvatska: Jače neprijateljske snage na Ozrenu. Deo tih snaga je razbijen nasilnim izviđanjem izvršenim 10.1. Jedan hrvatski bataljon koji je takođe učestvovao u toj akciji otkazao je poslušnost. Visok sneg je ddelimično sprečio dalje napredovanje. Sopstveni gubici: 4 mrtva i 14 ranjenih.

Vidi dnevni izveštaj k-ta oružanih snaga na Jugoistoku.¹⁵

16

12. 1. održano je savetovanje načelnika.

Predmet razgovora: ..¹⁷

¹¹ Reč je o neuspelom koncentričnom napadu delova 750. pp i domobranske 4. pd 9. januara 1942. na Ozrenski NOP odred (Ahmet Bonlagić i Mišo Leković, n.d., str. 50—51; T. Vujasinović, n.d., str. 230—231).

¹³ Reč je o izveštaju komandanta oružanih snaga na Jugoistoku o rasporedu nemačkih jedinica u Banatu (Pančevo, Zrenjanin i Vršac) i carinarnica i graničnih ispostava na teritoriji Banata, kao i o mogućnosti daljeg uključivanja folksdojčera (AVII, NAV-T-312, r. 465, s. 40, 42 i 48).

¹⁵ Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

t: 2. — Načelnik štaba izneo pregled opšte situacije..¹⁸

Situacija na Istoku je dovela do toga da smo morali dati komandu 18. AK. Zato je došlo do novog regulisanja komandnih odnosa u Srbiji. K-t Više komande [LXV] general Bader je istovremeno opunomoćeni komandant u Srbiji, generalštabni pukovnik Keviš je načelnik štaba, a generalštabni pukovnik Kibler¹⁹ je načelnik štaba 49. AK.

Situacija na području k-ta oružanih snaga na Jugoistoku: Nemamo na raspolaganju borbenih rezervi. Svaka puška ima veliku vrednost. Sada poseban značaj dobilja zaštita područja sa sirovinama u Srbiji ..²⁰

U Srbiji treba najoštrije intervenisati na polju borbe i uprave. Svima nama mora biti jasno da su Srbi i Grci naši protivnici, a da su Italijani i Bugari naši prijatelji i saveznici koji će nam ovde na Jugoistoku još biti potrebni s obzirom na razvoj situacije, ali čije se mogućnosti još ne mogu sagledati.

2. — Referisanje načelnika operativnog odeljenja o stanju kod neprijatelja u Srbiji i Hrvatskoj. Oko božićnih praznika OKW je odlučila da, radi posedanja Srbije, dovuče Bugare u većem broju nego do sada. Bugari su to spremno prihvatili. 24. 12. je doneta odluka po tom pitanju, 28. 12. je završeno savetovanje, a već 30. 12. su krenule prve bugarske snage.²¹ Po dolasku tri bugarske divizije povučene su 113. i 342. divizija, a delovi 717. divizije treba da odu do rejona Soluna.

Situacija u Hrvatskoj nameće i dalje potrebu da se 342. pd oslobodi radi angažovanja u jugoistočnoj Hrvatskoj. 'Zbog toga što je smenjena k-ta 18. AK a nije pozvat 42. AK došlo je do novog regulisanja komandnih odnosa u Srbiji²², ' dualizma zadataka: uprava i komandovanje. Kao jedinstveno rukovodstvo između dva štaba k-ta Srbije i Više komande LXV nalazi se opunomoćeni komandant u Srbiji, general Bader, sa svojim načelnikom štaba, generalštabnim pukovnikom KeVišom.

23

X Hrvatska: U rejonu oko Sarajeva širi se ustanički pokret. Hrvatske snage nisu u stanju da uguše ustanak. Italijani su prestali da energično intervenišu. Zato je za januar naredna operacija protiv ustanika.²⁴ Snage koje će učestvovati:

¹⁹ Ludvig (Ludwig Kübler)

²¹ i ³⁴ Vidi dok. br. 6, 7, 8 i 21. Opširnije o tome vidi knj. 1 ovog toma, dok. br. 289—291.

¹ ³⁵ Vidi dok. br. 30.

²⁶ ³⁷ i ⁴⁵ O tome vidi dok. br. 1, 3, 4, 5, 9, 10, 17 i 19.

718. i 342. divizija, italijanske i hrvatske jedinice. Određen je kratak rok, jer 342. divizija mora od 2.2. da se transportuje na istočni front. Operacija je posebno teška s obzirom na zemljište.

2;

Pril. 21.

Izvođenje operacije u jugoistočnoj Hrvatskoj

Telegramom je izvešten OKW/W.F.St.

Planirano je da se operacija u jugoistočnoj Hrvatskoj izvede na sledeći način:²⁶

1.) 342. pd: jedna pukovska grupa krenuće iz rejonu Zvornik — Loznica — Šabac prema Vlasenici i Han-Pijesiku, a deo preko Drinjače i Ljubovije. Druga pukovska grupa krenuće iz rejonu Osečina — Valjevo — Koceljevo preko Medvednika prema Ljuboviji. Jedna pukovska grupa krenuće iz rejonu Ub — Lazarevac — Obrenovac preko Kosjerića i Užica prema Višegradu i Rogatici.

718. pd:

Jedna pukovska grupa krenuće iz rejonu Sarajevo — Zenica, delovima prema Rogatici i Sokolovićima a delovima prema Sokolcu i Han-Pijesku. Druga pukovska grupa krenuće iz rejonu Zavidovići — Tuzla — Doboj prema K'ladnju i dalje za Olovo i Žeravice.

2.) Italijanske jedinice će zatvarati s južne strane rejon koji treba očistiti.

3.) Obezbeđeno je sadejstvo italijanskog vazduhoplovstva (12 borbenih aviona).

Situacija na osnovu dnevnih izveštaja k-ta oružanih snaga na Jugoistoku u periodu od 10. do 15. 1.

Srbija: Ponovo se pojavljuju bande jugozapadno od Niša i zapadno-juugozapadno od Valjeva, pojedinačni prepadi na opštinske zgrade oko Niša, jače dobro naoružane bande oko Valjeva.

14. 1. je 342. pd posela polazne položaje sa 2. pukovskoin grupom u rejonu Loznica — Zvornik i sa 1. pukovskom grupom u rejonu oko Višegrada.

Hrvatska: Jače neprijateljske snage na Ozrenu. Deo tih snaga je 10.1. razbijen prilikom nasilnog izviđanja. Jedan hrvatski bataljon koji je sadejstvovao zatajio je. Visok sneg je delimično sprečavao dalje napredovanje. Sopstveni gubici: 4 mrtva, 14 ranjenih.

104

14. 1. je i 718. pd posela polazni položaj.

15. 1. je 342. pd sa ojačanim 697. pp krenula iz mostobrana Zvornik, delovima (i Hrvat, jedinice) slomila neprijateljski otpor jugozapadno i južno od Caparda (10 km zapadno od Zvornika) i zauzela kote 5 km jugozapadno i južno od Caparda. Delovi su nastupali putem uz zapadnu obalu Drine i slomili jači otpor neprijatelja u rejonu Samani (6 km južno od Zvornika). Prednji delovi su stigli, posle zaobilaženja zapreka i porušenih mostova, u rejon Paljevića (12 km južno od Zvornika). Grupa 698. pp nastupa prema Međedi (11 km jugozapadno od Višegrada), (bez dodira s neprijateljem).

718. pd krenula u napad. Hladnoća do 18 stepeni ispod nule. Vidljivost ograničena, a visina snežnog pokrivača najmanje 30 om. Van puteva pokreti se vrše veoma teško i naporno.

27

19. 1.:

Savetovanje načelnika:

- 1. — Referisanje poručnika Merena o situaciji na Dalekom istoku.
- 2. — Načelnik štaba o situaciji na području k-ta oružanih snaga na Jugoistoku.
- » Pristizanje Bugara u Srbiju odvija se i dalje po planu, uz izvesno odugovlačenje. Srbi se ponašaju mirno, ali postoji mogućnost da deo pristalica Nedićeve vlade, koja je naklonjena Nemcima, i srpske pomoćne žandarmerije pređe na stranu ustanika. Oko Valjeva se ponovo formiraju bande.

U Hrvatskoj su 342. i 718. divizija krenule 15. 1. u operaciju čišćenja. Operacija se odvija sporo ali po planu, ukoliko vremenska situacija i teren to ne ometu. Međutim, Italijani nisu izvršili zatvaranje ustaničke teritorije s juga. Zbog toga postaje opasnost da se ustanici povuku na jug. To pitanje (pasivno držanje Itaiijana) načelno će se izneti »višem« ru-kovodstvu.

28

5. — Referisanje opunom. oficira za transport o stajnju transporta:

Situacija u vezi s transportom još uvek teška. Razlozi: duga železnička pruga (2000 km) Beograd — Mina ima samo jedan kolosdk. Zato ne može dati ono što se od nje traži. Uz velike uspone nju presecaju i blokiraju mnoge granice. Svaka granica je opterećenje. Bugarsko železničko osoblje vrši šlepovanje. Pruga nije izgrađena za veliki promet. Pored toga, ima sabotaza, nedostaje uglja i obučenog osoblja, a to sve ometa saobraćaj. Zatim dolaze saobraćajne nesreće. U Srbiji

je 50 puta porušena pruga za mesec dana. Na loš saobraćaj utiče i rušenje većih objekata. Nema dovoljno lokomotiva ni uglja.

29

*Situacija na području k-ta. oružanih snaga na Jugoistoku od 16. do 20. i.*³⁰

Srbija: Prepadi i borbe sa ustanicima na području Valjeva nastavljaju se. Takođe i pojedinačni prepadi na neposednute opštine u rejonu oko Niša.

Hrvatska: O toku operacije 342. i 718. divizije vidi u dnevnim izveštajima od 16. do 20. I.³¹

32

Prail. 32.

Pregled situacije na području k-ta oružanih snaga na Jugoistoku (zaključno sa 20. 1. 42).

Opštu situaciju na području 'k-ta oružanih snaga na Jugoistoku u izveštajnom periodu karakteriše:³³

- 1) početak operacije čišćenja u jugoistočnoj Hrvatskoj,
- 2) pojačana britanska aktivnost u istočnom delu Sredozemnog mora.

I. Srbija:

1.) Opšta situacija i istanje kod neprijatelja: Stanje kod neprijatelja uglavnom neizmenjeno. Broji sukoba, naročito prepada na opštinske zgrade, nešto je povećan u odnosu na poslednji izveštajni period, a posebno u rejonu oko Niša. Ponovo je u'tvrđeno da se na Zlatiboru (južno od Užica) i oko Valjeva nalaze jače bande.

Predviđeno posadanje bugarskim jedinicama odvija se po plamu. Nedić smatra da je njegov položaj otežan dolaskom Bugara, ali do sada ne postoje znaci da će se povući.³⁴

Srbi koji su do sada bili lojalni (i odredi) očigledno su razočarani bugarskom posadom. Ostaje da se sačeka daije dejstvo. Prvi put je došlo do beznačajnih sukoba na srpsko-mađarskoj granici (Novi Sad i Senta)³⁵

2.) Sopstvene jedinice: Borbeni zadaci su mali zbog vremenskih nepogoda. 113. divizija je popunjena opremom sve do vozila, te je spremna za dejstva. 7. 1. počelo je transportovanje za Istok. Završiće se verovatno 30. 1.

Od bugarskih jedinica do sada je stiglo oko jedna i po divizija. Dolazak se odvijao bez smetnji.

³⁰ i ³¹ Vidi dok. br. 9 i 19.

³³ Vidi dok. br. 10.

³⁵ Vidi dok. br. 2.

3.) Sopstveni gubici i gubici neprijatelja (od 26. 12. 41. do 5. 1. 42).³⁶

Gubici neprijatelja: 504 mrtva, 50 zarobljenih. Pored toga, uhapšeno je 486 srpskih aikti/vnih oficira, od 926, koliko ih ima na spisku. Ostali se ne mogu pronaći. Zbog bolesti i sličnoga otpušteno je 97, a 407 transportovano u Rajh.

Sopstveni gubici: 1 nemački ofidir ranjen, 1 pripadnik ruskih jedinica za zaštitu privrednih objekata ubijen na ulici u Beogradu. Obešeno je, odnosno streljano 6 ubica.

4) Nešto se popravila situacija u pogledu ishrane. Zbog leda obustavljen rečni saobraćaj Dunavom i Savom.

II. Hrvatska:

1.) Opšta situacija i dalje zaoštrena. K-da ital. 2. A navodi da je i u italijanskoj okupacionoj zoni situacija ozbiljna. Ustaničko područje uglavnom kao 5.1. Prepadi i sabotaze kao i ranije. Hrvatske jedinice su se delimično dobro borile zajedno s nemačkim, ali kad su bile same angažovane, većinom se nisu mogle probiti.

2.) 342. i 718. divizija zajedno sa slabijim hrvatskim snagama su 15. 1. počele operaciju čišćenja u jugoistočnoj Hrvatskoj.³⁷ Pokreti su bili znatno otežani zbog lošeg vremena, -ali su ipak do sada tekli planski.

italijanska divizija »Ravena«, koja je angažovana da zatvara s jugozapada, nije još stigla. Zato operacija, verovatno, Jieće u potpunosti uspeti. Obećana pomoć italijanske avijacije stigla je prekasno (prvi put 21. 1). Hrvatska avijacija je dejstvovala od 15. 1.

3.) Stav Italijana prema ustaničkom pokretu dovodi u pitanje trajni uspeh nemačkih borbi. Njihova dosadašnja neaktivnost protiv ustanika, otvoreno uskraćivanje italijanske pomoći u sadašnjoj operaciji u Hrvatskoj³⁸ i stav hrvatske Vlade prema ustaničkom pokretu dovode do toga da broj ustanika stalno raste. Povlačenje ustanika u italijansku zonu «Onemogućava brzo ugušivanje ustanika u Hrvatskoj. K-t oružanih sinaga na Jugoistoku moli O.K.W. da preduzrne odgovarajuće političke korake i smatra da je potrebno da se Maimenuje komandant koji bi bio odgovoran za uspostavljanje normalnih prilika u Hrvatskoj. Preduslov za to je da idiiu se potčine sve italijanske, hrvatske i nemačke snage

O tome vidi dok. br. 19 i 25.

Vidi Zbornik, tom XIII, knj. 2, dok. br. 9: dopis guvernera Crne Gore Pircija Birolija od 14. januara 1942. komandantu italijanske 2. armije generalu Ambroziju o sadejstvu italijanskih jedinica u nemačkim operacijama u istočnoj Bosni.

koje bi se amgažovale za ugušivamje ustanika i da se razoru žaju svi pojedinci i organizacije (i ustaše) osim oružanih snaga i policije.

4.) Privredna situacija nepiromenjena.

Proširenje teritorije sa bugarskom posadom u Srbiji

Telegram komandanta oružanih snaga na Jugoistoku, Ia, str. pov. br. 188/42 od 16.1,⁴⁰ OKW i OKH, i na znanje opunomoćenom komandantu u Srbiji:

Kao zamenu za snage koje su tiransportovane iz Soluna na Kriit, mora se najkasnije početkom februara prebaciti glavnina 717. divizije iz njenog bugarskog rejona u Solun. Za posedanje tog srpskog područja nema na raspolaganju nemačkih snaga.

U slučaju da ne bude odobren zahtev za potčinjavanje novoformiranih SS-jedinica ili da delovi tih jedinica ne budu spremni za upotrebu do februara, postoji namera da se moli bugarsko vojno rukovodstvo da posedne to područje. Kao područje koje bi takođe poseli Bugari došao bi u obzir sav prostor južno od linije Kragujevac — Rogatica, bez oblasti Mitrovice i Ivanjica (važna ratna i odustrijska postrojenja). K-t oružanih snaga na Jugoistoku bi se sa bugarskim vojnim rukovodstvom sporazumeo o eventualnom pojačanju dosadašnjih bugarskih okupaćionih snaga. K-t oružanih snaga na Jugoistoku moli za načelnu saglasnost.

Opunomoćeni komandant u Srbiji, general artiljerije Bader, zauzeo je po tom telegramu k-ta oružanih snaga na Jugoistoku sledeći stav u dopisu Ia str. pov. br. 65/42. od 16.1:⁴¹

Opunomoćeni komandant u Srbiji stoji na stanovištu da srpska Nedićeva vlada, ikoju je priznala nemačka vlada, treba po svaku cenu da se održi. Ona u svakom pogledu treba da bude odgovorna za mir i red u zemlji. Međutim, njoj se mora dati mogućnost da vlada. Ona je upravo prebolela prvi ulazak Bugara. Vlada neće preboleti da se teritorija koju posedaju bugarske snage proširi na polovinu Srbije.

Opunomoćeni komandant u Srbiji upozorava na planirane mere proširenja bugarske teritorije. Neće pomoći hapšenje članova srpske Vlade posle davanja ostavke, nego će samo pojačati ogorčenje i nemire.

Opunomoćeni komandant u Srbiji predlaže:

Pošto SS-divizija verovatno neće stići na vreme, treba prihvatiti posedanje slabim nemačkim snagama. Odgovornost

⁴¹ Vidi dok. br. 8.

za održavanje bezbednosti i reda treba u prvom redu preneti na srpsku vladu, uz pratnju da će Bugari posestU još teritorije ako ne zavlada mir u zemlji, (Načelnik štaba k-ta oružanih snaga na Jugoistoku je stavio primedbu pored tog teksta: to ustanike neće zaplašiti).

Vladi stoje na raspolaganju dobrovoljački odredi (poznocna žandarmerija) i četnički odredi verni vladi. Od nemačkih jedinica se oslobađa 721. pp, koji je sada angažovan na pruži Beograd — Niš premeštanjem dva landesšicen-bataljona iz Hrvatske, i angažuje na području 113. i 717. divizije (sa strane primedba načelnika štaba: nije dovoljno i za obezbeđenje pruge).

Opunomoćeni komandant u Srbiji moli da se na njega prenese odgovornost i da se odobri da se u prvom redu sami Srbi koriste u najvećem obimu za smirivanje zemlje, a da se ulazak Bugara razmotri samo za slučaj da izneveri [Nedićeva] vlada i njene snage.

(Izvod iz dopisa opunoom. komandanta u Srbiji Ia, str. pov. br. 65/42, odnosno k-ta oruž. snaga na Jugoistoku Ia, b str. pov. hr. 266/42 od 23. 1. 42).⁴²

ti. 43

126. 1.:

1. Savetovanje načelnika:

; 1.) Referisanje poručnika Merena o situaciji u Africi i na Dallelkom istoku.

< 2.) Načelnik štaba o situaciji na području k-ta oružanih snaga na Jugoistoku:

k U Srbiji je situacija uglavnom neizmenjena. Prepadi na i opštine u bugarskoj okupacionoj zoni. Još ima bandi u okolini Valjeva i na planini Zlatiboru. Bugarske jedinice planski napreduju s posedanjem teritorije. Došlo je prvi put do manjih sukoba na mađarsko-srpskoj granici. Otišli su poslednji Itransporti 113. divizije. U planu je da se formiraju SS¹brigade od folksdojčera u Srbiji. Njihov komandant biće potčinjen lično opunomoćenom komandantu u Srbiji. Njemu se stavlja u zadatak da reorganizuje i srpaku policiju prema firerovom naređenju.⁴⁴

Gubici od 25.12.41. do 5.1.42: sopstveni veoma mali, na neprijateljskoj strani preko 500 mrtvih. Izvršeno hapšenje srpskih oficira. K-t oružanih snaga na Jugoistoku je prosledio ?; dalje zahtev generala artiljerije Badera da se spoje u jedan štab štabovi Više k-de LXV i komandanta. Srbije.⁴⁵

⁴⁴ O, tome vidi dok. br. 11.

Hrvatska: Završena operacija. Rezultati minimalni, jer Ita'lijani nisu izvršili zatvaranje s južne strane. Hrvatske jedinice su se dobro borile. Operacija koju, s jednim pukom, 718. divizija izvodi na planini Ozrenu još je u toku. Teško se može rešiti pitanje zauzimanja te oblasti. Kod ital. 2.A je u međuvremenu došlo do izmene. Višem rukovodstvu je upućen zahtev da se u Hrvatskoj aragažuje jedan komandant.

Pril. 39

Operacije u jugoistočnoj Hrvatskoj

Na molbu ita'l. oficira za vezu saopšteno im je sledeće o učesću ital. jedinica u operacijama u jugoistočnoj Hrvatskoj koje su počele 15.1. Prema sporazumu između ital. 2.A i opunom. komandanta u Srbiji trebalo je da italijanske jedinice izvrše zatvaranje demarkacione nemačko-italijanske linije s južne strane. U operacijama su učestvovali jedan alpski i dva crndkošuljaška bataljona. Transportovanje divizije »Ravena«, koja je trebalo da zatvori demarkacionu liniju, kasnilo je 14 dana do 3 nedelje. Veći broj ustanika uspeo je da se preko demarkacione linije povuče na jug.

Obećano je da će učestvovati i 12 ital. borbenih aviona. Prvi avioni su startovali 23.1. Od tri bombardera koji su krenuli, dva su se morala vratiti zbog kvara na motoru, a treći je bombardovao Vlasenicu, koju su zauzele nemačke jedinice. One su istakle zastavu s kukastim krstom i ispalile signale za raspoznavanje. Poginula su 4 nemačka vojnika a 12 je ranjeno, dok je od civila 1 poginuo i 11 ranjeno.

47

29.1:

Izveštaj o operaciji u jugoistočnoj Hrvatskoj

K-t oružanih snaga na Jugoistoku je podneo OKW i OKH izveštaj o operaciji čišćenja u jugoistočnoj Hrvatskoj: U operacijskoj zoni jugoistočne Hrvatske nalazilo se oko 1000 Dangićevih četnika (Srba) i oko 3000 komunista. Dangićevi ljudi su dobro obučeni, delimično uniformisani, naoružani puškama i mitraljezima. Nije utvrđeno da je neprijatelj upotrebljavao artiljeriju. Deo Dangićevih četnika imao je naređenje da se ne bori protiv nemačkih jedinica. Dangićevi četnici i komunisti su se skoro svi povukli pred nemačkim jedinicama. Tako su oni akcijom čišćenja razbijeni samo privremeno i mora se i dalje računati s njihovim postojanjem.

104

Sopstveni gubici: 25 mrtvih, 131 ranjen, 1 nestao, 50 bolesnih i teško povređenih, 297 promrzlih raznih stepena. Gubici neprijatelja: 521 mrtav, 1331 privremeno zarobljen. Sopstvene jedinice su jako oštetile odeću, uglavnom obuću, kao i vozila, dok su konjii izdržali veliki teret. Plen: 4 topa s 343 zrna, 1 minobacač, 22 mitraljeza, 855 pušaka, 72 mine, 33 konja i tovarna grla, 600 grla sitoke.

Neprijatelj je zarobio: 168 Hrvata, 104 Italijana.

Sarajdinja s hrvatskim jedinicama bila je zadovoljavajuća. Hrvatski oficiri za vezu su dobro obučeni i sposobni, dok se hrvatske jedinice ne mogu samostalno upotrebiti zbog manjkave obdke i opreme, kao i pomanjkanja oficira i sposobnih podoficira.

Sadešitvo s hrvatskim vaziduhoplovstvom zadovoljavajuće.

Italijani izlaze u susret ukoliko se ne radi o borbi. Angažovanje italijanske avijacije dovelo je do sopstvenih gubitaka o kojima je izvešteno i zato će se odustati od dalje upotrebe. Zbog nedolaska italijanske divizije nije došlo do italijanske akcije na južnom krilu. Jedan alpski bataljon sledio je južnu grupu od Rogatice, ali je odbio da odatle skrene na jug. Rejon koji je trebalo po sporazumu zaprečiti nije ni do danas dovoljno zatvoren.

Ustanici su se pred nemačkim jedinicama po velikim prostranstvima teškog terena vešto sklanjali u svoja bivša mesta. To nisu mogle sprečiti hrvatske jedinice koje su ostale u očišćenom rejonu, jer su one bile slabije u borbi. Treba očekivati da će ponovo početi akcije ustanika, jer nije postignuto uništenje, nego samo privremeno razbijanje. Bolji rezultat se nije mogao očekivati, s obzirom na veliko prostranstvo, brdski teren, vremenske prilike, brzo prerušavanje boraca u mirne seljake, kao i ograničeno vreme (transportovanje 342. divizije). Pretežno srpsko stanovništvo drži se prijateljski prema nemačkim jedinicama i zabrinjava ih njihov odlazak, jer strahuju da će Hrvati (ustaše) nastaviti s progonima. Kod Mitrovice i južno od Zvornika stigle su hiljade srpskih iabeglica bez hrane i smeštaja, te postoji opasnost od epidemije i novih nemira.

Ako se ova oblast sada gotovo sva ne posedne, ne može se postići trajan mir, jer se ustanici koji su izmešani sa stanovništvom vešto povlače i prema situaciji sklanjaju u stanove. Efikasne operacije mogu se izvoditi samo ako su povoljne vremenske prilike. U sadašnjoj akciji je suviše veliko trošenje snaga u odnosu na postignuti uspeh.

Prema sporazumu s hrvatskom vladom pokušaće se da se doprinese uspostavljanju mira u istočnoj Bosni. U tu svr-

105

hu, komandant čele operacijske zone ostaje ikt 718. divliizije, kome će hiti polčinjene sve hrvatske i nemačke jedinice i koji, po nalogu opunom. komandanta u Srbiji, ima izvršnu vlast. Održavanjem stalne veze s hrvatskom vladom pokušaće se da se reorganizuje uprava -u zemlji.

Sada je u toku operacija na planini Ozrenu u kojoj treba očekivati sličan rezultat.

Za mere smirivanja Ikoje bi trebalo sprovesti bilo bi potrebno:

— Jedinstvena komanda nad svim nemačkim, iitalijanskim i hrvatskim jedinicama.

— Istovremene akcije na celoj teritoriji Hrvatske da bi se sprečilo da se ustanici povlače u neposednute ili slabo posednute oblasti, kao što su to do sada činili.

— Načelna izmena stava Itailijana, koji su do sada izbegavali svaki sukob sa ustanicima. Neophodna je aktivna borba.

— Znatno pojačanje nemačkih jedinica za nemačku operaoionu zonu, jer divizija sa dva puka nije dovoljna.

— Ne dozvoliti prisustvo ustaša u oblastima koje nase-ljavaju Srbi.

Samo pod tim usioviima se može postići konačno smirivanje oblasti važne za nemačku ratnu privredu i uspostavljanje puteva za transport. U suprotnom, sa sadašnjim snagama je moguće samo lokalno čišćenje najužih sirezova, bez obezbeđenja dotura.

Pril. 44

Transporti jedinica na Istok

Telegramom se upućuje naređenje OKH/Gen. St. d.H./Org. odelj. pov. br. 588/42 od 28.1.⁴⁸ opunom. komandantu u Srbiji, da ga u prepisu uputi odeljenjima štaba. Naređenje se odnosi na transportovanje jedinica radi upotrebe na istočnom frontu.

Situacija na osnovu dnevnih izveštaja k-ta oruž. snaga na Jugoistoku od 16. do 31.1.42:

Srbija:

16.1. stiglo je oko polovine bugarskih jedinica u jugoistočnu Srbiju.

Bande nastavljaju aktivnost u rejonu oko Valjeva, jugoistočno od Višegrada. Pojedinačni prepadi na neposednute opštine u rejonu oko Niša.

20.1. srpska pomoćna žandarmerija prisilila na borbu deo ustanika severozapadno od Valjeva.

21.1. prebačena 717. divizija u novi rajon, osim neznatnih ostataka.

24.1. prikupljanje komunista u rejonu oko Leskovca. Borbe oko Valjeva između srpske žandarmerije i usitanlika koji se povlače.

25.1. transportovan'i poslednji delovi 113. pd.

26.1. jača banda na planini Zlatiboru. U rejonu oko Niša nastavljaju se sabotaze.

29.1. stigla u rejon oko Valjeva 342. pd sa grupom 699. pp.

Hrvatska:

15—23.1. operacija čišćenja 342. i 718. pd u jugoistočnoj Hrvatskoj.⁴⁹ O pojedinostima vidi u dnevnim izveštajima. Po završetku operacije, 342. pd (bez 697. pp) vratila se u stare smeštajne prostorije u Srbiji da čeka na transportovanje.

718. pd, ojačana 697. pp, nastavlja čišćenje Ozrena.⁵⁰ 29.1. glav-nina divizije dostiže polazni rejon južno od Lukavca i istočno od Zavidovića. Hrvatske jedinice čiste dolinu Bosna — Spreča i zaprečavaju na zapadu i severoistoku. 30.1. je 718. pd sa Grupom »Istok« dostigla Sižje (20 km zapadno od Tužile), a sa Grupom »Zapad« zauzela, posle borbe, polazni rejon istočno od Zavidovića. Delovi Grupe »Istok« su 31.1. dostigli Međaš (20 km jugoistočno od Doboja). Grupa »Zapad« je, posle savlađivanja jačeg otpora neprijatelja i znatnih teškoća u pogledu terena, dostigla kotu 603, Bakotić (istočno-jugoistočno od Maglaja), Krešniće (ist.-jugoist. od Maglaja), Par-nicu (severno od Maglaja). Sopstveni gubici neznatni. Hrvatska grupa za zaprečavanje iz Vareša dostigla je predeo istočno-severoistočno i istočno od Zavidovića, ne naišavši na otpor neprijatelja. Hrvatska grupa za zaprečavanje iz Doboja osu-jetila je pokušaj neprijatelja da se probije u rejonu zapadno-
jugozapadno od granične
51
Hrvatska akcija čišćenja oko Sunje.

Za komandanta oružanih snaga
na Jugoistoku (Komanda 12. armije),
načelnik štaba:
zastupa⁵²

⁴⁹ Vidi dok. br. 12 i 26.

⁵² Potpis nečitak.